

Woo Niine Uagɔi Nii Matiyo Seveni Sevei lozeizuve ma woo mɔungiti

Matiyo ná-Woo Niine Uagɔi ga ga Minazege Niinei zu zɛve naanigɔiti gila, niiti ti Yesu Kilista ná-eteai zu vaiti sugulazu. Ti gɪlagilagiti pɛ ti-laasei ka ga «Woo Niine Uagɔi». Ti zɛveve Yesu ná-saai vɔluma, ti-zɛve nuiti ta ga: Matiyo, Maleke, Luke ta Zan. Faagwe nu wolaiti ti la yeegefɛgala gitei gwee, siegi zu Matiyo ná-Woo Niine Uagɔi zɛveai la, keke tanisu toga ge seveni kona vuulɔzita (60) gefɛgala levegai ma, Kilista zolɔga vɔluma. Naa vɔluma balaa ade la kwee, ve Woo Niine Uagɔi nii zɛveai ná, keke nu mɔinmɔin ka gɪsiezu ga Palasetine ve, tanisu vɔlo Zeluzaleme.

Sevei nii ma nui laasei ka ga Matiyo, nii é gɛni ga mulu zo nui, aisa Yesu va toli ga é ge ga kaladopoi ta. Daaseigi tagɪli ka ga Levi. Matiyo gɛni ga kaladopo puugo maazu felegɔiti (12) ti gɪla, é ná-sevei geeve seve gɪla nuiti be ti ga Zuifuiti. Naa gɪlave kelema ga Minazege Polɔmai zu vaiti, é laavilegai ti va, naama wooiti mɔinve puulɔzita (60) ma ná-Woo Niine Uagɔi zu. Nii wɔin gɛni Matiyo ma, naa gɛni ga, é deɛ ga Yesu ga é ga Mesi, Kizo Nui nii GALA ge yiimazegeai la, nii paa vai woni ma yeelugɔ. Matiyo faa mɔinmɔin seveve balaa, é lo GALA ná-masadaɪ va. Zuifuiti ti gɛni maabɔungi zu ga Mesi va, é ge ga zou masa kpɔgɔbɔgɔ. Matiyo

ti zegeve naama gisiei volu, é GALA ná-masadaí ma vai zeve zenvu zu vai letegi zu.

Matiyo ná-Woo Niine Uagöi ga ga seve vago Minazege Niinei lozei vaa zu, tozei Minazege Polmai zu woöiti ba, é laavilesu ti va. Toğa Minazege felegöiti gilizu va. Seve gwee nu wolai tanigaa ti geeve ma, Matiyo geni po ga é ná-sevei gee velei voköfo Moize ná-seveiti kee velei ma, niiti ti ga Minazege Polmai ma zeve loölugö möungiti.

Unsosuve

1. Matiyo ná-Woo Niine Uagöi lozeive ga é Yesu zoloo pelei lee, ta velei naa botii lozei velei geni la (1:1—4:25).
2. Naa voluma Matiyo Yesu ná-botii gevele zugulave, ta kalagi niiti naa geni ti wosu, é naa ma möinmöin seveve (5:1—25:46).
3. Matiyo ná-sevei gaabelasuve loge Yesu ná-botii ma un golai va: Saa vai ta buzege vai, é gula saai ya (26:1—28:20).

Yesu Kilista memewolaiti dölo sevei (Luke 3:23-38)

¹ Yesu Kilista memewolaiti dölo sevei ga ga nii, é geni ga Davide ta Abalaame ti-mavofodai:

² Abalaame Izaake zolöni, Izaake Zaköbe zoloo, Zaköbe Zuda ta keegelointi zoloo,

³ Zuda Peléze ta Zela zoloo Tamaal va, Peléze Geselon zoloo, Geselon Alame zoloo,

⁴ Alame Aminadaöe zoloo, Aminadaöe Naason zoloo, Naason Salema zoloo,

⁵ Salema Boaze zoloo Lağaöe va, Boaze Woöede zoloo Lute va. Woöede Izayi zoloo,

⁶ Izayi Davide zoloo.

Masagi Davide Salomɔn zɔlɔɔ Ilii anza wɔlɔmai
 va,

⁷ Salomɔn Loɔoame zɔlɔɔ, Loɔoame Aɔiya zɔlɔɔ,
 Aɔiya Aza zɔlɔɔ,

⁸ Aza Zozafate zɔlɔɔ, Zozafate Yolame zɔlɔɔ,
 Yolame Woziase zɔlɔɔ,

⁹ Woziase Yotame zɔlɔɔ, Yotame Aɔaze zɔlɔɔ,
 Aɔaze Ezekiasɛ zɔlɔɔ,

¹⁰ Ezekiasɛ Manasɛ zɔlɔɔ, Manasɛ Amon zɔlɔɔ,
 Amon Zoziase zɔlɔɔ,

¹¹ Zoziase Yekonia ta kɛɛɔɛlɔinti sɔlɔɔ, Izilayele
 nuiti dii ziɛgi duɔlai zu Baɓilɔne.

¹² Baɓilɔne luɔlai ɔulaai voluma ga, Yekonia
 Seyalitiyele zɔlɔɔni, Seyalitiyele Zoloɔaɔɛle zɔlɔɔ,

¹³ Zoloɔaɔɛle Aɔiyude zɔlɔɔ, Aɔiyude Eliakime
 zɔlɔɔ, Eliakime Azɔɔl zɔlɔɔ,

¹⁴ Azɔɔl Sadɔke zɔlɔɔ, Sadɔke Akime zɔlɔɔ, Akime
 Eliyude zɔlɔɔ,

¹⁵ Eliyude Eleazaal zɔlɔɔ, Eleazaal Matan zɔlɔɔ,
 Matan Zakɔɔɛ zɔlɔɔ.

¹⁶ Zakɔɔɛ Zozɛfe zɔlɔɔni, nii anzai ɔɛni ga Mali,
 nii Yesu zɔlɔɔgai ba, ɛ lolisu ga Kilista.

¹⁷ Naa ɔa ɛ ba, nuɔusei mavofoda puugo maazu
 naanigo (14) ɔa ɛ Abalaame yɔɔɔzu ta Davide. Naa
 voluma, nuɔusei mavofoda puugo maazu naanigo
 (14) ɔɛ Davide yɔɔɔzu ta Izilayele nuiti dii ziɛgi
 duɔlai zu Baɓilɔne. Naa voluma, nuɔusei mavo-
 foda puugo maazu naanigo (14) ɔɛ Izilayele nuiti
 dii ziɛgi yɔɔɔzu duɔlai zu ta Kilista zɔlɔɔ siɛgi.

Yesu Kilista zɔlɔɔ fai

(Luke 2:1-7)

¹⁸ Wɛɛ Yesu Kilista zɔlɔɔ pelei va. Dee Mali
 maazoga ɔɛni de Zozɛfe vɛ, kɛɛ ti va ɔɛ ti zeeli ɔɔɔɔ

ma ga zinini ta anza, Mali kogi zegeni ga Zenvu Nadegai ná-zobogi.

¹⁹ Zozefe, nii é ɣeni vaazu ɣeezu ga sinigi, naa ɣeni ga telebo nu. E la ɣeni pɔ ga é naa unfe keɛzu. Naa ɣa é keeni, é ɣisieni nɔ ga é ɣele ba dɔɔɣuzu.

²⁰ E yeni ɣisiezu naama vai zu, eyesu Maligii ná-geezugeelai gila ge ɣula be keɛma segi zu, é ɣe ma: «Davide mavofodai Zozefe, mina lua Mali zeɣe vai va ga è-anza, mazɔɔ doin é koozu, Zenvu Nadegai laazɔgi ve.

²¹ Toɣa doun zunu zɔɔsu, nii è vaazu daaseigi veezu ga Yesu,* tɔzei tɔ ɣa é vaazu ná-nubuseiti kizosu ta-ɣotoiti ma.»

²² Naa pe ge ɣeeni, nii a ke Maligii wooi nii vilesu, nii GALA goo wo nui boni ga:

²³ «Wele, anzalopo beai, nii é la de zunu vaa ɣwee, naa ɣa kogi zeɣezu, é zunu loun zɔɔ, ta daasei pee ga Emanuwele.»† Daaseigi naa voluve ɣa ga «GALA ka ade va».

²⁴ Zozefe wuungai ma, é naama wooi zoni, nii Maligii ná-geezugeelai deveni ma, é Mali zegeni ga anza.

²⁵ Kele ti la bɔɣɔ ɣweeni pe ta naa, eyesu naa doin zɔɔ ga zunu, nii Zozefe daaseigi veeeni ga Yesu.

2

Gima nu wolaiti ti zeeli vai Zeluzalɛme

¹ Yesu zɔɔni Beteleyɛme, Zudé yooi zu, masagi Elode ná-siegi zu. Naa voluma ɣima nu wolaiti ti zegeni folo ɣulazu vele yooiti su, ti va Zeluzalɛme.

* **1:21 1:21 Yesu:** Daaseigi nii poluve ga «GALA ka kizogi wosu».

† **1:23 1:23** Eza 7:14 boge é zoloo Geleke woo zeve wolmai ma.

² Ti gaazaɖagɪ woni, ti ɖe ma: «Mini ɖa Zuifuiti ta-masagi ná, nii sɔɔga niinei? Tɔɔzei gi ná-somideɖai veɛɛɛ folo ɖulazu veleɪ, naa ɖa é kea gi vaai nɔkɔsu be.»

³ Siɛgi zu masagi Elɔde naama wooi mɛnini da, ziiɔɔɔni gola, ta Zeluzalɛme nuiti pɛ.

⁴ E Zuifuiti ta-zalaɖa ɖula ɖundiɖiiti pɛ gaalɛɛni ba, ta tɔ kalamɔinti, é ti gaazaɖa Kilista zɔɔɔsuve ma.

⁵ Ti gooɖaavoteni, ti ɖe ma: «Beteleyɛme ve, Zudé yooi zu, tɔɔzei naa ɖa GALA goo wo nui seveai ga:

⁶ «Da ɔalaa, ɖei é ga Beteleyɛme, é Zuda yooi zu, gaamazɔ é la ɔini Zuda laa wolaiti saama.

Tɔɔzei é vɔ be ɖa totuɖɔi a zɔɔɔ ná,

nii a zɔɔɔla zo ná-nuɔusei Izilayeɛle ma.»*

⁷ Elɔde zeɔa é ɖima nuiti toli dɔɔɖuzu ga naati ti yeɛɖeɖalɔi ɖiteɖitegi wo ma, nii somideɖai ɖulani ma.

⁸ Naa voluma, é ti leveni Beteleyɛme, é ɖe ti ma: «À li, wo dɔngoi ná-faiti buuveɛ ga pagɔ. Wa kaana, à va, wo bo mà, naa ɖa a ke ná ɔalaa gè li, gè nɔkɔ be.»

⁹ Siɛgi zu ti ɔeni la ga masagi wooi mɛni, ti pele zoni. Somideɖai nii ti kaani folo ɖulazu veleɪ, naa lɔni ti luɖɔ. E zeelini naama adɛ maazuve, ve dɔngoi ɖɛni ná, é lo.

¹⁰ Siɛgi zu ti somideɖai ɖaani la lɔni, ti wola ɖoozunɛɛni.

¹¹ Ti lɛɛni peɛi wu, ti dɔngoi veɛ ta dee Mali. Ti nɔkɔni bu. Naa voluma, ti ta-ɖasoiti maavieni, ti sabai ve ga zanugi, ta ansansegɪ, naa veɛ miilegi va.

* 2:6 2:6 Mis 5:1.

¹² Naa voluma, tei GALA ge ti leneni segi zu ga ti mina gale ma ga Elode vo pelei, ti liini ta-yooi zu ga pele gili.

Yesu maavela vai ti lii la Ezipete

¹³ Siegi zu gima nu wolaiti ti liini la, Maligii ná-geezugeelai gila ge gulani kelema Zozefe ve segi zu, é boe po, é ge ma: «Wuzefe, é doungoi zefe ta dee, é vela ga tiye Ezipete yooi zu, miná ga é yesu ná, eyesu yeei gè boezu la volu é vo. Toozei Elode ga doungoi vaa gelegele gaiziezu.»

¹⁴ Naa ga é keeni Zozefe wuzefeni kpidii, é doungoi zefe ta dee, é vela ga tiye, é li Ezipete yooi zu.

¹⁵ E yeni ná eyesu Elode za, naa ga a ke Maligii wooi vilasu, nii GALA goo wo nui boni ga: «Gè doun zunui loliga ga é gula Ezipete yooi va.»†

Beteleyeme loungoiti paa vai

¹⁶ Elode kaai ma ga gima nuiti ti gaavea, é wola yigaawanani. E devei veeni ga ti zunu loungoiti pe paa Beteleyeme taazuve ta ná maagoolii zu, niiti pe ti kona felego zolobgai na, é yei bu, é zoloo yeegegalai ma nii gima nuiti ti deeni la.

¹⁷ Uele gana naama wooi vileni la su, nii GALA goo wo nui Zelemi boni ga:

¹⁸ «Woo ga menisu Lama, kpee woiti, ta golo woo moimmoingiti. Lasele ga é ná-dointi saa wolbi wosu, é la keeni gaa va neene, mazoloo ti la mo ná.»‡

¹⁹ Elode zaai ma, Maligii ná-geezugeelai gila ge gulani kelema Zozefe ve segi zu Ezipete.

† 2:15 2:15 Woz 11:1. ‡ 2:18 2:18 Zel 31:15.

²⁰ E ɣɛni ma: «Wuzɛɣe, ɛ dɔungɔi zɛɣe ta dee, ɛ ɣale ma Izilayɛle yooi zu, tɔɔzei zɔiti dɔungɔi undaavili wɔin ɣɛa ti ma, naati ti zaa.»

²¹ Zozefe wuzɛɛeni, ɛ dɔungoi ta dee zeɛe, ɛ gaɛ
ma Izilayɛle yooi zu.

²² Kele é menigai ma ga Aalakelayuse ga masadai gɛɛzu Zudé yooi zu keɛge Elode votogi zu, é luani ga dii vai ná. Tei GALA ge teneni segi zu, é liini ga Galilé yooi zu vele.

²³ E zei taa wolai ta zu nii daaseigi ga Nazaŕete, naa ɖa a ke naama wooi vilesu, nii GALA goo wo nuiti ti boni ga: «Daaseigi ɖa ɖe ga Nazaŕete nui.»

3

*GALA keelai Zan Batisete
(Maleke 1:1-8;*

*Luke 3:1-18;
Zan 1:19-28)*

¹ Naama zilegi zu Zan Batisete gulanani kelema, e gani GALA daawooi laazeelizu teebai zu Zude yooi zu.

² E ɣɛni ɣɛɛzu ma: «À wo-zie velei maavalibo, tɔzei geedɔlɔgi ma masadai maaɓuɗaa.»

³ Zan ɔ́a GÁLA goo wo nui Ezayi vaani ma, siegi zu é ɔ́eni la ma:

«Nui ta ɣa ɓainsu tevebai zu, é da ɣɛ ma:

«A Maliḡii ná-pelei βετε βε.

A ná-pele goiti sɔle.› »*

⁴Zan ɔba zeɖei ɖeni ga seɖei feɭeai ga nɔmɛ leɖai, nɔ-saamaɖiligi ɖeni ga kɔɔ vaai. Kɔnɔgi ɖeni ga kotogi ta dɔɔ ɖoin gulɔi.

* **3:3 3:3** Eza 40:3 bogε é zoloo Gελεke woo zενε wλλmai ma.

⁵ Nuiti ti ɣeni vaazu pɔ, ti zeɣe Zeluzaleme, ta Zude yooi zu ná pɛ, ta Zuluden ɣoba yooi pɛ su,

⁶ é ɗa ti batize Zuluden wu, ti ɗa laa zo ga ga ta-ɣotoiti.

⁷ Falizieiinti ta Saduseyeinti ti ɣeni vaazu pɔ ga mɔinda, ti batize fai ma. E ɣeni ti ma: «Pɛɛɣaali zuwuzuiti! Be ɣa é wo ɣalaga ga wo vela GALA ná-ziiɣaawanai va, é vaazu?

⁸ A keɛwotiiti ke, niiti ti deɛzu ga wo wo-zie velel maavaliboga.

⁹ A mina ɣisie nɔ, wo va ɗa bo yiimave ga: «Ada ga Abalaame mavofodaiti.» Mazɔlɔ ɣè bo wo ma, zobogi ɣa GALA be, é kɔtui niiti falibo ga Abalaame mavofodaiti.

¹⁰ Zoovɛi laa ɣana vɔlɔ gulu zapeiti ba. Gulu nɔpɛ é la gwaa vago wosu, naa ɣa leve ga, é vili abui zu.

¹¹ «Nɔn, ná wo batizesu ga ziei, é ɣe ga poogi ga wo wo-zie velel maavaliboga. Kele zɔi é vaazu nɔn poluma, sebei wɔɔlɔve nɔnɔi va. Gè la vɔlɔ kula ɣeeni su ga gè va ná-savalagiti seɣe. Tɔun, toɣa wo batize ga Zenvu Nadagai ta abui.

¹² Ná-sepɛgi ɣa zoni zea. Toɣa ná-molo loɣazuve ɣalesu, é molo ɣaale ba, é pu molo ɣotai zu, kele toɣa molo ɣavai ɣala abui zu, nii é la zaa eyesu pɛ.»

Yesu batize fai

(Maleke 1:9-11;

Luke 3:21-22)

¹³ Naama ziegi zu, Yesu zegeni Galilé yooi zu, é va Zuluden zieleve Zan vɔ be, ga naa kpatize.

¹⁴ Kele Zan ɣeni pɔ é ɣele, é ɣe ma: «Nɔn mu ka kpɛɗei ba ga è nɔn kpatize, kele ɗun ɗa vaazu pɔ ɣale!»

¹⁵ Kελε Yesu gooɟaavoteni, é ɟε ma: «Va bu, é ɟε ɟana de niima zιεgi zu. Uele ɟana de maaneai la, ga de GALA ziima vaiti daazeeli la.» Zan vaani naa wu.

¹⁶ Yesu batizegai ma feya, é ɟulani ziei wu. Geegɟɔlgi laalaoni, é GALA Zenvui ɟa, é da yei eɟε poopogi, é va, é zei ma.

¹⁷ Wooi ta ɟulani geegɟɔlgi zu, é ɟε ma: «Nii ɟa é ga nεεβε Loun Zunui, nii é gɔla yiilaazu.»

4

Tεgai nii é zeelini Yesu ma

(Maleke 1:12-13;

Luke 4:1-13)

¹ Naa voluma, GALA Zenvui loni Yesu luɟɔ, é lii la tevebai zu, nii a ke Inεgi tε ga.

² Kpegai ma ga zugi zo folo vuunaanigɔ (40) ta kpidi vuunaanigɔi (40) laawu, pului soni.

³ Tεga nui maaɓuɟani ba, é ɟε ma: «Tεi è ga GALA Doun Zunui, devei ve kɔtui niiti zea, ti valibo ga ɓului.»

⁴ Kελε Yesu gooɟaavoteni, é ɟε ma: «Seveuve GALA Sevei zu ga: «Nui la zenvui woga ga daamianigi nɔ, kελε keni wooiti pe maavele ti ɟulazu GALA da.»*»

⁵ Naa voluma, Inεgi liini la Zeluzalɛme, taa naɗegai, é pile GALA sei veleɪ ungave,

⁶ é ɟε ma: «Tεi è ga GALA Doun Zunui, vili bu, mazɔɔɔ seveuve GALA Sevei zu ga: «Toɟa devei ve ná-geezuɟeelaiti zea da-vaa zu.» Boge ɓalaa ga: «Ta è la yeezu, nii a ke è-ɟɔɟɔi mina ziga kɔtu va.»†»

* **4:4 4:4** TSV 8:3 boge é zoloo Geleke woo zeve wɔlɔmai ma. † **4:6 4:6** Guy 91:11-12 boge é zoloo Geleke woo zeve wɔlɔmai ma.

⁷ Yesu goog̃aavoteni, é g̃e ma: «Seṽeṽe balaa GALA Seṽei zu ga: «Mina Malig̃ii da-G̃ALAGI zuḡḡḡ.‡»

⁸ Naa voluma, Iñegi liini la gize gaag̃ooza golai ta unmaɓe, é eteai zu masadai p̃e d̃e la, naa ṽe ma l̃ebiyai p̃e ba,

⁹ é g̃e ma: «Nà nii p̃e fe è ya, ni da ñk̃ona bù.»

¹⁰ Názu g̃a Yesu g̃eni ma la: «Zeg̃e k̃oba, Setana! T̃oozei seṽeṽe GALA Seṽei zu ga: «Ñk̃o Malig̃ii da-G̃ALAGI wu, t̃o ḡila kpe ño g̃a da d̃ebi.‡»

¹¹ Naa voluma, Iñegi zeg̃eni koba. Geezuḡeelaiti ti vaani, ti da maalevebo.

Yesu ná-botii l̃oozei vai Galilé

(Maleke 1:14-15;

Luke 4:14-15)

¹² Yesu menigai ma ga ti Zan vilig̃e kasoi g̃a, é liini Galilé yooi zu.

¹³ Naa voluma, é zeg̃eni Nazal̃ete, é li, é zeĩ Kap̃eɛɛnawume taazuɓe, Galilé d̃e wolai ḡobave, Zaḡul̃on ta Ñef̃etali ḡoṽii ma,

¹⁴ naa g̃a a k̃e GALA goo wo nui Ezayi wooi vil̃esu, nii é boni ga:

¹⁵ «Zaḡul̃on ta Ñef̃etali yooi,
niiti ti kpolod̃ei ma velei zu,
Zulud̃en zĩe voluvelei yooi,
Galilé yooi, ṽe zii ḡilig̃iti ti zeini ná:

¹⁶ Nuḡusei niiti ti zeini kpidii zu,
naati ti wozakala golai ṽet̃ega.
Niiti ti zooli zu kpidi ḡoṽii zu,
wozakalagi ḡulaa naati b̃e.»*

‡ 4:7 4:7 TSV 6:16. § 4:10 4:10 TSV 6:13. * 4:16 4:15-16 Eza 8:23–9:1.

¹⁷ Naama ziegi zu ga Yesu tɔɔzeini la niina ga GALA daawooi laazeelia, é da ge ma: «À wo-zie vele maavalibo, tɔɔzei geegɔlogi ma masadai maabuɔaa.»

Yesu ná-kaladopo mɔungiti toli fai

(Maleke 1:16-20;

Luke 5:1-11)

¹⁸ Yeeta, Yesu yɛni lebesu Galilé de wolai laave, é geegɛloun felegɔ ga. Ma mɔungi laaseigi geɛni ga Simon (nii é lolisu balaa ga Piyele), keegɛloun laaseigi geɛni ga Andelé. Ti geɛni kale bee lumɔi vilisu zie wolai wu, tɔɔzei ti geɛni ga kale bee nuiti.

¹⁹ Yesu geɛni ti ma: «À vile polu, ná wo ge ga nu gaizie nu.»

²⁰ Gaamago, ti ta-lumɔiti zeni ná, ti vile polu.

²¹ E yɛni liizu ga ná-pelei naa nɔ, é geegɛloun felegɔ giligaa ga: Zebedé ná-doun zunui Zake, ta keegɛloun Zan. Ti geɛni keingi zu ta ti-geɛ Zebedé, ti da ta-lumɔiti kpete. E ti lolini.

²² Gaamago, ti ta-geingi yɛni ná ta ti-geɛ, ti vile Yesu volu.

Yesu kalagi wo fai

ta nuiti kedɛ fai

(Luke 6:17-19)

²³ Naa volu, Yesu geɛni levetebesu Galilé yooi zu ná pe, é da kalagi wo GALA debi veleiti bu, é da GALA ná-masadai ma Woo Niine Uagɔi laazeeli, é geɛni seebe nuiti ta maalɛgefɛ nui ma zii pe kedɛsu.

²⁴ Tɔɔɔi ɖulani, é zeeli Siili yooi zu ná pe. Ti geɛni vaazu pɔ ga seebe nuiti ta niiti kpein ti geɛni zoolezu ga ve kevelei pe su, ine su nuiti, folivoli nuiti, kolosama nuiti, tama é geɛni naati pe kedɛsu.

25 Bɛɛ wɔlai ɣɛni vilesu polu, ti ɔa zɛɣe Galilɛ yooi zu, ta Taa Wola Puugɔiti su, ta Zeluzalɛme, ta Zudɛ yooi zu, naa vɛɛ Zuludɛn voluvele yooiti ba.

Yesu ná-tɛnɛ gooi gizei ma

5

(5:1–7:29)

¹ Yesu bɛɛɛi ɣaai ma, ɛ lɛɛni, ɛ zɛi gizei ta unma. Ná-kaladopoiti ti maaɔɔni koba.

² E tɔɔzeini ga ɛ ɔa ti ɣala, ɛ ɣɛni ti ma:

Undaanɛ ɣitei

(Luke 6:20-23)

³ «Undaanɛ nu ɣa ga niiti ti ga bala nuiti zɛnvui zu, tɔɔzei geegɔɔlɔgi ma masadai ɣa ga tɔnɔ.

⁴ Undaanɛ nu ɣa ga niiti ti ɣɔɔɔzu, tɔɔzei GALA ka ti ɣaanɛɛɛɛ.

⁵ Undaanɛ nu ɣa ga ɔɔɣɔmaayei nuiti, tɔɔzei GALA ka zooi ve ti ya ga tɔnɔ.

⁶ Undaanɛ nu ɣa ga niiti telebodai ma vɔlvi ta ma ɔɔle wɔin ti ma, tɔɔzei ta yiɣo.

⁷ Undaanɛ nu ɣa ga niiti ti maawɔingai ɣɛɛzu, tɔɔzei GALA ka ti maawɔingai.

⁸ Undaanɛ nu ɣa ga niiti ti-yiimave nadeɣai, tɔɔzei ta GALA ka.

⁹ Undaanɛ nu ɣa ga niiti ti vaazu ga ziileigi ti-maagoolii zu, tɔɔzei ta loli ga GALA dointi.

¹⁰ Undaanɛ nu ɣa ga niiti wɔinzeɣemai zeelizu ti ma telebodai maavele ma, tɔɔzei geegɔɔlɔgi ma masadai ɣa ga tɔnɔ.

¹¹ «Undaane nu ɗa ga woye, siɛgi zu nuiti ti wo voomusu da, ti wo wainzegɛ, ti zɛɛiti pɛ wo ma nɔn maavele ma.

¹² A ɗoozunɛ naazu ga gola, mazɔɔ kulanuma wola ɗa wo ya geegɔɔgi zu. Tɔzei vele nɔ ɗana ti GALA goo wo nuiti wainzegeni la, niiti ti lewegai wo luɗɔ.

Kpoloi ta wozakalagi

(Maleke 9:50;

Luke 14:34-35)

¹³ «Wa ɗa wo ga eteai ná-kpoloi. Kɛɛ ni kpoloi ná-nɛmigi ɗa ɗulana ba, nu ɗa zoo feezu zea ɗale volu? Kulanuma nɔpɛ ge la mɔ ba, kɛni niina é vili ya nɔ, nuiti ti ɗa zie su.

¹⁴ Wa ɗa wo ga eteai ná-wozakalagi. Taa wolai nii togai gize unmaɓɓe, naa la ɗa ga zoo ɔɔɗu.

¹⁵ Nu la ɗa ga lanboi ɗaazoga, é ɓa ɗa anɗakai wu, kɛɛ nu mu ka ɗa sei lanbo zeii anii ɗa, ɓe a ɗe zosu ná, é nuiti pɛ maa ɗe kala pɛɛi wu.

¹⁶ Uele ɗana, wa-wozakalagi maanɛai é volo la nuiti gaazu, naa ɗa a kɛ ti wo-ɗɛɛ vaa ɓagɔiti pɛɛ, ti lebiyai ve wo-ɗɛɛ ɓe, nii é geegɔɔgi zu.

Yesu ta tɔgi

¹⁷ «À mina ɗisiɛ ga nɔn, pàaɓɓe ga gè naa ɗologolo, nii seɓɓai GALA ná-tɔgi zu, ta GALA goo wo nuiti ta-zɛɛiti su. Gè la ɓaani ti ɗologolo faa ma, kɛɛ tɔun pàaɓɓe ga gè ti laazeeli.

¹⁸ Gè bo wo ma ga gaamai, geegɔɔgi ta zooi ti ɓa ɗe ti leve, tɔgi ná tago nɔpɛ, ɓaa ma zɛɓɓe ɗaɛi ɗila kpala ge la ɗɛɛɛa pɛ, eɓɓu ti pɛ ti vile su.

¹⁹ Naa ɗa é ba, zai nɔpɛ é niima leve goi gila kpala kologolosu, é zɛba é zaiti ɓala kala ga ti

ke ga toun kevelei, naama nui ga a loi geeḡḡlogi ma masadai zu. Kele zoi é ḡolozu ti ve, é zoiṭi ḡalaa kala ga ti vokogḡ ma, naama nui ga woolo geeḡḡlogi ma masadai zu.

²⁰ Toozei gè bo wo ma, ni wo la ḡoloni GALA ziimai ve, wo va buḡe to kalamointi ta Faliziointi maazu, wo la loa pe geeḡḡlogi ma masadai zu.

Kalagi é vile ziiḡula vai va

²¹ «Wo menige ga é woni ade-memewolaiti ma ga: «Mina nu vaa. Zoi a nu vaana, naama nui ná-tukpoi ḡaa ḡa leve.»*

²² Kele nòun, nà bosu wo ma ga: Zoi nape é yiiḡaawanazu keeḡḡloin ma, naama nui ná-tukpoi ḡaa ḡa leve. Zoi a ḡe keeḡḡloin ma: «Kibalama nui!», tukpogaaave nu wolaiti ta naama nui ná-tukpoi ḡaaave. Zoi a ḡe keeḡḡloin ma: «Gimalala nui!», naama nui ḡa vili undaavili abui zu.

²³ «Naa ḡa é ba, ni da yena vaazu da-ḠALA kooi levesu zalaḡa ḡulazuve, è-ḡḡi loo ná zu ga è-ḡḡloin yiiḡaawana ve è ma fai ta zu,

²⁴ da-ḠALA kooi ye miná zalaḡa ḡulazuve laawuve, é li de, wo yogḡzubeṭe wa è-ḡḡloin. Naa volumna da va niina, é da-ḠALA kooi leve.

²⁵ «Ni nui ta a è maabaazaḡa laana, zuvile, wo yogḡzubeṭe wa to, siegi zu wo pelei zu la, wo da li tukpogaaavezuve, naa ḡa a ke, è-ḡeḡḡḡi mina è ve tukpogaaave nui ya, naa va è ve salavusui ya, naa va è vili kasoi ḡa.

²⁶ Gè bo è ma ga gaamai, è la ḡulaa kasoi ḡa pe, keni da bena ga da walii pe sala.

* 5:21 5:21 Egz 20:13; TSV 5:17.

Kalagi é vile wεenziε fai va

²⁷ «Wo menige ga é woni ga: «Mina wεenziε bo.»†

²⁸ Kεε nòun, nà bosu wo ma ga: Zoi nòpe é wεεzu anzanui ta va, gaazuḡulapò, é bega ga wεenziεgi wo ta naa, ziimave.

²⁹ Ni è-yeezazu vele ḡaazuḡεzei ḡa é è loozu kotoi zu, kula su, è pili ya poun. Tòzei fizḡge è ma, è-vaalobazuve gila kpe nò undaavili, kεε è-busei pe ge mina vili undaavili abui zu.

³⁰ Ni è-yeezazu vele yeei ḡa é è vilisu kotoi zu, teve bḡḡo va, è pili ya poun. Tòzei fizḡge è ma, è-vaalobazuve gila kpe nò undaavili, kεε è-busei pe ge mina vili undaavili abui zu.

Kalagi é vile vulu zaa vai va

(Matiyo 19:9;

Maleke 10:11-12;

Luke 16:18)

³¹ «É woni balaa ga: «Zoi é ḡεεzu anzai va, é vulu zaa zevei ve naa ya.»‡

³² Kεε nòun, nà bosu wo ma ga: Zoi nòpe é ḡεεzu anzai va, é ḡula koloḡolo faa volu, toḡa naa liizu toun wεenziεgi ma. Zoi ma é anzanu zeizu, nii sinigi ḡεεai ba, tò balaagi wεenziεgi ḡεa.

Kalagi é vile kona wo fai va

³³ «Wo menige ga é woni ade-memewolani ma ga: «Mina zεε ḡona wo, kεε minazeḡegi nii è boga Maliḡii GALA be konai maazu, keni è naa laazeeli.»§

† 5:27 5:27 Egz 20:14; TSV 5:18. ‡ 5:31 5:31 TSV 24:1. § 5:33 5:33 Lev 19:12; GIS 30:3.

³⁴ Kελε nɔ̀un, nà bosu wo ma ga: A mina vɔ̀ɔ kɔna nɔ̀pε bo. A mina ɔ̀ona geegɔ̀ɔgi ma, tɔ̀zei naa ɔ̀a é ga GALA ná-masa kpɔ̀kpɔ̀gi.

³⁵ A mina ɔ̀ona zooi ma, tɔ̀zei naa ɔ̀a é ga ná-kɔ̀ɔloma anii. A mina balaa ɔ̀ona Zeluzaleme ma, tɔ̀zei tɔ̀ ɔ̀a é ga Masa golai ná-taa wolai.

³⁶ A mina balaa ɔ̀ona wɔ̀ungi ma, tɔ̀zei wo la zooga wɔ̀undegai gila kpala kolezu baa wo va tɛi.

³⁷ Wa ɔ̀ena bɔ̀εa, à ɔ̀ε nɔ̀ <Un,> baa wo ɔ̀ε <Ba.> Nii kpɛin é vilesu naa vɔ̀lu, naati ta ɔ̀ulazu Inegi ya.

*Kalagi é vile potokulai va
(Luke 6:29-30)*

³⁸ «Wo mɛnigε ga é woni ga: <Nu ɔ̀aazugεzei voto ka ɔ̀ε ga nu ɔ̀aazugεzei, nu niiga voto ka ɔ̀ε ga nu niiga.>»*

³⁹ Kελε nɔ̀un, nà bosu wo ma ga: A mina wɔ̀nɔ̀ votokula nu ɔ̀ɔu ma. Ni nu a è loɔana è-yeεazu vele woizuvε, è-ɔ̀vεzu vele gelei lete ma.

⁴⁰ Ni nui ta ɔ̀a pɔ̀ ga wo lukpɔ̀ wa tɔ̀, é va da-zegewuzegɛi ɔ̀ula è ya, da-zegε wolai balaa yε zea.

⁴¹ Ni nui ta a kεεna è ya ga zεegaaaba, ga kɛni wa tɔ̀ wo zie vɔ̀ma ga kɔ̀ɔlo waagila (1.000), dɔ̀un kε ga kɔ̀ɔlo waafelegɔ̀ (2.000).

⁴² Zɔ̀i é è valizu, naa ɔ̀ɔ. Mina vɔ̀luave naama nui va, nii é pɔ̀ ga é ziingao bo è ma.

*E zili nui nεε vai vε
(Luke 6:27-28, 32-36)*

⁴³ «Wo mɛnigε ga é woni ga: <Da è-zeiɔ̀ɔɔi nεε vε,† è è zili nui wɔ̀inzegε.>

* **5:38 5:38** Egz 21:24; Lev 24:20; TSV 19:21. † **5:43 5:43** Lev 19:18.

⁴⁴ Kελε nɔ̃un, nà bosu wo ma ga: A wo zili nuiti nεε υε, wo GALA fali naati βε, ti wo wɔ̃inzegezu,

⁴⁵ nii a κε wo-Γεε nii é geegɔ̃logi zu, wo γε ga ná-doun g̃iteg̃itegiti. Tɔ̃zei toɔ̃a da ná-foloi g̃ula nu ɲɔ̃iti ta nu vagõiti βε, é tonai vu telebo nuiti ta telebotala nuiti βε.

⁴⁶ Tɔ̃zei ni wa naati nɔ̃ nεena υε, niiti ti wo nεezu υε, lee g̃ulanuma ɔ̃a wa sɔ̃lɔ̃? Uele nɔ̃ lei mulu zo nuiti ti kεezu la vɔ̃lɔ̃ ɔ̃aa?

⁴⁷ Naa volu lee ɔ̃a wo kεezu, nii é la g̃εezu pɔ̃lɔ̃ma, ni wa laaliizu wo-g̃εelointi nɔ̃ ma? Uele nɔ̃ lei ɔ̃alaa GALA kwεetala nuiti ti kεezu la ɔ̃aa?

⁴⁸ Naa ɔ̃a é ba, à ɔ̃aaɔ̃a, wo laazeeli fai pε su, velei wo-Γεε laazeeliai la, nii é geegɔ̃logi zu.

6

Kalagi é vile faaɔ̃ɔ̃ɔ̃ g̃εε vai va

¹ «À dama ga wo ɔ̃oloi velei GALA βε, wo mina naa γε ga nuiti gaazu vaa nɔ̃, nii a κε ti va da wo υεε. Ni wa kεena ɔ̃ana, wo la kulanuma zɔ̃lɔ̃ga wo-Γεε ya, nii é geegɔ̃logi zu.

² «Naa ɔ̃a é ba, siegi zu da γε faaɔ̃ɔ̃ɔ̃ g̃εezu la bala nuiti βε, mina puvu fε ɔ̃ɔ̃ɔ̃ ma, ga woovele nuiti kεvele GALA dεbi υεleiti bu, ta pele zaamaveti, ta da naa γε, nii nɔ̃ a κε nuiti ti va da ti lebi. Gè bo wo ma ga gaamai, ta-g̃ulanumai ɔ̃ana ti sɔ̃lɔ̃gai niina.

³ Kεle doun, da ɔ̃ena faaɔ̃ɔ̃ɔ̃ nɔ̃pε kεa, è-ɔ̃vɛi mina faa g̃wεε naa zu, nii è-yeezai kεezu.

⁴ Da-vaabɔ̃ɔ̃i γε dɔ̃ɔ̃ɔ̃zu. E-Γεε nii é wozag̃aazu dɔ̃ɔ̃ɔ̃i zu, naa ɔ̃a kulanuma ve é ya.

*Kalagi é vile GALA falii va
(Luke 11:2-4)*

⁵ «Siegi zu wo GALA falizu la, à mina vokaḡḡ woovele nuiti ma, niiti ta da ḡaalḡ GALA debi velei ti bu, ti da GALA fali, ḡaa pele zaḡalaveti, wain ḡa da ḡe ti ma ga eḡe pe ge da ti vete. Ge bo wo ma ga gaamai, ta-ḡulanumai ḡana ti solḡḡgai niina.

⁶ Kele ḡoun, da ḡena GALA falia, li è laa velel wu, è pelei vilisu ḡḡḡ ma, è da-ḡALA falii laazeeli è-ḡe ma, nii é ḡḡḡfuzuve. E-ḡe nii é wozaḡaazu ḡḡḡfuzuve, naa ḡa da-ḡulanumai ve è ve.

⁷ «Wa-ḡALA faliiti su, à mina da ga wooi wola moin su, ga zii ḡiligiti kevele, naati ta da ḡisie ga ta wola ḡena, naa ḡa a ke GALA ge ti woomeni.

⁸ A mina vokaḡḡ ti ma, tḡzei wo-ḡe kwee nii wo ḡedeai ma, wo va ḡe wo laa zege ma, wo fali ma.

⁹ «Wele vele ḡa wo maaneai wo GALA fali la:

Gi-ḡe, dei è geegḡḡgi zu,
è-laaseigi nade.

¹⁰ Da-masadaï vaana,
è-yiimai ḡe zooi ma,
egvelei é ḡeezu la geegḡḡgi zu.

¹¹ Za ḡḡḡgi ve gi ve.

¹² Gi zuvaaye ga è wanama vaiti,
velei ḡa ḡalaa gi nuiti suvaayesu la ga gi wanama vaiti.

¹³ Mina va bu, gi va loo tegai zu,
kele gi ḡizo faa noi ma.
[Mazḡḡ da ḡa è-vo ge ga masadaï,
ta zobogi, naa ve lebiyai va, eyesu ḡḡ. Amina.]*

* **6:13 6:13** Wooi niiti ti [] kpaku felegḡiti zḡḡzu, naati ti la seve wḡlmai tanigaa zu.

14 «Tɔɔzei ni wa zɔiti suvaayɛna ga ta-vaa nɔiti, wo-Gɛɛ, nii ɛ geegɔlɔgi zu, naa ɔa wa balaa wo zuvaayɛ.

15 Kɛɛ ni wo la zɔiti suvaayɛni, wo-Gɛɛ balaa ge la wo zuvaayɛga ga wa-vaa nɔiti.

Kalagi ɛ vile zugɪ va

16 «Siɛgi zu wo ɣɛɛzu zugɪ zosu da, à mina ɣaazugɪli ga woovele nuiti kɛvele, ti ɣaazugɪlizu kɔlɔbɔbɔ, nii a kɛ ɛɛ pɛ ge kwɛɛ ga ta zugɪ zu. Gè bo wo ma ga gaamai, ta-ɣulanumai ɣana ti sɔlɔɔgai niina.

17 Kɛɛ dɔun, siɛgi zu ɛ zugɪ zosu da, ɣaazugba fo, ɛ gulɔ maku nɛɛnɛgi zɛ dɔungi ma,

18 nii a kɛ ɛ mina dɛɛ ga nuiti ga ɔa zugɪ zu. Kɛni ɛ-Gɛɛ ɣila kpe nɔ, nii ɛ ɛ ɣoba dɔɔɣuzuvɛ, tama ɛ-Gɛɛ nii ɛ wozagaa zu dɔɔɣuzuvɛ, naa ɔa kulanuma ve ɛ ya.

Naavoloi make vai geegɔlɔgi zu (Luke 12:33-34)

19 «À mina naavolo ɣaale ba ɔɔɔ vɛ zooi ma, vɛ baɣabaɣaiti ta koikoigi ti aniiti koloɣolosu ná, ta vɛ unma nuiti ti pɛɛiti daaɣalezu ná, ti unmai wo.

20 Kɛɛ à naavoloi ɣaale ba ɔɔɔ vɛ geegɔlɔgi zu, vɛ baɣabaɣaiti ta koikoigi ti la ani nɔpɛ koloɣolosu ná, ta vɛ unma nuiti ti la pɛɛiti daaɣalezu ná, ti va unmai wo.

21 Mazɔlɔ vɛ ɔa-naavoloi ná, miná ɣa ɛ-yii ná balaa.

Kpusei ná-wozakalagi (Luke 11:34-36)

²² «Nu g̃aazug̃ezeti ta ga eg̃e lanboi kpusei ṽe. Naa g̃a é ba, ni è-g̃aazug̃ezeti ked̃eg̃e, è-busei p̃e daa g̃a ve ga wozakalagi.

²³ K̃e ni è-g̃aazug̃ezeti ti la g̃edeni, è-busei p̃e daa g̃a ve ga kpidii. Ni wozakalagi nii é è-g̃ol̃ su, naa g̃a valibona ga kpidii, naama bidii è su, daaw̃ol̃ṽe d̃e!

GALA ɓaa naavoloi
(Luke 16:13)

²⁴ «Nu ñap̃e ge la zooga botii g̃eezu malig̃i feleg̃ ṽe ṽoɓma. K̃eni ño é gila w̃ainzeg̃e, é z̃oi ñee ṽe, ɓaa é g̃ili z̃oi va kpaan, é z̃oi ṽel̃el̃ala. Wo la zooga botii g̃eezu GALA ta naavoloi ṽe ṽoɓma.

Nu la GALA da
(Luke 12:22-31)

²⁵ «Naa g̃a é ba, ña bosu wo ma ga: A mina yiizool̃e ga g̃oñgi ma vaa ɓaa wo ɓool̃e anii ma vaa, niiti wo ɓedei ti va wo va z̃envui wo, ɓaa maag̃ili z̃ol̃aiti wo-busei vaa zu. Nu ỹenvui la leveni g̃oñgi va ɓaa? Nu busei la leveni maag̃ili z̃ol̃aiti ba ɓaa?

²⁶ A w̃oniiti p̃ete d̃ee. Ti la molo vazasu, ti la molo levezu, ti la ti-g̃oñ gaal̃eezu ba kota zu. Tama wo-ḡee nii é geeg̃ol̃gi zu, naa g̃a ti g̃oñkulazu. Wo la viz̃oni w̃oniiti ba ɓaa?

²⁷ T̃oun ṽol̃ wo zaama, ɓe g̃a a zoo ná-ziizool̃ei zu, é ta ɓ̃o sii ma voloiti ba?†

²⁸ «Lee vaa zu wo yiizool̃ezu ga maag̃ili z̃ol̃aiti fai? A p̃ete ṽelei tufa ṽuaiti ti w̃ool̃zu la. Ti la botii g̃eezu, ti la ɓalaa sege ṽelezu.

† **6:27 6:27** é ta ɓ̃o sii ma voloiti ba: Tati pelei tag̃ili ɓalaa ka ga nii: é ta lo soligi la ga zeelo gila k̃eg̃ala

²⁹ Tama nà bosu wo ma ga: Anɛɛ Salomɔn bɔɔɔi yɛɛ nà-lɛbiyai pɛ su, kɛɛ é la bɔɔɔ maagɔlini pɛ, é va zeeli ti ɔila kpala su.

³⁰ Ni GALA ka dɔɔɔzu lufai maagɔlizu ɔana, nii é ná za, lina é vaazu vilisu abui zu, é la wo maagɔlia, é va leve tufai va baa? Ee, wa-ɔidaalevei lɔive dɛ dɛ!

³¹ A mina yiizoolɛ mu, wo va da ɔɛ ma: «Lee ɔa ada mi?» baa «Lee ɔa ada kpɔle?» baa «Lee ɔa ada bɔɔɔ maagɔli la?»

³² Tɔɔzei, GALA kwɛɛtala nuiti ka ta da naama aniiti pɛ gaizie. Wo-ɔɛɛ nii é geegɔlogi zu, naa kwɛni ga wo bɛdɛi ɔa naati pɛ ba.

³³ Kɛɛ, à GALA ná-masadai ta ná-telebodai ɔaizie mɔunpa, naa vɔluma naa pɛ ka la maazu, é ve wo ya.

³⁴ A mina yiizoolɛ mu ga lina, lina ɔa yiizoolɛ ga bɔɔɔ. Folo ɔilagilagi ná-kpɔbi ɔa kula ɔɛ la.

7

Mina è-wɔɔlai lukpɔɔaaleve (Luke 6:37-38, 41-42)

¹ «À mina nu lukpɔɔaaleve, naa ɔa a kɛ GALA ge mina wo lukpɔɔaaleve.

² Tɔɔzei velei wo zɔiti tukpɔɔaalevezu la, zenɔ ɔana GALA ka wo lukpɔɔaaleve la. Mazɔlɔ kɔɔɔ ganii nii nɔ wo kɔɔɔgi wosu su, GALA ka kɔɔɔgi wo balaa naa zu wo vɛ.

³ Lee vaa zu è ɔaazulosu kava goi va è-ɔɛɛloin ɔaazuve, da ma, è la gulu ɔoɔzagi ɔaazu, kpadoai dɔnɔi ma?

⁴ E leve ɔale, è da ɔɛ è-ɔɛɛloin ma: «Bɛ gè kava goi ɔula è-ɔaazuɔɛzei ma,» da ma, gulu ɔoɔzagi badɔni dɔnɔ ma ɔaazuɔɛzei ma?

⁵ Koo, woovele nui! Gulu gfoozagi gfula de è-gaazuḡezēi ma, naazu da zoo wozagaaazu ga pagō, è kava goi gfula è-gēeloin gaazuḡezēi ma.

⁶ «À mina ani padegaiti fe gileiti zea, naa volumna à mina wa-gōtu zōngō baagiti pili boigiti bu, ti va ḡōḡziē ti zu, ta gileiti ti va ḡale ma wo ma, wo valivali vai ma.

Zoi é falii wosu, naa ḡa sōlō

(Luke 11:9-13)

⁷ «À falii wo, wa sōlō. A gaizie, wa ka. A pelei laalogā, daa ḡa lao wo vε.

⁸ Mazōlō zoi é falii wosu, naa ḡa sōlō. Zoi é gaiziei wosu, naa ḡa ka. Zoi é pelei laalogazu, daa ḡa lao naa vε.

⁹ «Wo zaama, bε ḡa a kōtui ve ná-doun zunui ya, ni naa a ḡului valina ma?

¹⁰ Baa é kaalii ve ná-doun zunui ya, ni naa a kalei valina ma?

¹¹ Wōigi wo wola ḡoudai, ni wo ani vagōi vee velel ḡwεε wo-lointi zea, wo-Gēε nii é geēḡōlgi zu, naa la kēa, é va bude wōnōi maazu baa, é va ani vagōiti fe naati zea, niiti ti falizu ma.

¹² «Nii nōpε wo pō ga zōiti ti kε wo vε, à naa ḡēḡalai balaa kε ti vε, tōzei naama ḡalagi ḡa Moize ná-tō sevei ta GALA goo wo nuiti ta-zεveiti ti bosu.

A lε ga daa lōizu velel

(Luke 13:24)

¹³ «À lε ga daa lōizu velel, tōzei pelei nii é li-izu undaaviligi zu, naama laave wōōlōvε, ma velel balaa zie vai la baani, tama miná vele ḡa nu mōinmōingi liizu ná.

¹⁴ Kεε pelei nii é liizu ga nu zenvui ʋə be, naama laaʋe loiʋe, ma ʋelei zie vai ʋaʋe, kaa nui ʋalaa la moinni.

Gului ta gaawaai
(Luke 6:43-44)

¹⁵ «À dama ga zεε ʒala goo wo nuiti. Ta ʒena ʋaa wo ʋə, ɖa ʒe nɔ baalagiti be, keε zuluɖuiti be, ti vilaai.

¹⁶ Wa ʋaazu ti ʒwεesu ga ti-zɔgiti. Nu la ɖa ga leezen waai ʒula ʒain gului ʒa, nu la ʋalaa kooleʒoole gwaai ʒula ʒain ba wului ʒa.

¹⁷ Gulu ʋagɔi ʒa ɖa gwaa ʋagɔi wo, gulu ɲɔi ʋalaa ka ɖa gwaa ɲɔi wo.

¹⁸ Gulu ʋagɔi la zooga gwaa ɲɔu wosu, ʋele ʒana é la ga gulu ɲɔi, é la zooga gwaa ʋagɔ wosu.

¹⁹ Gului nɔpe é la gwaa ʋagɔ wosu, naa ʒa leve ga, é ʋili abui zu.

²⁰ Naa ʒa é ba, wa ʋaazu zεε ʒala goo wo nuiti kwεesu ga ti-zɔgiti.

Kaladopo ʒiteiti
(Luke 13:25-27)

²¹ «Nii peɣi é ʒεezu mà: «Màligii, Màligii,» naati pe tei ti ʋa ʒe loozu geegɔlɔgi ma masadai zu, keε, Kεε nii é geegɔlɔgi zu, zɔiti nɔpe ti naa yiima vai ʒεezu, naati ka ta lo su.

²² Naama volo ná, nu moinmoin ka ʒe mà: «Màligii, Màligii! Kebe ʒá ʒa gi ʒeni GALA gooi wosu è-laaseigi zu? Kebe ʒá ʒa gi ʒeni inegiti kpεezu è-laaseigi zu? Kebe ʒá ʒa gi ʒeni laavɔ ʋaa moinmɔingiti kεezu è-laaseigi zu?»

²³ Naazu nà ti woogaaʋote, ʒe ʒe ti ma: «Gè la wo ʒwεε kaipa. A maagooza bà, wɔi wo ga tɔ kologolo nuiti!»

Pele lo nu felegaiti
(Luke 6:47-49)

²⁴ «Naa ga é ba, zai nape é gdoi niiti menisu, é ti ge, naama nui geeve ege gima nui, nii é ná-pelei logai fasai ma.

²⁵ Tonai vaani, ziciti ti ve, fiile wolai lokoleve, é loga pelei naa zu, keke pelei naa la gOLONI pe, toozei tooBadoge fasai ma.

²⁶ Keke zai nape é gdoi niiti menisu, é la ti geeni, naama nui geeve ege gimalala nui, nii é ná-pelei logai naagaegi zu.

²⁷ Tonai vaani, ziciti ti ve, fiile wolai lokoleve, é loga pelei naa zu, pelei naa golo, é gologolo metu.»

²⁸ Yesu begai ma ga kalagi naati bo, bebei wola laavooni ga ná-kalabo pelei,

²⁹ toozei é la geni kalagi wosu ga ta-lo kalamointi kevele, keke é geni bosu ga zobogi.

8

Yesu gee nui gedé fai
(Maleke 1:40-45;
Luke 5:12-16)

¹ Yesu zegeai ma gizei ma, é yei, bebe wolai vileni polu.

² Gee nui ta maaBugani ba, é noko kagowu, é ge ma: «Màligii, ni da vaana bu, da zoo è nade.»

³ Yesu yeemaaleni, é voofo ba, é ge ma: «Gè vaa bu, nade!» Gaamago n, zunui naa nadeni, é gula ná-gee zeebei zu.

⁴ Yesu geni ma: «Dama, nii keai ga de ve, è mina bo nu nape ma. Keke li, è bofo le ga zalaqa gula nui, é è gevele vete, naa volumna è zalaqai gula, egevelei

Moize ma levei veeni la. Naa ɔa ɔe ga zeele woo, nuiti be.»

*Yesu salavusu ɔundigii
nà-botigɛ nui ɔede fai
(Luke 7:1-10)*

⁵ Yesu leezuve Kapelenawume taazuve, Wolome zalavusu ɔundigii gila ge daagomini, é maanene,

⁶ é ɔe ma: «Màligii, nà-botigɛ nui ɔa laani nà-pelei wu, kɔlogi zaai ma, toɔa zoolɛzu ga ve gola.»

⁷ Yesu ɔeni ma: «Nà liizu, gè kede.»

⁸ Salavusu ɔundigii ɔe ma: «Màligii, gè la kula ɔeeni su ga è va le nà-pelei wu. Kele woo je gila bo nɔ, nà-botigɛ nui ɔa ɔede.

⁹ Tɔzei nà bɔɔi nà nà-kundigiiti ta-zobogi wu, salavusuiti balaa ta nà-devei wu. Nà ɔeena gila ma: «Li!», toɔa liizu. Nà ɔeena taɔili ma: «Ua!», toɔa vaazu. Nà ɔeena balaa nà-duɔi ma: «Nii ɔe!», naa ɔa é keezu.»

¹⁰ Yesu naama wooi menigai ma, gola laavɔni. E bɔeni nuiti pɔ, ti ɔeni polu, é ɔe ti ma: «Gè bo wo ma ga gaamai, gè la de nii ɔeɔala ɔidaalevei ta ɔaani, ane Izilaye le nubuseiti saama.

¹¹ Gè bo wo ma, nu mɔinmɔin ka zɛɛ folo ɔulazu velei ta folo liizu velei, ti va, ti ze fɛti laamii wo taɔalii ɔakala ta Abalaame, ta Izaake, naa ve Zakɔbe va, geegɔlogi ma masadai zu.

¹² Kele zɔiti mu maaneni ga ti geegɔlogi ma masadai zɔɔ ga tɔnɔ, naati ta vili ya etea velei kpidii zu. Miná ɔa ɔɔi ta niiga ziegai ɔa ɔe ná.»

¹³ Naa vɔluma, Yesu ɔeni salavusu ɔundigii ma: «Li da-ɔoizu, é ɔe è ve, eɔevelei soloogai la da-

Yesu fiile wolai gaayei vai
(Maleke 4:35-41;
Luke 8:22-25)

²³ E leeni keingi zu ta ná-kaladopoiti.

²⁴ Gaamago fiile wolai lokoleveni ziei ga, zie lakpatakpagiti ti keingi maaɓɓe, ti da bude maazu. Naama ziei zu Yesu ŋeni laani, é da ji.

²⁵ Kaladopoiti ti maaɓɓani ba, ti maaloŋa, ti da ŋe ma: «Màligii, gi ŋizo, gi undaa ŋana vili!»

²⁶ E ŋeni ti ma: «Lee vaa zu wo luazu? Ee, wa-ŋidaalevei lɔɔe gola!» E wuzegeni, é devei ve fiilei ta ziei ya ga sebei, woza gaalei tɔɔntɔɔn.

²⁷ Ti pe ti laavɔɔni, ti da ŋe ma: «Nui ma zii begele ga ga zunui tei, nii fiilei ta ziei ti golozu gooi ve?»

Yesu inɛ su nu felegɔiti balo vai
(Maleke 5:1-20;
Luke 8:26-39)

²⁸ Seeliai ma ziei voluvelei, Gadala nuiti ta-yooi zu, inɛ su zunu felegɔ ŋulani kabama velei, ti va, ti daaŋomi. Ti jɔu velei ma, nu nɔpe ge la bena zoo, é va leve ga naama velei.

²⁹ Ti tɔɔzeini ga bainga, ti da ŋe ma: «GALA Doun Zunui, lee ga è pɔ ga è sei gi ma? E vaave gi ɓɔɔzu ma yeelugɔ baa?»

³⁰ Ná gɔbave, boi kpulu gola ŋeni ná, ti da daamii wo.

³¹ Inegiti ti Yesu maanɛɛnɛni ga gola, ti ŋe ma: «Ni da vaazu gi beezu, gi leve, gi ɓ boi kpulugi nuu zu.»

³² E ŋeni ti ma: «À li!» Inegiti ti ŋulani zunu felegɔ naati su, ti ɓ boigiti su. Gaamago, boi kpulugi pe ge yeini ga kpize gize ŋakazuve, ti vu ziei wu, ti pe ti undaavili ziei wu.

³³ Boi make nuiti ti belani, ti li taazuve, ti naa pe sugula, nii é gfeni ga ine su zunu felegaiti.

³⁴ Naazu, taazuve nuiti pe ti gfulani, ti Yesu laagomi. Ti kaai ma, ti maaneneni ga é zege ta-yooi ga.

9

Yesu kolosama nui gde fai

(Maleke 2:1-12;

Luke 5:17-26)

¹ Yesu leni keingi ta zu, é ziei bude, é li ná-taazu.

² Ti vaani po ga kolosama nui ta, é laani betei zu. Yesu ta-gidaalevei gaai ma, é gfeni kolosama nui ma: «Doun, zebzege! Da-gotoiti suvaayega.»

³ Tama, to kalamoin tanigaa niiti ti gfeni ná, ti gisieni, ti da ge ma gisu: «Zunui nii ga woo joiti bosu GALA daaloma!»

⁴ Yesu ta-gisiei gweni, é ge ti ma: «Lee vaa zu wo kisie jo nua wosu wo-yiimaveti?»

⁵ Begele ga boda neai, nu ge ma: «Da-gotoiti suvaayega,» baa nu ge ma: «Wuzege, é zie?»

⁶ Wa ma, wa kwega nii maavele ga zobogi ga Nu ná-Doun Zunui ve zooi ma ga é kotoiti suvaaye.» E zeba é ge kolosama nui ma: «Wuzege, é da-vetei zege, é li da-goizu.»

⁷ Zunui naa wuzefeni, é li ná-koizu.

⁸ Bebei miná gaai ma, ti wola luani, ti da lebiyai ve GALA be, nii é nii gegala zobogi veai nuiti be.

Yesu Matiyo loli fai

(Maleke 2:13-17;

Luke 5:27-32)

⁹ Yesu zegeni ná, é da li. Siegi zu é gɛni levesu la, é zunui ta gɛani, é zeini mulu zo nuiti ta-wotii gɛɛzuɔɔ, daaseigi gɛni ga Matiyo. Yesu gɛni ma: «Vile pɔlu!» Matiyo wuzegeni, é vile polu.

¹⁰ Tei Yesu gɛni laamiizu pɛlei wu, mulu zo nu mɔinmɔin ta kotoba nu mɔinmɔin ti vaani, ti da laami, ta Yesu ta ná-kaladopoiti.

¹¹ Falizieinti ti miná gɛai ma, ti Yesu ná-kaladopoiti gaazaɣani, ti gɛ ma: «Lee vaa zu wa-ɣalamɔin daamii wosu ta mulu zo nuiti, naa vɛɛ kotoba nuiti ba?»

¹² Kɛɛ tei Yesu ti woomenini, é gɛni ti ma: «Zɔiti ti gɛɛɣai, naati kpɛɛ la dɔɣɔtɔɔi va, kɛni seeɔɛ nuiti.

¹³ A li mu, wo niima wooi voluɔɔ gaaɣa, nii GALA ge boni ga: «Wɔinɔɔ ga gaazumaawɔinɣai, é leve zalaɣaiti ba.»* Tɔɔzei nɔun gɛ la vaani ga gɛ telebo nuiti toli, kɛni kotoba nuiti.»

Zu so fai ma gaazaɣagi

(Maleke 2:18-22;

Luke 5:33-39)

¹⁴ Zan ná-kaladopoiti ti zɛba ti maabuɣa Yesu va, ti gaazaɣa, ti gɛ ma: «Lee vaa zu gɔun gá Falizieinti, gi da zugi zo, tama da-ɣaladopoiti ti la da ga so?»

¹⁵ Yesu ti woogaaɔɔteni, é gɛ ma: «Nuiti ti loligai vulu gɛɛzuɔɔ, ta zoo ɔaa ti gɛ gaazuɣilii zu, siegi zu anzazini niinei ti va la dɛ? Ba-o! Kɛɛ yeeɣɣalalɛ ta gɛ vaazu, siegi zu ta anzazini niinei zegɛ la ti va. Názu ta zugi zo niina.

¹⁶ Nu nɔɔɛ ge la da ga seɣe zaɣaiti seida ta seɣe buɣa niinei. Naa gɛ gɛɛna, seɣe buɣa niinei gɛ

* **9:13 9:13** Woz 6:6.

sege zaɣai vali ga, naama valigai zu ɣa ɗa baɣo ma mɔungɪ va.

¹⁷ Nu la ɗa ga dɔɔ niinei vu balaa kɔlo woole wɔlɔmaiti su. Naa ɣa ɣɛna, kɔlo woole wɔlɔmaiti ta vuka, dɔɔi ɣa vu ya, gooleiti ta ɣologolo. Maanɛɛɛ ga dɔɔ niinei vu kɔlo woole niineiiti su, naazu ti felego ti makege ga pagɔ.»

*Zayiluse ná-doun anzanui
taɲama ɣula koozu anzanui
(Maleke 5:21-43;
Luke 8:40-56)*

¹⁸ Siegi zu Yesu ɣeni naa wosu la ti ma, Zuifu ɣundigii ta vaani, é vile niibiga kɔɣowu, é ɣe ma: «Dòun anzanui zaa ɣani nɔ feya, keɛ va, è yeela ma, toɣa vulu volu.»

¹⁹ Yesu ta ná-kaladopointi ti vileni polu, ti ɗa li.

²⁰ Anzanui ta vaani, nii é keeni ɲama ɣula koozu zeeɓei zu ga kona puugo maazu felego (12). E maabuɣani Yesu va ga poluvelei, é yeevɔɔɣu ná-segei laamave va.

²¹ Tɔɔzei é ɣeni bosu ɣisu ga: «Ni nà zoona nɔ gè yeevɔɔɣu ná-segei va, nà valo.»

²² Yesu latini, tei é kaani, é ɣeni ma: «Dòun anzanu, zebzege, tei è laa dà, è valoa.» Gaamago nɔ, anzanui valoni.

²³ Siegi zu Yesu zeelini la Zuifu ɣundigii ná-pelei wu, é koole vee nuiti kaani ta beɓei, ti ɗa zongoi wo.

²⁴ E ɣeni ti ma: «À zerge ve, tɔɔzei anzanu loungoi la zaani, toɣa niizu nɔ.» Keɛ nuiti ti ɣeni ɲeɣɣulazu su.

²⁵ Ti nuiti kulaai ma eteave, é leeni pelei wu, é anzanu loungoi zoni zeei va, naa wuzegɛ.

³⁶ E bebei gaaɪ ma, ti maawɔɪn soni, tɔɔzei ti ɔɔlɔni, ti iɲɔteveai eɣe baalagi niiti make nu la ti ve.

³⁷ Yesu zeɓa é ɣe ná-kaladopoiti ma: «Molo mɔɔi wola zuwɔɔlɔve, keɛ botiɣe nuiti ti la mɔinni.

³⁸ A kpala keɛ nui maanɛɛɛ mu, é botiɣe nuiti teve ná-molo levezuve.»

10

*Yesu yiimazeɣe vai ga
keela puugɔ maazu felegɔiti (12)*

*(Maleke 3:13-19;
Luke 6:12-16)*

¹ Yesu ná-keela puugɔ maazu felegɔiti (12) tolini, é zobogi ve ti ya ga ti ɗa kɔɔɔba yenvuiti kpɛ, ti ɗa seeɓe nuiti ta maaleɣeɣe nuiti keɗe.

² Keela puugɔ maazu felegɔiti (12) daaseigiti kaa: ma mɔungi Simon, nii é lolisu ga Piyɛɛ, ta keɛɣɛloin Andelé, Zebedé ná-doun zunuiti Zake, ta keɛɣɛloin Zan,

³ Filipe ta Baatelemi, Tomase ta Matiyo mulu zo nui, Alefé ná-doun zunui Zake, ta Tadé,

⁴ Simon nii é ɣeni ga Zou Maalobo Nui ta, naa veɛ Zudase Isekaliyɔte va, nii é Yesu yaavani.

*Keela puugɔ maazu felegɔiti (12) teve fai
(Maleke 6:7-13;
Luke 9:1-6)*

⁵ Nu puugɔ maazu felegɔi (12) naati ka Yesu ti leveni, siɛgi zu é ɓeni la ga falii niiti bo ti ma ga: «À mina li zii ɣiligiti pɔ pelei. A mina le Samali laai tanɔɔɛ su.

⁶ Keɛ tɔun à li Izilayeɛ nuiti pɔ pelei ti ɣeai eɣe baalagiti ti loaɪ ya.

⁷ Ʋε nɔpε wa leve ná, à Woo Niine Ʋagɔi nii laazeeli, ga geegɔlɔgi ma masadai maaɔuɔaa.

⁸ A seeɔε nuiti kεdε, wo gɔvεiti buzεge, wo gee nuiti ɲade, wo inεgiti kpε. Wo sɔlɔɔge ga vεbei, wa ɔalaagi à teve ga vεbei.

⁹ A mina zanu sege ɔaa wali, ɔaa wali ɔae vεlevεlegi.

¹⁰ A mina ɔɔlɔ zege siεi wo fai zu, ɔaa segewuzεge felegɔ, ɔaa savala, ɔaa tukpɔ, mazɔlɔ botigε nui maanεεεε é ɔɔnɔ sɔlɔɔ.»

¹¹ «Siεgi zu wo zeelizu la taa wolai ta zu ɔaa taa goi ta zu, à nu ɔaiziε, nii a yeezei wo wu. A ye naama nui vɔ bε, eyεsu wo zegena yeedεɔalai zeeli.

¹² Wa ɔena kpofalagi ɔudea, à laali pεlei wu nuiti ma.

¹³ Ni ta yeezeina wo wu, wa-yiileigi ɔa yei ti ma. Kεε ni ti la yeezeini wo wu, wa-yiileigi ɔa ɔaagale ma wo vɔ.

¹⁴ Taai nɔpε wa lε su, ɔaa pεlei nɔpε wa lε bu, ni nuiti ti la pɔ ga ti va yeezei wo wu, ɔaa ti va woilo wo-wooi ma, à ɔula ná va, wo fufiligi ɔukpunε, é ɔula wo-ɔɔɔiti ma.*

¹⁵ Gè bo wo ma ga gaamai, tukpɔɔaaleve voloi, naama laai ná-tukpɔi ɔa ɔaa, é leve Sɔdɔme ta Gomɔl laaiti tɔnɔi va.»

*Faabaagiti ti siεi zu
(Maleke 13:9-13;
Luke 21:12-17)*

* **10:14 10:14** Naama vai ɔa dεεzu ga kaladopoiti maavaa la mɔ taai naa zu nuiti ba, ti ɔεdε la mɔ vɔlɔ fufiligi va pεai ti-ɔɔɔiti ma.

16 «Wele, nà wo levesu ege baalagiti, zuluɓuiti saama. Naa ga é ba, à gelegele ege kaalii, wa-vai gaane ege poopogiti.

17 A dama, tɔzei ta vaazu liizu ga woye tukpɔgaalevezuɓeti. Ta wo loɗa ta-GALA debi veleiti bu.

18 Ta wo zo ga maaba, ti li ga woye kundigiti ta masagiti kakala nɔn maavele ma, nii a ke wo zeele wooi wo Zuifuiti ta zii giligiti ma.

19 Kele siegi zu ti liizu la ga woye tukpɔgaalevezuɓe, à mina yiizoolɛ ga velel wa ɓɔe la, ɓaa nii wa bo, tɔzei naa ga ve wo ya ma yeegefɔalai nɔ zu.

20 Mazɔɔ wa lei wo va ge ɓɔezu, kele wo-Geé ná-Zenvui ga é vaazu ɓɔezu ga wo-laave.»

21 «Geegɛloin ga keegɛloin leve ga ti paa, doun keegɛi ga ná-doin leve ga ti paa. Dointi ta wuzegɛ ti zɔɔ nui daalɔɗma, ti ti lɔ saai zu.

22 Eɓe pe ka wo wɔnzegɛ nɔn maavele ma. Kele zoi a lo kpaan eyɛsu gaabelasuɓe zeeli, naa ga gizo.

23 Ni ta wo wɔnzegɛna taai ta zu, à vela, wo li taa gili su. Gè bo wo ma ga gaamai, wo la bega ga Izilayele laaiti pe subize, eyɛsu Nu ná-Doun Zunui va.»

24 «Kaladopoi la leveni ná-kalamɔin va, ɓaa botigɛ nui va leve maligii va.

25 Nii soloogai kaladopoi ma, naa ga ga é ge ga ná-kalamɔin gevele, botigɛ nui balaa ge ga maligii gevele. Ni ti pele keegɛi levea ga Beelezebule,† ti la pele wu nui poomuga, é va leve naa va ɓaa?

† **10:25 10:25 Beelezebule:** Daaseigi feai inegi ya, é deezu ga to ga é ga zenvu nɔiti ta-gundigii.

*Zɔi maanɛai nu lua ba**(Luke 12:2-7)*

²⁶ «Naa ɔa é ba, à mina lua naama nuiti ba pa. Tɔɔzei maalɔɔɔɔ vaa nɔpɛ ge la ná, nii é la ɔɔlaa kelema. Dɔɔɔɔɔɔ vaa nɔpɛ ge la ná, nii é la ɔɔwɛɛga.

²⁷ Nii gè bosu wo ma dɔɔɔɔɔɔ, à naa wo kelemaɛ. Nii ti laaɛɛɛɛ wo-woiyɛɔɔi la, ti bo, à woɔɔɔɔɔ ga naa, é wo pɛɛ ɔɔmaɛ.

²⁸ A mina lua naati ba, niiti ta zoo nui ɔusei nɔ vaazu, kele zobo ge la ti vɛ, ti va zɛnvui va. Kɛɛ à lua GALA ba, nii zobogi bɛ é kpusei ta zɛnvui undaavili abui zu.

²⁹ Nu la ɔa ga soolo felegɔi vɔdia ga wali ɔae ɔila ɔaa? Tama ti ɔila kpala ge la ɔa ga loa zooi ma, ni wo-ɔɛɛ GALA ge la vaani bu.

³⁰ Kɛɛ wɔun vɔɔ, wɔundɛɔai pɛ gaaluge.

³¹ A mina lua mu, wo vizɔge soolo kpulugiti ba.»

*Nu ɔeke suziɔa vai ga Kilista ná-faa**(Luke 12:8-9)*

³² «Zɔi nɔpɛ a ɔeke suziɔa ga ná-faa nuiti gaazu, ná ɔalaa ná ɔeke suziɔa ga naama nui ná-faa Kɛɛ ɔaazu, nii é geegɔɔɔɔ zu.

³³ Kɛɛ zɔi nɔpɛ é ɔɛɛɛɛɛ bà nuiti gaazu, ná ɔalaa ná ɔɛɛ naama nui va Kɛɛ ɔaazu, nii é geegɔɔɔɔ zu.»

*Ziileigi laade, kɛɛ boɔa zɔkpɔi ve**(Luke 12:51-53; 14:26-27)*

³⁴ «À mina ɔisɛ ga nɔun paavɛ ga gè ziilei fe eteai vɛ. Gè la vaani ziilei feezu, kɛɛ boɔa zɔkpɔi ɔa pàai feezu.

³⁵ Pàavɛ gè kpɔi lo doun zunui ta kɛɛɔe yɔɔɔɔ, anzanu loin ta dee yɔɔɔɔ, loun anzai ta deemɔɔn yɔɔɔɔ.

³⁶ Nui zili nuiti ta ɔ́e ga ná-peleyeɔ́ei wu nuiti na.»[‡]

³⁷ «Zoi nɔ́pe é dee ɔ́aa keeɔ́e neɛzu ve, é leve nɔ́un ba, naama nui la vizɔ́ni ga ná-kaladopo. Zoi nɔ́pe é ná-doun zunu ɔ́aa ná-doun anzanui neɛzu ve, é leve bà, naama nui la vizɔ́ni ga ná-kaladopo.

³⁸ Zoi ɔ́alaa é la zaa wului zegeni, é va vile pòlu, naama nui la vizɔ́ni ga ná-kaladopo.

³⁹ Zoi é pɔ́ é zenvui ɔ́izo, naama nui ɔ́a vala ma. Kee zoi a vala zenvui ma ná-faa zu, naama nui ɔ́a solɔ́o volu.»

Kulanumaiti
(Maleke 9:41)

⁴⁰ «Zoi é yeezeizu wo wu, naama nui yeezeida bù. Zoi é yeezeizu bù, naama nui yeezeida tèbe nui wu.

⁴¹ Zoi é yeezeizu GALA goo wo nui ta wu, tɔ́zei naa ɔ́a ga GALA goo wo nui, naama nui ɔ́a GALA goo wo nui ná-kulanumai ɔ́eɔ́alai zɔ́lɔ́. Zoi é yeezeizu telebo nui ta wu, tɔ́zei naa ɔ́a ga telebo nui, naama nui ɔ́a telebo nui ná-kulanumai ɔ́eɔ́alai zɔ́lɔ́.

⁴² Zoi nɔ́pe é zie lei ɔ́ɔ́ɔ́ ɔ́e gila feezu dounɔ́i niiti gila zea, tɔ́zei toɔ́a ga ná-kaladopoi, gè bo wo ma ga gaamai, naama nui la valaga ná-kulanumai ma.»

11

Bɛni ka ga Yesu ta Zan Batisete?
(Luke 7:18-35)

¹ Yesu begai ma ga naama leveiti fe keela puugo maazu felegɔ́iti (12) zea, é zegeni ná, é li, é ɔ́a kalagi

[‡] 10:36 10:35-36 Mis 7:6.

wo, ta é da GALA daawooi laazeeli taaiti su ná maagoolii zu.

² Zan yɛni kasoi ɔa, é Kilista ná-keewotiiti ma wooi meni. E ná-kaladopoi tanigaa leveni, ti gaazaɔa, ti ɔe ma:

³ «Da ɔa é ga naama nui, nii maaneai ga é va, ɔaa gi tagili maaɔun?»

⁴ Yesu ti woɔgaavoteni, é ɔe ti ma: «À li, wo naa zuɔula Zan ma, nii wo menisu, ta wo kaazu:

⁵ Gaazuɔole nuiti gaazu ɔa zeɔezu ma, meɔele nuiti ti da zie ga pagɔ, gee nuiti ti da ɔade, goizuɔɔɔ nuiti ti da faa meni, ɔɔveiti ti da wuzeɔe, woo niine vagɔi laa ɔa zeelizu bala nuiti ma.

⁶ Undaane nu ɔa ga naama nui, nii é la loa kakagi zu ga nɔun maavele.»

⁷ Tɛi Zan ná-keelai ti ɔeni liizu, Yesu tɔɔzeini ga ɔɔea bebeɔi vɔ, é vile Zan va, é ɔe ti ma: «Begele ɔa wo liini kaazu tevebai zu? Seeligi nii fiileɔi ɔiikpɔsu ɔaa?

⁸ Leeni ɔa mu wo liini kaazu? Nui nii maagilɔi ga seɔe vapagiti ɔaa? Niiti ti maagilɔi ga seɔe vapagiti, naati ta masa peɔiti bu.

⁹ Begele ɔa mu wo liini kaazu? GALA goo wo nu? Gaama ɔana, nɔun ná bosu wo ma ga tevege GALA goo wo nu va.

¹⁰ Tɔ ɔa seveai ná-faa zu GALA Seveɔi zu ga:
«Nà ná-keelai levesu é luɔɔ,
é da-velei ɔete é luɔɔ.»*

¹¹ Gè bo wo ma ga gaamai, nui kpein nii anzanu sɔɔɔgai, tanɔpe ge la de ɔulani, nii ɔɔɔɔai é leve Zan Batisete va. Tama zɔi dɔidai geegɔlogi ma masadai zu, naa wɔɔɔve ba.

* 11:10 11:10 Mal 3:1.

12 E zo Zan Batisete ná-yeegɛɣalaiti ma, é zeeli za ma, geegɔɔlɔgi ma masadai ɣa zeeɣaaɓaai laawu,† zeeɣaaɓaa nuiti ka ti pɔ ti seɣe ga tɔnɔ.‡

13 Tɔɔzei GALA goo wo nuiti pɛ ta tɔ sevei, ti GALA gooi woge eyesu é zeeli Zan ma.

14 Ni wa pɔ ga wo la da, tɔ ɣa é ga Eli, nii ná-fai wogai ga toɣa vaazu.

15 Zɔi faa meni goiyegɛ ba, naama nui nii meni.

16 «Be ɣa mu ná niizuve nuɓuseiti pokɔɣɔ ma? Ti ɣulave ga doungoiti ti zeini dɔɔɣɔ ɓalagi zu, ti da woɔɣula ti-wɔɔlaiti ma, ti da ɣe ma:

17 «Gi koolei vea, wo la kuai woni, gi saa zu wuyei loa, wo la ɓɔɣɔ maawɔinni.»

18 Tɔɔzei Zan vaani, é da zugi zo, é la dɔɔ ɓolezu, ti ɣe ma: «Inegi ɣa su!»

19 Nu ná-Doun Zunui vaa, é da daamii ta kpɔɔlei wo, ti ɣe ma mɔnɔ: «Zunui nii ɣa ga ɣulukpu nu ta dɔɔ ɓole nu wolai. Toɣa ga mulu zo nuiti ta kotoba nuiti ti-wɔɔlai.» Kele ɣimalai ná-keewotiiti ta deezu ga teleboge.»

Kidaalevelala laaiti (Luke 10:13-15)

20 Yesu zeɓa é da zeli ɓaabaagi lo taaiti ma, veti é ná-laavɔɔ vai ɓɔɔɔzu ɣeeni náti, mazɔɔɔ taai naati su nuɓuseiti ti la ɣeni ti-zie velel maavaliboni.

21 «Maanɔɣɔi ɣa è ve, Kolazen, maanɔɣɔi ɣe è ve, Betesayida! Mazɔɔɔ laavɔɔ vai niiti ti ɣeai wo vɔ be, ni naa ɣeɣalai ɣeeni Tiil ta Sidon laaiti su, eɣe kaite ti

† 11:12 11:12 geegɔɔlɔgi ma masadai ɣa zeeɣaaɓaai laawu: Tati pelei taɣili ɓalaa ka ga nii: geegɔɔlɔgi ma masadai ɣa leve pelei ɣaizizu ga maaɓaai ‡ 11:12 11:12 zeeɣaaɓaa nuiti ka ti pɔ ti seɣe ga tɔnɔ: Tati pelei taɣili ɓalaa ka ga nii: zeeɣaaɓaa nuiti ta valazu ba

zu nuḅuseiti ti ti-zie vele maavaliboga, ti saa wolo wo segeiti too goba, ti zuvui vu tʉungiti su.

²² Naa ga é ba, na bosu wo ma ga: Tukpagaaleve voloi, wa-lukpoi ga baa, é leve Tiil ta Sidon laaiti tɔnoi va.

²³ Doun, Kapelenawume, da kaazu ga è-lɔɔi ga wɔɔɔzu, è zeeli geeɔɔɔgi zu baa? Naa li poun! Ta è yei gɔvɛalaazu. Mazɔɔɔ laavɔɔ vai niiti ti geai è vɔ bɛ, ni naa geɔɔɔlai geeni Sɔdome taai zu, ege é ná de zaagaza.

²⁴ Naa ga é ba, na bosu wo ma ga: Tukpagaaleve voloi, wa-lukpoi ga baa, é leve Sɔdome yooi nɔnoi va.»

*A va pɔ̀, na doogo fe wo ve
(Luke 10:21-22)*

²⁵ Naama yeegeɔɔɔlai zu, Yesu geeni ma: «Ee, Kèe, geeɔɔɔgi ta zooi Maligii, na è masasu, tɔzei è niima vaiti dɔɔɔɔa gima nuiti ta kelegele nuiti ba, è ti le ga naati, niiti ti yeemalɔigai.

²⁶ Gaamazu, Kèe, vele gana neai la è ve.

²⁷ Kèe fai pe puuve zèezu. Nu nɔpe ge la Doun Zunui gwee, é gɔla Geegei volu, tama nu nɔpe ge la balaa Geegei gwee, é gɔla Doun Zunui volu, ta naama nui nii Doun Zunui a gena pɔ é de la.

²⁸ A va pɔ̀, woi pe wo bɔɔai, kasoi laani wo unma, na doogo fe wo ve.

²⁹ A na-unbawului zerge, wo da unma, wo lo pɔ̀ bɛ kala pelei zu, mazɔɔɔ na-fai gaanɛve, ge ge ga bɔɔmaaye nu zɔimave, wa doogogi zɔɔɔ bɔɔ vaa ma.

³⁰ Na-unbawului zergezu la baani, kasoi balaa ge daazu wo unma, fegage.»

12

Yesu ga ga doogo foloi Maligii
(Maleke 2:23-28;
Luke 6:1-5)

¹ Naama ziegi zu, Yesu gɛni levesu yeeta molo balagiti su, doogo foloi. Tei pului gɛni ná-kaladopoiti ma, ti tɔzeini ga ti da molo gɔpɔgiti gaavolososo, ti da mi.

² Falizieinti ti miná gaai ma, ti gɛni Yesu ma: «Wɛlena da-galadopoiti ba! Ta naa gɛɛzu, nii tɔgi la vaani bu ga nu kɛ doogo foloi.»

³ Yesu ti woogaavoteni, é gɛ ti ma: «Wo la de naa galani mu baa, nii Davide kɛɛni, siegi zu pului soni da ta sieɔɔɔiti?

⁴ E lɛɛni GALA ná-sege vɛle ɲadegai wu, é buluiti sege, ti veai GALA bɛ, é ta mi. Tama, tɔgi la gɛni vaani bu ga ta sieɔɔɔiti, ti va bului naa ta mi, makega gɛni de zalaɔa gɔla nuiti nɔ vɛ.

⁵ Wo la de kalani balaa tɔ sɛvɛi zu ga doogo foloi, zalaɔa gɔla nuiti niiti ti botii gɛɛzu GALA sei vɛlei wu, ta da doogo foloi ma lɔgi gɔlogɔlo, naama ge la gɛa ti va ga koto?

⁶ Tama ná bosu wo ma ga: Nii é vɛ, naa wɔɔɔvɛ GALA sei vɛlei va.

⁷ Ee, ni wo gɛni niima wooi volugwɛɛ, nii é gɛɛzu ma: «Wɔinɔvɛ ga gaazumaawɔingai, é leve zalaɔaiti ba,»* wo la bɛna sɔbalala nui niiti peelala.

⁸ Mazɔɔɔ Nu ná-Doun Zunui ga é ga doogo foloi Maligii.»

* 12:7 12:7 Woz 6:6.

Yesu zeezaama zunui gɛdɛ fai
(Maleke 3:1-6;
Luke 6:6-11)

⁹ Segeai ma miná, é lɛni Zuifuiti ta-GALA dɛbi vɛlɛi wu.

¹⁰ Zunui ta gɛni ná, nii zeei zaani ma. Ti Yesu gaazaɣani, ti gɛ ma: «Tɔgi vaavɛ nɛi bu ga nu nui ta gɛdɛ dooɣo foloi?» Ti gɛni pɔ ga ti peelalazu zɔlɔɔ ba.

¹¹ Kɛlɛ Yesu ti woogaaɔoteni, é gɛ ti ma: «Bɛ gɔ é wo zaama, ni baala gila kana zea, naa zɛba é loo zɛgezaɣa wolai zu dooɣo foloi, é la mɛɛnga, é va kula su?

¹² Nuɔusei ma fizɔgɛ baalagi va pounpoun! Naa gɔ é ba, tɔgi vaavɛ bu ga nu faa vagɔi gɛ dooɣo foloi.»

¹³ E zɛba é gɛ zunui ma: «Yeemaale!» Naa yeei maaleni, é gɛdɛ, é gɛ ga zɔɔma yeei gɛvele.

¹⁴ Falizieiinti ti gɔlani, ti li, ti gɔ fe ɔɔɣɔ vɛ ga vɛlei ta zoo ti Yesu vaa la.

Yesu gɔ ga Gɔoɣɔ GALAGI ná-botigɛ nui

¹⁵ Yesu kwɛɛgai ma ga ta gɛɛzu ti paa, é zɛgɛni ná. Bɛbɛ wolai vilɛni polu, tama é seebɛ nuiti pɛ kɛdɛni.

¹⁶ E gɛni ti laa maaɓakpasu ga naati ti mina kula kɛlɛma.

¹⁷ Uɛle gana GALA goo wo nui Ezayi wooi vilɛni la su, nii é boni ga:

¹⁸ «Wɛlɛ ná-botigɛ nui va, gɛ yiimazegeai la, nɛɛbɛ nui, nii é gɔla gɔozunɛɛzu.

Nà nà-Zenvui yei ma.

Togɔ telebodai ma wooi laazeeli zii gɔligiti ma.

¹⁹ E la kpɔɛba vaa nɔpɛ kɛa, é la woo gaaɓainga,

nu la goomeniga kpɛzɔŋɔla wola wosu koi
yɔŋɔzuɔti.

²⁰ E la seeli kpaku ɔalea ga, nii golowoloai,
é la sɔmɔgi vaa, nii gaayeizu.

Uele ɔana eyɛsu kɛɛzu la,
eyɛsu é pile sɔlɔɔ fai ve telebodai ya.

²¹ Zii ɔiligiti pɛ ta tɔun kɛ ga ta-ɔitogi.»†

GALA ɔaa Setana

(Maleke 3:20-30;

Luke 11:14-23)

²² Naama zɛgi zu, ti vaani Yesu ɔɔ ga inɛ su nu
ɔila nii gaazɔŋɔleni, é ga ɔɔɔoi mɔnɔ. E naa ɔɔɔeni,
naa tɔɔzeini ga é ɔa ɔɔɛ, é ɔa wozaɔa.

²³ Bɛɛɛi laavɔɔni, ti ɔa ɔɛ ma: «Davide ná-Doun
Zunui la ga nii mu ɔaa?»

²⁴ Falizɛinti ti naa mɛnigai ma, ti ɔɛni ma: «Inɛ
kundiɔii Beelezebule ná-zobogi nɔ ɔa zunui nii
inɛgiti kpɛɛzu la.»

²⁵ Kɛɛ tei Yesu ɔɛni ta-ɔisɛi ɔwɛɛni, é ɔɛni ti ma:
«Masadai nɔpɛ su nuɔuseiti ti ɔaɔɔwɛɛzu su ɔɔɔɔ
laalɔɔma, naa ɔa ɔa ɔɔɔɔɔɔ. Taa wola nɔpɛ, ɔaa
pɛɛyɛɔɛ nɔpɛ ɔaɔɔwɛɛzu su ɔɔɔɔ laalɔɔma, naa la
zooga yɛsu ná.

²⁶ Ni Setanai a Setana ɔɛɛna, ná-masadai
ɔaɔɔwɛa su mu ɔɔɔɔ laalɔɔma. Naama masadai
ɔa zoo yɛsu ná ɔale?

²⁷ Ni nɔun, ná inɛgiti kpɛɛzu ga Beelezebule ná-
zobogi, wa-ɔaladopoiti ta ti ɔɛɛzu ga ɔɛ ná-zobo?
Naa ɔa é ba, tiya ɔɔɔɔgo ɔa ti vaazu wa-lukpɔi
ɔaalevezu.

† **12:21 12:18-21** Eza 42:1-4 bogɛ é zoloo Geleke woo zɛvɛ wolɔmai
ma.

²⁸ Kελε ni GALA Zenvui ná-zobogi ɔa gè inegiti kpεεzu la, degemu GALA ná-masadaí vaa, é zeeli wo ma.

²⁹ «Baa ɔε ɔa a ɔa zoo é le zebesui nui ná-pɛlei wu, é naa ɔɔligiti sege, ni é la tɔɔzeini de ga é va naa ɔili ga galui? Toɔa naa ɔili pε, é va leɔa naa ná-pɛlei wuuvo.

³⁰ Zoi nɔpε é la nɔun ba, naa ɔa dɔalɔɔma. Zoi é la ɔosu ba, gi va gaalebai wo, naa ɔa suvazagi wosu.

³¹ «Naa ɔa é ba, gè bo wo ma, nuɔuseiti ta-ɔotoiti pε, ta woo nɔiti pε ta ti wo GALA dɔalɔɔma, naati suvaa ɔa ye ti ve, kele zoi nɔpε é woo nɔu wosu Zenvu Nadagai laalɔɔma, suvaa la yega naama nui ve pε.

³² Zoi nɔpε é kpɔε wosu Nu ná-Doun Zunui laalɔɔma, naama nui zuvaa ɔa ye, kele zoi nɔpε é kpɔε wosu Zenvu Nadagai laalɔɔma, naama nui zuvaa la yega pε, niima eteai zu, ta eteai niinei zu é vaazu.»

*Gului ta gaawaai
(Luke 6:43-45)*

³³ «À kwεε ga ni gului vage, gaawaai balaa page, ni nɔuve, gaawaai balaa nɔuve, tɔɔzei gului ɔa ɔwεεsu ga gaawaai.

³⁴ Pεεɔaali zuwuzuiti, wa zoo ɔale kpɔε vago wosu, woi wo nɔudai? Mazɔɔ nii é voovazu nui yiimave, naa ɔa daave, a ɔa bo.

³⁵ Nu vagɔi ɔa ɔa ani vagɔiti kula ná-ani makesu vagɔi, nu nɔi balaa ka ɔa ani nɔiti kula ná-ani makesu nɔi.

³⁶ Gè bo wo ma, tukpɔɔaleve voloi, nuiti ta voluvaawo ga ta-ɔɔnakaiti pε ta ɔε ti woni.

³⁷ Mazɔɔ è ɔɔε wooi maavele ma, ta è vete ga sobalala nu, è ɔɔε wooi nɔ ɔa ta è veelala la.»

Laavɔɔ vaa maagaazaɖabo fai
(Maleke 8:11-12;
Luke 11:29-32)

³⁸ Tɔ kalamɔin tanigaa ta Faliziɛinti ti ɖɛni Yesu ma: «Kalamɔn, gá pɔ gi è ɖa, è ɖa laavɔɔ vai ta ɖula kelema.»

³⁹ Yesu ti woogaaavoteni, é ɖɛ ti ma: «Niizuve nuɖuse nɔiti, niiti ti ga woovalada nuiti GALA be, naati ka ti laavɔɔ vaa maagaazaɖabosu! Tama poo kili nɔpe ge la vea ti ya, kɛni GALA goo wo nui Zonase ná-poogi.

⁴⁰ Mazɔɔɔ veleɪ Zonase keɛni la ga folo savago kpidi savago kalei ɖoozu,‡ vele nɔ ɖana Nu ná-Doun Zunui a keɛ la ga folo savago kpidi savago zooi ɖoozu.

⁴¹ Tukpɔgaaleve voloi, Ninive nuiti ta wuzeɖe, ti niizuve nuɖuseiti peelala, tɔzei tiya mu Zonase ná-GALA goo wogai maavele ma, ti ti-zie veleiti maavaliboni. Tama zɔi é ve, naa wɔɔɔve Zonase va.

⁴² Tukpɔgaaleve voloi, lekpeɛmave nu yeezazu veleɪ ma masa anzanui ɖa wuzeɖe, é niizuve nuɖuseiti peelala, tɔzei tɔun é zɛɖeni kenein zou bela ga, é va woilosu Salomɔn ná-ɖima ɔɛiti ma. Tama zɔi é ve, naa wɔɔɔve Salomɔn va.»

Zenvu nɔi ɖalema vai volu
(Luke 11:24-26)

⁴³ «Siɛgi zu kɔzɔba yenvui ɖulazu la zunui ta zu, toɖa ɖa li, é leveteeve tevebai zu, é ɖa zeizu ɖaizie, kele é la ná ta ɖaani.

⁴⁴ Naazu, toɖa ɖɛɛzu ɔɔɖɔ ma: «Nà ɖalesu ma ná-pelei wu, ve kùlaai ná.» Siɛgi zu é ɖalesu da ma, é

‡ 12:40 12:40 Wele ve: Zon 2:1.

ná ɔ́a, ani la ná, ná baɓɓeɓe, fai pɛ seidaɓi kpasu ná ga ɓaɓɓe,

⁴⁵ toɔa ɗa li naazu, é zɛnvu lofela ɓiligaa zeɓe, niiti ti ɓoɗɗaɓi ti leve ba, ti va vooma, ti zeɓi ná. Zunui naa ná-fai ɓaabelagi ɔ́a ɓoɗo, é leve ma moongi va. Naama zii ɔ́a é vaazu ɓeezu ga niizuve nuɓuse ɓoɗi niiti.»

Yesu ná-peleyeɓe ɓitei

(Maleke 3:31-35;

Luke 8:19-21)

⁴⁶ Siɛɓi zu Yesu ɓeni ɓeezu la ɗe bebei vo, dee ta deɓeiti ti vaani, ti lo eteave, ti ɓeni ɓo ga ti ɓee ɓo.

⁴⁷ [Nui ta vaani, é ɓe ma: «È-lee ta è-leɓeiti ta loni eteave, ta ɓo ga ti ɓee è vo.»]§

⁴⁸ Kele Yesu gooɓaavoteni, é ɓe ma: «Be ɔ́a é ga dèe? Beɓeni ka ti ga deɓeiti?»

⁴⁹ E zɛba é yeelete ná-kaladopoiti ma, é ɓe ma: «Wele, niiti ka ti ga dèe ta deɓeiti.

⁵⁰ Toozei zoi noɓe é Kele yiimai ɓeezu, nii é geegolɓi zu, naama nui ɔ́a é ga deɓe zunui, ta deɓe anzanui, ta dèe.»

13

Faalaalii é vile

molo zuwu vaza nui va

(Maleke 4:1-9;

Luke 8:4-8)

¹ Naama voloi no, Yesu ɓulani pelei wu, é li, é zeɓi zie wolai laave.

² Bebe wolai ɓaaleɓeni ba koba. Keni é leɓeni keingi ta zu volo, é zeɓi ná. Bebei pɛ ge ɓeni loni zieleave.

§ **12:47 12:47** Wooi niiti ti [] kpaku felegaɓi zoɓɓu, naati ti la seve wolmai tanigaa zu.

³ Yesu ɣɛni ti ɣalasɔ ga faa mɔinmɔin, faalaaliiti su. E ɣɛni ti ma: «Molo zuwu vaza nui ta ɣulani ga é molo zuwui vaza.

⁴ Kɛai ma moloji vazasu, molo ɣaei tanigaa ti looni pele ɣɛzɛi zu, wɔniiti ti va, ti mi.

⁵ Taɣiligaa ti looni fasa lutui zu, pɔloi tago nɔ ɣa é ɣɛni ná. Ti vɔnɔni fala, tɔzei zooi boma la ɣɛni ɣoozani.

⁶ Kɛɛ foloi kpaai ma kpekpe, é molo vɔnɔ koiti galani ma fala. Ti vɔni, tɔzei sape la ɣɛni ti va sɛ.

⁷ Taɣiligaa ti looni ɣaingiti saama. Naati ti lɛni, ti molo vɔnɔ koiti maaɔle.

⁸ Taɣiligaa ti looni mɔnɔ zou vagɔi zu. Ti bɛɛni, ti waa, tanigaa ti-ɣaawaai ɣɛ ga ungilagila (100), tanigaa puulɔzitalɔzita (60), tanigaa puuzavasava (30).

⁹ Zɔi faa mɛni goiyegɛ ba, naama nui nii mɛni.»

Yesu ná-faalaaliiti bo ungi

(Maleke 4:10-12;

Luke 8:9-10)

¹⁰ Ná-kaladopoiti ti maabuɣani ba, ti ɣɛ ma: «Lee vaa zu é bɔɛzu ti vɔ faalaaliiti su?»

¹¹ Yesu ti wooɣaavoteni, é ɣɛ ti ma: «Wɔun, feeve wo ve ga wo geɛɣɔlɔgi ma masadai ma lɔɣfuzu vaiti kwɛɛ. Tiya ma, naama zobogi la veeni ti ve.

¹² Mazɔlɔɔ zɔi ani zea, ta ɣa ve naa ya volu, eyɛsu é vɔova zea. Kɛɛ zɔi ani la zea, anɛɛ zɔɔgoi é zea, naa ɣa ɣula zea.

¹³ Nà bɔɛzu ti vɔ faalaaliiti su, mazɔlɔɔ ti ɣɛ va wɛɛzu, ti la wozagaa, ti da woilo, ti la faa mɛniga ta ti mina gaaɣa.

¹⁴ Wooi GALA goo wo nui Ezayi boni, naa ɣa vilɛsu ti ve ga:

«Wa la woilo nɔ,
kele wo la faa gaaɗaa pɛ.

Wa la wele nɔ,
kele wo la wozaɗaa pɛ.

¹⁵ Tɔɔzei niima nuɓuseiti ti gea ga kigaaza nuiti,
ti ɓɔɗɓ woizuɓɓɓa, ti yeevɛɛ gaazu,
naa ga a ke ti gaazu mina wozaɗa,
ti-woiyegɛiti ti mina faa meni,
ti-yii mina faa gaaɗa,
ti va gale ma pɔ,
nii a ke gè va ti geɗe.»*

¹⁶ Kele wɔun wo undaanɛɛɛ, wo-gaazuveti ta
wozaɗaazu, wo-woiiti ti da faa meni.

¹⁷ Gè bo wo ma ga gaamai, GALA goo wo nu
moinmoin ta telebo nu moinmɔingaa ti geɗi pɔ ga
ti naa ga, nii wo kaazu, kele ti la kaani, ti naa meni,
nii wo menisu, kele ti la menini.

*Faalaalii pilegai molo zuwu vaza nui va
naa zuɗulazuɛ*

*(Maleke 4:13-20;
Luke 8:11-15)*

¹⁸ «Faalaalii pilegai molo zuwu vaza nui va, wele
poluve va.

¹⁹ Siɛgi zu nui GALA ná-masadaɪ ma wooi
menisu da, é la gaagaani, Inɛgi ga da va, é naa
ɗula ziimaɛ, nii fazagai ná. Naama nui ga é molo
zuwui zɔɓɓagai pele gezei zu.

²⁰ Zɔi é molo zuwui zɔɓɓagai fasa lutui zu, naa ga
é wooi menisu nɔ feya, é yeezei bu ga koozunɛ.

²¹ Kele é la naa yesu ná, é va zapelo ziimaɛ, é la
da ga so kpaan. Siɛgi zu kpɔɔi ɓaa wɔinzegemai

* **13:15 13:14-15** Eza 6:9-10 bogɛ é zoloo Geleke woo zeɛ wɔɓmai
ma.

vaazu la wooi maavele ma, gaamanɔ toɟa ɟalesu ma.

²² Zɔi é molo zuwui zɔɔɔgai ɟaingiti saama, naa ɟa é wooi menisu, keɛ naa maa ɟa ɔɔlezu ga eteai ma yiizoolɛi, ta naavolo wɔin, é la ɗa ga waa.

²³ Zɔi é molo zuwui zɔɔɔgai zou vagoi zu, naa ɟa é wooi menisu, é gaagɗa. Tama toɟa waazu, ma ɟae ɟilagilagi tanigaa ti-ɟaawaai ɟe ga ungilagila (100), tanigaa puulɔzitalɔzita (60), tanigaa puuzavasava (30).»

Gui ɲɔi ma vaalaalii

²⁴ Yesu faalaalii taɟili boni ti ma, é ɟe ti ma: «Geegɔɔgi ma masadai ɟulaɔe ga zunui nii é molo zuwu vagoi vazani ná-kpalagi zu.

²⁵ Keɛ yeeta kpidii, siɛgi zu eɛe pe ge ɟeni ɲiizu la, sili nui liini, é gui ɟae ɲɔi vaza ná-moloi zaama, é zeɟe ná.

²⁶ Siɛgi zu moloi ɔɔnɔni da, é ɟula su, gui ɲɔi balaa ɟulani keɛma.

²⁷ Peɛ keɛɟei naa ná-botigɛ nuiti ti vaani, ti ɟe ma: «Maliɟii, è la molo zuwu vago vazani ɗa-balagi zu mu ɓaa? Mini ɟa mu gui ɲɔi nuu zeɟeai ná?»

²⁸ E ti woogaaavoteni, é ɟe ma: «Sili nui ta ɟa é naama vai ɟeai.» Ná-botigɛ nuiti ti ɟeni ma: «Da po ga gi li, gi gui ɲɔi ɟula mu ɓaa?»

²⁹ E ɟeni ti ma: «Ba-o, wo mina va yesu gui ɲɔi ɟulazu, wo va moloi balaa ɔɔɟula.

³⁰ A ti felego pe ze ná, ti ɗa ɓete eyesu molo levei zeeli, naama ziɛgi zu na ɟe molo leve nuiti ma: A gui ɲɔi mounpa kula, wo gili ba, é ɟala ga abui, keɛ à moloi ɟaale ba ná-molo ɟotai zu.» »

*Faalaalii é vile
mutaalede kaei ta levei va
(Maleke 4:30-32;
Luke 13:18-21)*

³¹ Yesu faalaalii taɖili boni ti ma, é ɖe ti ma:
«Geegɔɔgi ma masadai ɖulave ga mutaalede kae
ɖilagi, nii zunui ta seɣeni, é sin ná-kpalagi zu.

³² Ma ɖaei ɖa gola loidai ani zuwuiti pe su. Kele
siegi zu é vononi la, é baɖoni, gaagooza kpelei zu
ziinziin ganigiti pe ba, é ɖe ga gulu, woniiti ti da va,
ti da laɖagi lo ma bekegiti su.»

³³ E faalaalii taɖili boni ti ma, é ɖe ti ma:
«Geegɔɔgi ma masadai ɖulave ga levei, nii anzanui
ta seɣeni, é ti ɖaayɔ ta bulu vukɔ mɔinmɔingi.
Gaaɖelagi, bulu vukɔ ɖaayɔgai naa pe ge ɖokoloni.»

*Lee vaa zu Yesu ɖeni ɖɛzu faalaaliiti su
(Maleke 4:33-34)*

³⁴ Yesu ɖeni niima vaiti pe bosu bebei ma faalaali-
iti su, é la ɖeni ɖɛzu ti vo, ni faalaali la ba.

³⁵ E ɖeni naa ɖɛzu, nii a ke GALA goo wo nui
laawooi vilesu, nii é boni ga:

«Nà ɖɛzu faalaaliiti su,
gè faiti deɛ, niiti ti ɖea loɖguni
kaite eteai ɖete yee ma.»[†]

*Faalaalii zuɖulazuve
pilegai gui nɔi va*

³⁶ E bebei yeni ná, é ɖale ma pelei wu. Ná-
kaladopoiti ti maaɖugani ba, ti ɖe ma: «Faalaalii nii
è bogai, é vile gui nɔi va kpalagi zu, poluve le ga
giye.»

[†] 13:35 13:35 Guy 78:2.

³⁷ E ti wooḡaavoteni, é ḡe ma: «Zoi é molo zuwu vagɔi vazasu, naa ḡa é ga Nu ná-Doun Zunui.

³⁸ Kpalagi ḡa é ga eteai, molo zuwu vagɔi ḡa é ga niiti kpein ti ga masadai zu nuiti, gui nɔi ḡa é ga zɔiti kpein ti ga Inegi ná-nuḡuseiti.

³⁹ Sili nui nii é gui ḡae nɔi vazagai, naa ḡa é ga Inegi. Molo levei ḡa é ga etea ḡaabela voloi. Molo leve nuiti ta ga geezuḡeelaiti.

⁴⁰ Tama velei ta da gui nɔi lɔḡḡula la, é vili abui zu, vele nɔ ḡana é vaazu ḡeezu la etea ḡaabela voloi.

⁴¹ Nu ná-Doun Zunui ḡa ná-geezuḡeelaiti teve, ti kaka faiti ta faa nɔu ḡe nuiti kula ná-masadai zu.

⁴² Ta ti vili abuzulugi zu, ve ḡɔlɔi ta niiga ziegai ná.

⁴³ Naama ziegi zu, telebo nuiti ta volo ga foloi ḡevele, ti-Ḣee ná-masadai zu. Zoi faa meni goiyeḡe ba, naama nui nii meni!»

Faalaalii é vile naavoloi nii dɔḡḡuai

⁴⁴ «Geegɔlɔgi ma masadai ḡulave ga naavoloi, nii dɔḡḡua ḡeni de kpalagi ta zu. Zunui nii é kaani, naa dɔḡḡuni volu. Koozune vele ma, é liini, é kɔligiti pe pɔdi, é naama balagi ḡeya.»

Faalaalii é vile kɔtu zɔngɔ baabaagi va

⁴⁵ «Geegɔlɔgi ma masadai ḡulave mɔnɔ ga yaagɔi, nii é kɔtu zɔngɔ baaba pagɔiti gaiziezu.

⁴⁶ Tei é gila kaani, nii songɔi wola baḡoai, é liini, é kɔligiti pe pɔdi, é naa ḡeya.»

Faalaalii é vile tumɔi va

⁴⁷ «Geegɔlɔgi ma masadai ḡulave mɔnɔ ga tumɔi, nii kale ḡee nuiti ti pilini kpoloḡei wu, é kalei ma zii pe gaale ba.

⁴⁸ Siɛgi zu daavesu da, ta ɗa mɛɛn kakei ma, naa voluma ta ɗa zeɪ, ti suwɛɛn ga kale ɔagɔiti, zɔiti ti la ɔani, ti naati pili ya.

⁴⁹ Uele ɗana ɛ ɔaazu ɗɛɛzu la etea ɗaabelo voloi. Geezuɗeelaiti ta ɔa, ti nu ɔiti zeegaaɗwe ta telebo nuiti.

⁵⁰ Ta nu ɔiti pili abuzulugi zu, ɔe ɗolɔi ta ɔiiga ziegai ná.»

Woo unseizuɔe

⁵¹ Yesu ɗeni ti ma: «Wo niima ɔaalaaliiti pe gaagaaɔe nei?» Ti ɗeni ma: «Eyei, gi gaagaaɔe.»

⁵² Yesu woo unseini, ɛ ɗe ti ma: «Naa ɗa ɛ ba, to kalamɔin nɔpegi ɛ kalagi zolɔɔgai, ɛ ɔile geegolɔgi ma masadai zu vaiti ba, kulawe eɗe peɛ keeɗei, nii ɛ ani niineiti ta ani wolomaiti kulazu, niiti ti ná-naavolo makesuɔe.»

Nazaɛte nuiti ti ɗele vai Yesu ɔa

(Maleke 6:1-6;

Luke 4:16-30)

⁵³ Yesu begai ma ga naama ɔaalaaliiti bo, ɛ zegeni ná.

⁵⁴ E ɗaleni ma taai naa zu, ɔe ɛ kulasui woni ná. E ɗeni ná-taazu nuiti kalasu, naati ta-GALA deɓi ɔlei wu. Ná-kalabo peɛi ti wola laaɔɔni, ti ɗa ɔɔɔ ɗaazaɗa ga: «Mini ɗa ɛ niima ɗimalai zolɔɔgai ná, ta zobogi nii ɛ laaɔɔ vai niiti keezu la?»

⁵⁵ Gulu zaɗa nui ná-doun zunui laade ɔaa? Mali ná-doun zunui la ga nii, Zake ta Zozefe, Simon ta Zudeni ti-liɛi?

⁵⁶ Baazeelaiti tei ti ɔa ɗe ade zaama? Mini ɗa ɛ niima vaiti pe solɔɔgai ná?»

⁵⁷ Naa ɔa é ɔɛɛni ga zaɓui ti la ɔɛni laani da. Yesu zeɓa é ɔɛ ti ma: «GALA goo wo nui ɓoɔɔ yooi, ta ná-pɛɛyeɔɛi wu nɔ ɔa, é la ɔa ga unfema zɔɔɔ ná.»

⁵⁸ E la ɔɛni laavɔɔ vaa mɔinmɔin keɛni ná, tɔɔzei ta-ɔidaalevelalai va.

14

Zan Batisete zaa vai

(Maleke 6:14-29;

Luke 9:7-9)

¹ Naama ziegi zu, Galilé masagi Elɔde Yesu maa-wooi mɛnini.

² E ɔɛni ná-botigɛ nuiti ma: «Zan Batisete ɔa buzɛɔɛai, é ɔula saai ya. Naa ɔa é keɛzu, é laavɔɔ vaiti keɛzu la.»

³ Tɔɔzei kaite Elɔde devei veeni ga ti Zan zo, ti gili, ti pili kasoi ɔa, keɛɔɛloin Filipe anzai Elɔdiade ná-fai zu.

⁴ Mazɔɔɔ Zan ɓena ɔɛ ma: «Tɔgi la vaani bu ga è va nii zeɔɛ ga è-anza.»

⁵ Elɔde ɔɛni kelegɛle gaiziezɔu ga é Zan vaa. Kɛɛ é ɔɛni luazu beɓɛi va, tɔɔzei beɓɛi Zan zegɛni ga toɔa ga GALA goo wo nu.

⁶ Kɛɛ yeei ti ɔɛni Elɔde zɔɔɔ foloi ma ɔona pilledai ma vetii ɔulazu la, Elɔdiade ná-doun anzanui kuai woni naati gaazu, niiti ti lolini fetii ɔulazuɔɔ. E Elɔde wola ɔoozunɛɛni.

⁷ E zeɓa é minazeɔɛ anzalopoi ɔɛ, é ɔona vɔɔ, é ɔɛ toɔa naa ve anzalopoi ya, nii nɔpɛ naa a falina ma.

⁸ Anzalopoi dee ná-diimai maavele ma, é ɔɛni Elɔde ma: «Nà pɔ Zan Batisete nɔungi zeeli mà ɔɛ, anipakai zu.»

²⁰ Eɛɛ pɛ ge daamii woni, ti yiɔ. Kaladopoiti ti ɓulu ɓulukpulugi mɔtai ɔaaleɛni ba, ɛ ɔe ga kpɔɔ puugo maazu felegɔ (12).

²¹ Zoiti ti daamii woni, naati ti ɔeni ga zunu waadɔɔlugo (5.000) ɔeɔala, anzanuiti ta doungoiti ti ɔaa la vɔɔ luni.

Yesu zie vai ziei ɔa

(Maleke 6:45-52;

Zan 6:16-21)

²² Naama vai ɓeni nɔ feya, Yesu ɓɔini kaladopoiti da ga ti ɛ keingi zu, ti to da tuɔ, ti li ga zie voluvelei, naama zie su, ɛ ɔa ɓeɓei ɔaaɔale ma.

²³ E ɓeɓei ɔaaɔalegai ma ma, ɛ ɛɛni gizei ma to ɔila ga ɛ GALA fali. Kpidii veai ma, to ɔila nɔ ɔa niina ɛ ɔeni nɔ.

²⁴ Naama ziegi zu keingi maaɔoozani niina kakei va ga gola, zie lakpatakpagiti ti ɔeni kpɔɔzu ga gola, tozei fiilei ɔeni daaɔomisu.

²⁵ Gosu yeeɔeɔalai, Yesu vaani ga kaladopoiti pɔ pelei, ɛ ɔa zie ziei ɔa.

²⁶ Ti kaai ma, ɛ ɔa zie ziei ɔa, ti luani ga gola, ti da ɔe ɓɔɔ ma: «Gɔve mɔtai ta ve-o!» Ti ɔeni dua ɓeei loozu.

²⁷ Kele gaamago Yesu ɓɔeni ti vɔ, ɛ ɔe ti ma: «À zeɓezege, nà ve de. A mina lua!»

²⁸ Piyele zeba ɛ ɔe ma: «Màligii, ni ɔa ve, devei ve zèa, gè va è vɔ ɓe ziei ɔa.»

²⁹ Yesu ɔe ma: «Va!» Gaamago Piyele ɔulani keingi zu, ɛ vile ziei ɔa, ɛ ɔa li Yesu vɔ pelei.

³⁰ Kele ɛ kaai ma ga fiilei zeɓei wɔɔɔve, ɛ luani. Tei ɛ tozeini ga yeida ziei wu, ɛ ɓainni, ɛ ɔe ma: «Màligii! Kizo!»

³¹ Yesu yeemaaleni gaama, é so zeei va, é gɛ ma: «Ee, ɗa-ɗiɗaalevei lɔivɛ! Lee vaa zu è inɛinɛgai?»

³² Naa vɔluma ti felegɔ ti lɛɛni vɔɔma keingi zu, fiilei zuleve kpe.

³³ Niiti ti ɗɛni keingi zu, naati ti vilɛni jiiɓigɗa, ti nɔkɔ bu, ti ɗɛ ma: «Gaamazu, ɗa ga GALA Doun Zunui.»

*Yesu seeɓɛ nuiti balo vai Zenezalɛte ɗovii ma
(Maleke 6:53-56)*

³⁴ Ti ziiɛi buɗɛai ma, ti zeelini Zenezalɛte yooi ma.

³⁵ Ná vele nuiti ti ɗɗɛɛsu ɗaani Yesu va, ti wooleveni naama yooi zu ná pɛ. Ti vaani pɔ ga seeɓɛ nuiti pɛ.

³⁶ Ti maanɛɛnɛni ga ti vɔɔɗu nɔ ná-seɗɛi laamavɛ va. Tama zoiti pɛ ti ɗɛni vɔɔɗuzu ba, ti ɗɛni valozu.

15

*Yesu ta kalagi
nii Zuifuiti ti-mɛmɛwolaiti ti zɛgai
(Maleke 7:1-13)*

¹ Naama ziiɛi zu, Faliziiɛin tanigaa ti zɛɗeni Zeluzalɛme ta tɔ kalamɔin tanigaa, ti maaɓuɗa Yesu va, ti gaazaɗa, ti ɗɛ ma:

² «Lee vaa zu ɗa-ɗaladopoiti ti la ɗolozu kɛwolaiti kɛɛ vaa wɔlɔmaiti bɛ? Tɔɔzei ta ɗɛna daami woga, ti la ɗa ga yeagba, eɗɛvelei maanɛai é ɗɛ la.»

³ Yesu ti woɗɗaavoteni, é ɗɛ ti ma: «Wɔun, lee vaa zu wo kololalai ɗɛɛzu ga GALA ná-devei, nii a kɛ wo ɗa vile wa-vaa wɔlɔmaiti nɔ volu?»

⁴ Mazɔlɔɔ GALA ge ɣeni ma: «E-ɣee lebi ta è-lee,»* é ɣe mɔnɔ: «Zɔi nɔpe é keeɣe ɓaa dee ɣotozu, ta naama nui vaa.»†

⁵ Kele wɔun, wa ɣeezu ma: «Ni nui ta a ɣeena keeɣe ɓaa dee ma: Nii nà la ke ga ɗa-ɓɓai, naa ɣea ga veeani GALA be,»

⁶ kuye la mɔ naama nui ma ga é keeɣe ɓaa dee lebi. Uele ɣana wo GALA daawooi zegezu la ma, wo ɗa vile wa-vaa wɔlɔmaiti nɔ volu.

⁷ Wɔi wo ga woovele nuiti! Wa ɣa GALA goo wo nui Ezayi ɣeni vaazu wo ma, siegi zu é ɣeni ɣeezu la ma:

⁸ «Niima nuɓuseiti ta dɛbizu ga ti-lakɔlogiti nɔ, kele ti-yiimave wola maagoozave bà.

⁹ Wafuun lebiya nɔ ɣa ti feezu bè, tɔzei kalagi niiti ti bosu, naa pe ka nɔ ga nuiti ta-leveiti.»‡»

Anii niiti ti nu ɣɔzɔzu
(Maleke 7:14-23)

¹⁰ Naa vɔluma Yesu bebei lolini, é ɣe ma: «À woilo ɣooi ma, wo gaaga ga pago.

¹¹ Nii é lɔzu nui laave, naa lei a ɗa kɔzɔ, kele nii mu é ɣulazu, naa ɣa a ɗa kɔzɔ.»

¹² Kaladopoiti ti maaɓugani ba, ti ɣe ma: «È kwɛni nei ga è ɓaagoge Falizieinti ma ga è ɓɔe wooi?»

¹³ È ti woogaaavoteni, é ɣe ma: «Gulu nɔpe, nii Kèe é geegɔlɔgi zu, é la siinni, naama wului lɔɔ ɣa ɣula.

¹⁴ A ti ye ná. Gaazuɣole nuiti be, ti losu gaazuɣole nu ɣiligiti tugɔ! Tama ni gaazuɣole nui a lona ɓɔla gaazuɣole nui luɣɔ, ti felegɔ pe ta loo zefei zu.»

* 15:4 15:4 Eɣz 20:12; TSV 5:16. † 15:4 15:4 Eɣz 21:17. ‡ 15:9 15:8-9 Eza 29:13 boge é zoloo Geleke woo zeve wɔlɔmai ma.

¹⁵ Piyɛɛ ɔɛ ma: «Faalaalii nii é bogai feya, poluve le ga giye.»

¹⁶ Yesu g̃eni ti ma: «Koo, woun, wa balaa wo la faa daa daazu baa?

¹⁷ Wo la gaagfaazu ga nii kpein é lɔzu nui laavɛ, naa ga liizu kogi zu, naa vɔluma é vili ya dɔɔfuzuvɛ?

¹⁸ Kεε nii é ɟulazu nui laave, naa ɟa zeɟezu ziimave, naa ma ka a ɟa nui ɟɔzɔ.

¹⁹ Tɔɔzei nui yiimaue ɔa kisie nɔiti ta ɔa zege na, ti nui liizu nu vaa vai ta weenziɛgi ma, naa vɛɛ kologologi ta unmai va, ta zɛɛ zeele wooiti, naa vɛɛ tɔɔɔ ɔɔɔɔɔɔɔ faiti ba.

²⁰ Naama vaiti ka ta da nui ɔɔzɔ. Kele nu laamii
va, é la yeagbani, naa la zooga nui ɔɔzɔzu.»

*Kidaalevei é ǵeni anzanui ya, é la ga Zuifui ta
(Maleke 7:24-30)*

²¹ Yesu zedzeni miná, é li Tiil ta Sidon yooi zu.

²² Kanaan anzanui ta ɣɛni miná seii zu, é ɔaani, é tɔɔzei ga bainga, é ɔa ɣɛ ma: «Màligii, Davide ná-Doun Zunui, gàazumaawɔingá! Inɛgi ɣa dɔun anzanui zu, é ɔa kpɔɔ ga gola.»

²³ Kεε Yesu la ɣeni gooɣaavote gila kpala feeni
zea. Ná-kaladopoiti ti maabuɣani ba, ti ɣe ma:
«Κρε, é li, tɔɔzei é la zedezeu ade volu ga kpeei.»

²⁴ Yesu gɛ ma: «Tɛvɛgɛ Izilayɛlɛ vɛlɛyɛgɛi ma
vaalagiti nɔ ma, niiti ti loai ya.»

²⁵ Kεε anzanui vaani, é nɔkɔ bu, é ɔfε ma: «Màligfi, ɔɔ bà kae!»

²⁶ E naa wooḡaavoteni, é ḡe ma: «Maa la nēeni ga nu dounḡoiti kənḡi ḡula ti ya, é pili ḡile ḡoiti bu.»

27 Anzanui gɛni ma: «Gaama ve, Màligii, kɛɛ gile goiti ta da daamiani kpulukpulu koiti mi, niiti ti gɛlazu ti-maligiiti zeewu, ti loo zooi ma.»

28 Yesu zɛba ɛ gooɣaavote, ɛ gɛ ma: «Ee, anzanu, da-gɛdaaleve baɣove dɛ! E gɛ ɛ ve eɣevelei ɛ pɔ la.» Tama naama yeeɣɛɣalai nɔ, ná-doun anzanui gɛdɛni.

Yesu seeɛ nu mɔinmɔin kɛdɛ fai

29 Yesu zegeni naama yooi zu, ɛ leve Galilé dɛ wolai laave. E lɛɛni gizei ta ma, ɛ zeɪ ná.

30 Beɛɛ mɔinmɔin golai vaani pɔ. Ti vaani ga dɛkpɔ nɛɛti, gaazuɣole nɛɛti, boɔoiti, maaleɣɛɛ nɛɛti, ta seeɛ nu mɔinmɔin kiligaa. Ti vaani ga tiye Yesu gɔgɔwu. E ti pɛ kɛdɛni.

31 Beɛɛi wola laavɔɔni ga ti da boɔoiti ka, ti da boɛ, maaleɣɛɛ nɛɛti ti da gɛdɛ, dɛkpɔ nɛɛti ti da zie, gaazuɣole nɛɛti ti da wozaga. Ti pɛ ti tɔɔzeini ga ti da lɛbiyai ve Izilayeɛ ná-GALAGI ve.

*Yesu nu waanaanigɔi (4.000) gɔnɔkula vai
(Maleke 8:1-10)*

32 Yesu ná-kaladopoiti tolini, ɛ gɛ ti ma: «Beɛɛi nii maawɔin sɔga, mazɔɔɔ folo savago ga ti kɔba, daamiani nɔpɛ ge la ti ya. Gɛ la pɔ ga pului yɛ ti ma, gɛ va ti gaagale ma, zɛɛi mina va gɛlazu ti ya pelei zu.»

33 Kaladopoiti ti gɛni ma: «Mini ga gá bulu zɔɔɔ ná, teɛɛɛɛɛ nii zu, ɛ va kula gɛ beɛɛi nii va?»

34 Yesu gɛni ti ma: «Bulu lielegɔ ga ɛ wo ya?» Ti gɛ ma: «Bulu lɔfela, naa vɛɛ kale goi tago va.»

35 E zɛba ɛ beɛɛi leve ga ti zeɪ zooi ma.

³⁶ Naa voluma, é bulu lɔfelai ta kaleiti seŋeni. Kpegai ma ga mamagi ve GALA be, é ti gaaleŋaleni, é ti ve kaladopoiti zea. Naati ti gaagwɛɛni bebei va.

³⁷ Ti pe ti daamii woni, ti yiŋo. Kaladopoiti ti ma bulukpulugi mɔtai gaaleɛni ba, é ge ga kpɔlo dɔfela.

³⁸ Zɔiti ti daamii naa woni, ti ŋeni ga zunu waanaanigo (4.000), anzanuiti ta doungoiti ti ga la vɔlo luni.

³⁹ Yesu bebei gaagalegai ma ma, é leɛni keingi zu, é li Magadan yooi zu.

16

Laavɔ vaa maagaaazagabo fai

(Maleke 8:11-13;

Luke 12:54-56)

¹ Faliziein tanigaa ta Saduseyeinti ti vaani Yesu vɔ, nii a ke ti suŋɔŋɔ. Ti gaazaŋani ga é laavɔ vai ta gɔla kelema, é gɔlazu geegɔlɔgi zu.

² E ti woogaaɔoteni, é ge ma: [«Folo gae a kpɔina, wa da ge ma: «Lina woza ga vasu, tɔzei geei gaabɔiɛ.»

³ Baa wozai ga seŋena ma, wo ge ma: «Za tonai ga vuuzu, tɔzei tonaɔiin kpɔigi ga geei ga.» Wo zooge geegɔlɔgi ga vaiti gaagaaazu, kele wo la zoosu wo va niima yeegeŋalalai ma voogiti gaaga.]*

⁴ Niizuɛ nubuɛ ɔɔiti, niiti ti ga woovalada nuiti GALA be, naati ka ti laavɔ vaa maagaaazagabosu! Tama poo kili nɔpe ge la vea ti ya, keɛni Zonase ná-poogi.» Naa voluma é ti yɛni ná, é li.

* **16:3 16:2-3** Wooi niiti ti [] kpaku felegɔiti zoŋɔzu, naati ti la seɛ wɔlɔmai tanigaa zu.

*Faliziɛinti ta Saduseyɛinti ta-levei
(Maleke 8:14-21)*

⁵ Ti gɛai ma ziei buɗɛzu, kaladopoiti ti yeemani, ti la bulua zɛɣeni.

⁶ Yesu gɛni ti ma: «À ɓɔɔ zo, wo dama ga Faliziɛinti ta Saduseyɛinti ta-levei.»

⁷ Kaladopoiti ti zɛba ti da gɛ ɓɔɔ ma: «Tei ade la bulu zɛɣeni, naa ga é nuuma wooi wosu da.»

⁸ Tei Yesu ti gɛsu vai gɔwɛni, é gɛni ti ma: «Lee vaa zu wo kpɔɛi zuɗulazu ga tei wo la bulu zɛɣeni? Ee, wa-gɔdaalevei loibe dɛ dɛ!

⁹ Wo la dɛ gaagaaani? Wo-gi ge la looni bulu loɔlugɔi zu, nii gaagɔwɛni nu waadɔɔlugɔi (5.000) va, kpɔɔ dielegɔ ga é yɛni, wo gaalɛni ba?

¹⁰ Bulu lofelai balaa, nii gaagɔwɛni nu waanaanigɔi (4.000) va, kpɔɔ dielegɔ ga é yɛni, wo gaalɛni ba?

¹¹ E leve gale, wo la naa gaagaaazu ga bului lei, gè va gɛ vaazu ma, siɛgi zu gè gɛɛzu la wo ma: «A dama ga Faliziɛinti ta Saduseyɛinti ta-levei?»

¹² Ti gaagaaani niina ga leve ɓɔɔi lei, é va gɛ gɛɛzu ti ma: «À dama la.» Kɛɛ toɔa gɛɛzu ti ma: «À dama ga Faliziɛinti ta Saduseyɛinti ta-galagi.»

*Piyɛɛ Yesu gɔwɛ fai ga Kilista
(Maleke 8:27-30;*

Luke 9:18-21)

¹³ Yesu liini Sezalé Filipe gɔvii zu. E ná-kaladopoiti gaazaɗani, é gɛ ti ma: «Nuiti ta gɛɛzu Nu ná-Doun Zunui ga ga ɓɛ?»

¹⁴ Ti gooɗaavoteni, ti gɛ ma: «Tanigaa ti gɛ, da ga Zan Batisete, zoiti ti gɛ Eli, taɗiligaa ti gɛ Zelemi ɓaa GALA goo wo nui ta.»

¹⁵ E zɛba é ɔ́ɛ ti ma: «Wɔ́un, wa ma, wo ɔ́ɛ ná ga ɔ́ɛ?»

¹⁶ Simon Piyɛɛ googfaavoteni, é ɔ́ɛ ma: «Da ɔ́a é ga Mesi, zɛnvu su GÁLAGI ná-Doun Zunui.»

¹⁷ Yesu zɛba é ɔ́ɛ ma: «È undaanɛvɛ, Simon, Zonase ná-doun zunui, tɔɔzei nuɔusei lei é va naa lɛɛ ga de, kɛɛ Kɛɛ nii é geegɔ́lɔgi zu, naa ɔ́a é dea ga de.

¹⁸ Nɔ́un ná ɔ́ɛɛzu é ma, da ga Piyɛɛ,† tama kɔtui naa ɔ́a gè ná-Egilisii losu ma, nii saai ɔɔɔi mu ge la zobo nɔpɛ sɔɔɔga ma.

¹⁹ Ná geegɔ́lɔgi ma masadai ma baɔfuiti feezeu é ya. Nii nɔpɛ da pele leve tuɔɔ zooi ma, pele ɔ́a leve naa luɔɔ geegɔ́lɔgi zu. Nii ma é pele viesu tuɔɔ zooi ma, pele ɔ́a vie naa luɔɔ geegɔ́lɔgi zu.»

²⁰ Naa vɔluma é kaladopoiti daa maabakpani ga ti mina ɔ́ɛ nu nɔpɛ ma, tɔ ɔ́a é ga Kilista.

Yesu saa vai ta buzeɔ́ɛ vai wo fai

(Maleke 8:31-33;

Luke 9:21-22)

²¹ E zo naama yee ma, Yesu tɔɔzeini ga é da ɔ́ɛ ná-kaladopoiti ma, kɛni é li Zeluzalɛme, é kpɔɔ mɔinmɔin sɔɔɔ totuɔɔiti ta zalaɔa ɔ́ula ɔ́undigɔiti zea, naa vɛɛ tɔ kalamɔinti ba. Kɛni ti paa, naa vɔlu é wuzeɔ́ɛ, é ɔ́ula saai ya foloi zavasiɛi.

²² Piyɛɛ zɛba é seɔ́ɛ, é lii la yɛ, é tɔɔzei ga é da zeli lo ma, é da ɔ́ɛ ma: «GALA mina kɛ, Màligii! Naa la ɔ́ɛa ga de pe!»

²³ Kɛɛ Yesu latini, é ɔ́ɛ Piyɛɛ ma: «Maagfooza bà, Setana! Da ná-pelei zu ga kɔɔɔziɔa zaɔu, mazɔɔɔ

† **16:18 16:18 Piyɛɛ:** Daaseigi nii poluvɛ ga «kɔtui».

da-g̃is̃is̃eiti ti la ga GALA n̄n̄n̄, keɛ ta ga nuɓuse
g̃is̃is̃eiti.»

Nu vile pelei Yesu volu

(Maleke 8:34–9:1;

Luke 9:23-27)

²⁴ Naa voluma, Yesu g̃eni ná-kaladopoiti ma: «Z̄oi
é p̄o ga é vile p̄olu, k̄eni é g̃ikula b̄oɓ̄o zu, é zaa wului
zeɓe, é vile p̄olu.

²⁵ T̄oɓ̄zei z̄oi é p̄o é z̄envui g̃izo, naama nui g̃a vala
ma. Keɛ z̄oi a vala z̄envui ma n̄-faa zu, naama nui
g̃a s̄ol̄o volu.

²⁶ Ni nui ta a etea z̄ol̄o ganii p̄e s̄ol̄ona, keɛ é
vala z̄envui ma, kulanuma b̄egele g̃a é b̄e? B̄egele
b̄oɓ̄oɓ̄o ka nu a zoo feezu ga z̄envui un̄m̄o ganii?

²⁷ Maz̄ol̄o Nu ná-Doun Zunui g̃a vaazu ta ná-
geezuɓ̄eelai, Keɛg̃e ná-l̄ebiyai zu, é eɛe p̄e m̄eɛin ve,
é zoloo ma nu g̃eewotiiti ma.

²⁸ Ḡe bo wo ma ga gaamai, tanigaa ta v̄e, ti la zaa,
eȳesu ti Nu ná-Doun Zunui g̃a, é ga masagi, é da
va.»

17

Yesu gaazuve valibo fai

(Maleke 9:2-13;

Luke 9:28-36)

¹ Folo l̄ozita levegai ma naama vaiti poluma,
Yesu Piȳeɛ ta Zake z̄eɓ̄eni, é v̄ee naa k̄eɛg̃eloin Zan
va, é li ga tiye ȳe gize g̃aag̃ooza golai ta ma.

² E valiboni ti g̃aazu. Gaazuve g̃eni volozu eɓ̄e
foloi, k̄oba z̄eɓ̄eiti ti da g̃ole pepe, eɓ̄e wozakala
gola.

³ Gaamago Moize ta Eli ti g̃ulani keɛma
kaladopoiti b̄e, ti da ȳepe Yesu v̄o.

⁴ Piyele bœeni Yesu vɔ, é gɛ ma: «Màligii, solooge ga ade ye ve. Ni da vaana bu, nà kota savagɔ lo ve, gilagi gɛ ga dɔnɔi, gilagi gɛ ga Moize nɔnɔi, zɔi gɛ ga Eli nɔnɔi.»

⁵ E yɛni nɔ bœezu gana, tonaɓiingi zɛgɛ geezuve, é da volo lengelenge, é ti maaɓidi. Woori ta gɗlani naa zu, é da gɛ ma: «Nii gɗa é ga nêɛɛ Loun Zunui, nii é gòla yiilaazu. A woilo goo ma dɛ!»

⁶ Kaladopoiti ti naama woori mɛnigai ma, ti wola luani, ti laavɛɛ zoori ma, ti gɗaazulɔɔgɗu.

⁷ Kɛɛ Yesu maaɓugani ti va, é yeevɔɔgɗu ti va, é gɛ ti ma: «À mina lua, à wuzegɛ.»

⁸ Kaladopoiti ti gɗaazuwuzegɛai ma, ti welɛni, ti la nu gili nɔpɛ kaani, kɛni Yesu gɗila nɔ.

⁹ Ti gɛai ma gizei yeizu, Yesu ti laa maaɓakpani, é gɛ ti ma: «Aisa Nu ná-Doun Zunui va wuzegɛ, é gɗula saai ya, nii wo kaai ve, à mina naa wo nu nɔpɛ ma.»

¹⁰ Kaladopoiti ti niima gɗaazaɗagi woni da, ti gɛ ma: «Lee vaa zu mu tɔ kalamɔinti ti gɛɛzu ma, kɛni mɔunpa Eli a vaana dɛ volu?»

¹¹ E ti woogaaɔoteni, é gɛ ti ma: «Gaama ve, Eli maanɛɛve ga é va, é fai pɛ sei kpasu ga pagɔ.

¹² Kɛɛ nòun, nà bosu wo ma ga: Eli mu paave niina, kɛɛ ti la naa gɗwɛni, ti naa zo ga velei ti gɛni pɔ la. Tama vele nɔ gana ti vaazu Nu ná-Doun Zunui ɓɔɓɔzu la.»

¹³ Kaladopoiti ti gaagaaani ga Zan Batisete gɗa, é gɛni vaazu ma.

*Fɔlivɔli loungoi gɛdɛ fai
(Maleke 9:14-29;
Luke 9:37-43)*

¹⁴ Ti maabuɗaai ma bebei va, zunui ta vaani Yesu vo be, é vile niibiga kakala, é maaneene, é ge ma:

¹⁵ «Maliɗii, doun zunui maawɗinga kae, folivɗii ga é ba, toga wola zoolɗu ga ve. Yeegɗalai tanigaa zu, toga loo abui ga, baa ziei wu.

¹⁶ Gè vaa la da-galadopoiti po, keɗe ti la zooni ti va keɗe.»

¹⁷ Yesu ɗeni ma: «Ee, kidaalevelala nuɗuseiti, ti ga yaava nuiti, na yesu wo va de, eyesu yeɗe? Na yeezei wo wu, eyesu yeɗe? A va po ga dongoi.»

¹⁸ Yesu devei veeni inegi ya ga sebei. Tama inegi ɗulani dongoi zu, naa geɗe gaamago no.

¹⁹ Ti maagelesa teveai ma, kaladopoiti ti Yesu gaazagani, ti ge ma: «Lee vaa zu gi la zooni gi va niima inegi be?»

²⁰ Yesu ɗeni ti ma: «Wo la zooni wo va kpe, toozei wa-ɗidaalevei loive. Gè bo wo ma ga gaamai, ni wa-ɗidaalevei ɗeni ga mutaalede kaei gevele, wa la zoo geɗu gizei nii ma: «Zege ve, è li munu,» a la naa ge. Faa tanope ge la bena baa wo ya.

²¹ [Keɗe nii geɗala inegi la zooga ɗulazu GALA fali ta zu sogai volu.]*

Yesu saa vai wo fai volu

(Maleke 9:30-32;

Luke 9:43-45)

²² Yeeta Yesu ta na-kaladopoiti ti ɗeni levesu Galile yooi zu, é ɗeni naati ma: «Nu na-Doun Zunui ga vaazu loozu nuiti zeezu,

* **17:21 17:21** Wooi niiti ti [] kpaku felegoiti zoɗo zu, naati ti la seve wolmai tanigaa zu.

²³ ti paa. Kελε foloi zavasiei, toɣa wuzeɣe, é ɣula saai ya.» Naama wooi ná-kaladopoiti ziiɓɓɓoni ga gola.

Yesu ta Piyεε ti mulu ɣula vai

²⁴ Ti leai ma Kapεεlenawume, zɔiti ti ɣeni mului zosu GALA sei velei ma vaa ma, naati ti maaɓuɣani Piyεε va, ti ɣe ma: «Wa-ɣalamɔin la GALA sei velei wu mului ta ɣulazu ɓaa?»

²⁵ Piyεε ɣe ti ma: «Ba-o, toɣa ɗa kula.» Siεgi zu é leeni la pelei wu, Yesu mounpa ge kpɔei zegeni, é ɣe ma: «Simon, ɗa ɣisiezɔ ɣale? Eteai zu masagiti, ɓe ɣa ta ɗa mului ɣula zea? Zou lointi ɓaa weεinti?»

²⁶ Piyεε ɣeni ma: «Weεinti.» Yesu ɣeni ma mɔno: «Naa ɣa é deɛzu ga, zou lointi pɔ ge la ta zu.

²⁷ Kελε anεε naa ve, de mina ɣe ga niima nuiti kaka saɓu. To ɣa é ba, yei zie wolai laaɓe, é kalagi vili ziei wu. Kale mounpaga é kulazu, daalao, ɗa wali ɣaei ɣaazu su. Seɣe, é fe tiya ga de felegɔ dɔnɔi.»

18

Be ɣa ɓɔɓɓai εεε pe ba?

(Maleke 9:33-37;

Luke 9:46-48)

¹ Naama ziegi zu kaladopoiti ti maaɓuɣani Yesu va, ti gaazaɣa, ti ɣe ma: «Be ɣa mu ɓɔɓɓai geegɓɓɓogi ma masadaɪ zu?»

² Yesu zεba é doungei ta loli, é pile ti zaama.

³ E ɣeni ti ma: «Gè bo wo ma ga gaamai, ni wo la wo-zie velei maavaliboni, wo va ɣe ga doungeiti kevele, wo la laa geegɓɓɓogi ma masadaɪ zu.

⁴ Naa ɔa é ba, zɔi nɔpɛ a ɔɔɔmaayeina eɔe doun-
goi nii, naama nui ɔa wɔɔlɔ geegɔlɔgi ma masadai
zu.

⁵ Zɔi nɔpɛ a yeezei doungoi ta wu eɔe nii, nɔn
maavele ma, naama nui yeezeida bù, nà ɔɔɔi.»

Nu loo vai kotoi zu

(Maleke 9:42-48;

Luke 17:1-2)

⁶ «Kɛɛ doungoi niiti kpein ti laai nɔn da, zɔi
nɔpɛ a ti ɔila kpala toona kotoi zu, a la vizɔ naama
nui ma ga kɔtu wolai ɔili kɔgi va, ti pili, é ye
kpolodei wu.

⁷ Maanɔɔ vaa ve eteai ve ga kaka faiti ti va, niiti ti
nuiti toozu kotoi zu. Kɛɛgelegele kili ge la ná, keni
naa ɔeɔala vaiti ti va, kɛɛ maanɔɔ wola ɔa naama
nui ve, nii ti vaazu ga maavele.

⁸ Ni è-yeei baa è-ɔɔɔi ɔa é è loozu kotoi zu, ti leve
ɔɔɔ va, è ti vili ya poun. Tɔɔzei fizɔge è ma è lɔ ɔɔɔɔ
zɛnvui zu ga è maaleɔeɔgai, kɛɛ è-yee felegɔi baa
è-ɔɔɔ felegɔi mina ye è va, è va vili ɔɔɔɔ abui zu.

⁹ Ni è-ɔaazuɔeɔzei ɔa é è loozu kotoi zu, kula su, è
pili ya poun. Tɔɔzei fizɔge è ma ga è lɔ ɔɔɔɔ zɛnvui
zu ga è-ɔaazu ɔila kpe nɔ, è-ɔaazuɔeɔze felegɔiti
gaavɔnigai va ye è ya, da ma è vili undaavili abui
zu.»

Faalaalii é vile baalagi va nii toai ya,

é ɔa volu

(Luke 15:3-7)

¹⁰ «À dama, wo mina doungoi niiti gila kpala
belelala, tɔɔzei gè bo wo ma, ta-ɔeezuɔeelaiti ta
welezu sienɔpɛ su Kèe ɔaazu, nii é geegɔlɔgi zu.

¹¹ [Tɔɔzei Nu ná-Doun Zunui vaave naati kizosu, niiti ti loai ya.]*

¹² «Wa ɔ̃siɛzu ɔ̃ale? Ni baala ungila (100) ka ɔ̃ena zunui ta ya, gilagi loo ya, ni é la puutaavuugo maazu taavuugɔiti (99) zɛga ná gizeiti ma, é va li zɔ ɔ̃ilagi ɔ̃aiziezɔ, nii toai ya?

¹³ Gè bo wo ma ga gaamai, ni a kaana, baala gilagi naa ɔ̃a gola ɔ̃oozunɛ, é leve zɔ vuutaavuugo maazu taavuugɔiti (99) ba, niiti ti la ɔ̃ɛa looni ya.

¹⁴ Zekana ɔ̃alaa wo-Ɔɛɛ la, nii é geeɔ̃ɔlɔgi zu, é la pɔ ga niima loungoi ɔ̃ila kpalaa ge loo ya.»

Suvaayɛgi

¹⁵ «Ni è-ɔ̃ɛloin a koto ɔ̃ɛena é laalɔ̃ɔma, li, è bo ma wo felegɔ wo yɔ̃ɔzu. Ni a woilona è-woo ma, naazu é è-ɔ̃ɛloin zɔlɔga.

¹⁶ Kɛɛ ni é la kɛɛni é va woilo è-woo ma, nu ɔ̃ila ɔ̃aa nu felegɔ vɛɛ ɔ̃ɔɔ va, naa ɔ̃a a kɛ nii nɔpɛ a ɔ̃ɛ wosu, <ti pɛ gaagula ba ga zeele felegɔ ɔ̃aa zeele savagɔ ná-zeele wooi maavele.>†

¹⁷ Ni é la kɛɛni é va woilo naati goo ma, bo Egilisii ma. Ni é la woiloni Egilisii woo ma, pɛɛ ga kidaalevelala nui, ɔ̃aa mulu zo nui é letema.

¹⁸ «Gè bo wo ma ga gaamai, nii nɔpɛ wa pele leve tugɔ zooi ma, pele ɔ̃a leve naa lugɔ geeɔ̃ɔlɔgi zu. Nii ma wo pele viesu tugɔ zooi ma, pele ɔ̃a vie naa lugɔ geeɔ̃ɔlɔgi zu.

¹⁹ «Nà bosu wo ma ɔ̃alaa ga: Ni nu felegɔ wo zaama, ta zoloona faa ɔ̃ila ma zooi ma ga ti fali, Kɛɛ nii é geeɔ̃ɔlɔgi zu, naa ɔ̃a kɛ ti vɛ.

* **18:11 18:11** Wooi niiti ti [] kpaku felegɔiti zɔɔzu, naati ti la sɛvɛ wɔlɔmai tanigaa zu. † **18:16 18:16** TSV 19:15.

²⁰ Tɔɔzei, ve nɔpɛ nu felegɔ ɔaa nu savagɔ ta ɔaale ba nà dàaseigi zu, nà ti zaama.»

Faalaalii é vile botigɛ nui va nii é la maavaayɛ bosu

²¹ Naama ziegi zu Piyɛɛ maaɔugani Yesu va, é gaazaɔa, é ɔɛ ma: «Màligii, nii kèeloin ɔa ba nɔ, é ɔa kotoi ɔɛ dàalɔɔma, nà suvaayɛ ga seizu lielegɔ? Gè suvaayɛ ga seizu ɔfela mu ɔaa?»

²² Yesu ɔɛni ma: «Ba-o, gè la ɔɛɛzu è ma seizu ɔfela, kɛɛ seizu vuulɔfela (70) zeizu ɔfela.

²³ «Tɔ ɔa é ba, geegɔlogi ma masadai ɔulave eɔɛ masagi nii é ná-botigɛ nuiti tolini ga ti voluvaawo ma, é lo ná-naavoloi va.

²⁴ Siegi zu é gaalugi ɔɔzeini la, ti vaani pɔ ga nu ɔila, nii maaɔuyei wola mɔinni ga walii.

²⁵ Kuyei naa ɔula zobo nɔpɛ ge la ɔɛni zunui naa ve. Ná-kundigii devei veeni ga ti tɔ ɔɔɔɔi vɔdi, ta anzai, naa veɛ ná-dointi ta kɔligiti pɛ ba, nii a kɛ maaɔuyei ɔula.

²⁶ Botigɛ nui vilɛni jiiibiga zooi ma ná-kundigii ɔɔɔwu, é maanɛɛɛ, é ɔɛ ma: «Yiilɔ kae, nà ɔa-ɔuyei pɛ kulazu.»

²⁷ Zunui naa maawɔin ná-kundigii zoni gola, é suvaayɛ ga naama ɔuyei, nii é ɔɛni ma, é be naa va, é li.

²⁸ «Siegi zu zunui naa ɔulani la ná-kundigii vɔ be, ti ɔomini ta ná-botigɛɔɔɔi gila, tɔ ɔalaa ná-kuyɛ ɔɛni naa ma ga wali go. E naa zoni kɔda, é ɔɛ ma: «Nà-kuyei é è ma, kulana!»

²⁹ Botigɛɔɔɔi maanɛɛɛni, é ɔɛ ma: «Yiilɔ kae, nà ɔa-ɔuyei pɛ kulazu.»

³⁰ Kελε é la kεeni é va naa zuvaaye. E liini, é pili kasoi ɔa, eyesu naa be ga ná-kuyei ɔula.

³¹ «Ná-botigɛɲɔɔiti ti naama vaiti pe kaai ma niiti ti ɔɛeni, ti yiibɔlɔni gola, ti liini, ti ti pe bo ta-ɔundigii ma.

³² Naa zεba é ma botigε nui loli, é ɔε ma: «Da ga botigε nu ɲɔu, è mǎanɛɛnɛvɛ, gè è zuvaaye ga è-maɔɔuyei pe.

³³ Da balaa, lee vaa zu è la ɔa-wotigɛɲɔɔi maawɔɔɲɔaani ga velei gè kea la è vɛ?»

³⁴ Ná-kundigii yiigaawana velei ma, é pilini kasoi ɔa tɔ balaa, ga ti maanɔɔ, eyesu é be ga maɔɔuyei pe kula.

³⁵ «Kèè nii é geegɔlɔgi zu, vele ɔana é vaazu kεezu la ga wo ɔilagilagiti pe, ni wo la ɔε kεeni, wo va wo-ɔɛlɔinti suvaaye ga yiimave pe.»

19

*Kalagi Yesu boni
é vile vulu zaa vai va
(Maleke 10:1-13)*

¹ Yesu begai ma ga kalagi naati bo, é zegeni Galilé yooi zu, é li Zudé yooi zu, vɛ ná Zuludɛn voluvelei.

² Bεbε wolai vilɛni polu. E seebɛ nuiti kedɛni návɛ.

³ Faliziein tanigaa ti maaɔɔɲani ba, nii a kε ti sugɔɔɔ ga gaazaɔagi, ti ɔɛni ma: «Tɔgi vaavɛ nei bu ga zunui ɔεle anzai va, fai ma zii tanɔpe su?»

⁴ E ti woogaaɔoteni, é ɔε ti ma: «Wo la dɛ kalani mu GALA sevɛiti su ga tɔɔzeizu mɔunpa Ani Bɛtɛ GALAGI nuɔusei βetɛni, zunui ta anzanui,*

* 19:4 19:4 Zen 1:27; 5:2.

⁵ É zεba é gε ma: «Naa gα é ba, zunui gα zege keεgε ta dee va, é gili anzai va, ti felego ta gε ga kpuse gila»?[†]

⁶ Naazu ti la mo ga nu felego, ta niina ga kpuse gila kpe. Naa gα é ba, nu nɔpe ge mina naa gaagwe, nii GALA ge kpogai su.»

⁷ Keε Faliziεinti ti gεni ma: «Lee vaa zu mu Moize devei veai ga zunui gα zoo vulu zaa zevεi veezu anzai ya, ti bali ma ta naa?»[‡]

⁸ E ti woogaaavoteni, é gε ti ma: «Wa-gikpaai maavele gα é keeni, Moize da va bu ga wo da gεle wo-anzaiti ba. Keε mɔungi é la gεni gana.

⁹ Naa vɔluma, ndun, na bosu wo ma ga: Zoi nɔpe é gεlezu anzai va, é tagili sei, é weenziεgi gεa, keni ni anzai kologolo keεvε.»

¹⁰ Ná-kaladopoiti ti gεni ma: «Ni vele gana zunui gεvelei la ti yɔgɔzu ta anzai, é la vizoni mu ga nu va anza vulu.»

¹¹ E ti woogaaavoteni, é gε ma: «Ese pe ge la zoosu yeezeizu naama wooi wu, keni zɔiti nɔ niiti GALA ge ma zobogi veai ti vε.

¹² Tɔzei tanigaa ta ná ti la zooga anza zeizu mazɔbo ti zɔbooge gana, tanigaa ti ná niiti ti sɔboogai ga nuiti sabui, tagiligaa ti gεleuve anza zei vai va geegɔlogi ma masadai maavele zu. Zoi nɔpe a zoo yeezeizu faa wu, naama nui yeezei nii wu.»

*Yesu yeezei vai doungoiti bu
(Maleke 10:13-16;
Luke 18:15-17)*

[†] 19:5 19:5 Zen 2:24. [‡] 19:7 19:7 TSV 24:1.

¹³ Nuiti ti vaani ga doungoiti Yesu vɔ, nii a ke é yeela ti ma, é GALA fali ti vɛ. Kaladopoiti ti ɣeni zeli losu naama nuiti ma.

¹⁴ Kele Yesu ɣeni ti ma: «À ɓe doungoiti ba, ti va pɔ. A mina pele leve ti luɗɔ, tɔzei geegɔlɔgi ma masadai ɗa ga naati tɔnɔ, niiti ti ga ti ɣevele.»

¹⁵ Naa voluma é yeelaani ti ma, é zeba é zegɛ miná, é da li.

Naavolo nuiti ta GALA nd-masadai

(Maleke 10:17-31;

Luke 18:18-30)

¹⁶ Zinipoi ta maaɓuɗani ba, é ɣe ma: «Kalamɔn, faa vagoi ɓegele ɗa maanɛai ga gè ke, gè va ɗooɗɔ zenvui zɔlɔ?»

¹⁷ Yesu ɣeni ma: «Lee vaa zu è gàazaɗasu naa ma, nii pagai? Gila kpe nɔ ɗa pagai. Ni da pɔ ga è lo ɗooɗɔ zenvui zu, deveiti so.»

¹⁸ Zunui ɣe ma: «Devei naati ta ga ɓegeleni?» Yesu gooɗaaivoteni, é ɣe ma: «Mina nu vaa, mina wɛɛnzɛ bo, mina unma wo, mina zɛɛ zeele woo wo,

¹⁹ è-ɣɛɛ lebi ta è-lee, § è-zeijnɔɗɔi nɛɛ vɛ, eɣɛ da ɓɔɗɔi.»*

²⁰ Zinipoi ɣe ma: «Gè naama leveiti pe soga. ɓegele ɗa niina é voluzu, gè la de keɛni?»

²¹ Yesu ɣeni ma: «Ni da pɔ ga è laazeeli, li, è è-ɗɔligiti pe pɔdi, è ma naavoloi ve bala nuiti ɓɛ, naazu da naavolo zɔlɔ geegɔlɔgi zu. Naa voluma, va, è vile pɔlu.»

²² Zinipoi naama wooi mɛnigai ma, é li ga ziiɓɔloi, tɔzei kɔligi wola mɔinni.

§ 19:19 19:18-19 Eɗz 20:12-16; TSV 5:16-20. * 19:19 19:19 Lev 19:18.

²³ Yesu zɛba ɛ ɔɛ nɔ-kaladopoiti ma: «Gɛ bo wo ma ga gaamai, kpɛɛ nui lɔɔ vai wola baavɛ geegɔlɔgi ma masadai zu.

²⁴ Nɔ bosu wo ma balaa ga ɲɔmɛi leve fai la baani sɛɣile zɛɣɛi zu, ɛ va zeeli kpɛɛ nui lɔɔ vai zu geegɔlɔgi ma masadai zu.»

²⁵ Kaladopoiti ti naa mɛnigai ma, ti wola laavɔɔni, ti gaazaɣa, ti ɔɛ ma: «Bɛ ɣa mu a zoo ɣizosu?»

²⁶ Yesu wɛlɛni ti va, ɛ ɔɛ ti ma: «Naa la zooga ɛ va ɔɛ nuɔuseiti zea, kɛɛ fai pɛ ka zoo ɣɛɛzu GALA zea.»

²⁷ Piyɛɛ zɛba ɛ kpɔɛi zɛɣɛ, ɛ ɔɛ ma: «Gá ma? Gi fai pɛ zɛga ná, gi vile ɛ volu. Gɔnɔi ɣa ɣɛɛzu ɣale?»

²⁸ Yesu gooɣaavoteni, ɛ ɔɛ ma: «Gɛ bo wo ma ga gaamai, siɛgi zu etea niinɛi ɣulazu la, Nu ná-Doun Zunui ɣa vaana, ɛ zeɪ ná-lɛbiya masa kpɔkpɔgi ɣa, naazu wɔigiti kpein wo vilɛgai pɔlu, wa ɔɛ zeini masa kpɔkpɔ puugo maazu felegɔ (12) ɣa, wo da Izilayɛle woloda puugo maazu felegɔiti (12) tukpɔɣaaleve.

²⁹ Zɔiti nɔpɛ ti zɛɣɛzu ta-vɛɛiti ba, ti-ɣɛɛlɔinti ba, ti-vaazeelaiti ba, ti-ɣɛɛni ba, ti-leeni ba, ti-lɔinti ba, ba ta-lɪi ɣɛɛzuɔɛti ba nɔun maavele ma, ta vaazu naati ma vɛɛda ungilagilagi zɔlɔɔsu, naa vɔluma ta tɔnɔ zɔlɔɔ ɣɔɔɣɔ zɛnvui zu.

³⁰ Kɛɛ nu mɔungiti ma mɔinmɔin ka ɔɛ ga ma ɣaabelagiti, tama ma ɣaabelagiti ma mɔinmɔin ge ɔɛ ga ma mɔungiti.

20

Botiɣɛ nui niiti ti zɛɣɛai kpɔkɔmave

¹ «Mazɔɔ geegɔɔgi ma masadai ɔulave ga peɛ keegɛi nii é ɔulani ga sobuzobui, nii a ke é botigɛ nuiti gaizie, é ti leve ná-leezen belei zu.

² E tanigaa ɔaani, ta naati ti suvaawogi wo, ti zoloo wali ɔae gila ma foloi zu, é naati teve ná-leezen belei zu.

³ Naa vɔluma é ɔulani vɔlu sobu lelei laavuusiɛi ma, é taɔiligaa vetɛ, ti lɔni dɔɔɔɔ ɔalagi zu, botii la ti ya.

⁴ E ɔɛni ti ma: «A li ná-kpelei zu, wo-zalai nii maanɛai ga gè fe wo ya, ná naa ve.»

⁵ Naati ti liini kpelei zu. Peɛ keegɛi ɔulani mɔno folo gaalɔgai ma, naa vɔlu é ɔula lelei zavasieɛi ma kpɔkɔ voloi, é taɔiligaa leve mɔno ɔana nɔ.

⁶ Kpɔkɔi lelei ɔɔlusieɛi ma, é ɔulani vɔlu, é zunui taɔiligaa vetɛ, ti lɔni ete zaamave. E ti ɔaazaɔani, é ɔɛ ma: «Toɔa ɔale wo luva kpain lɔni ve, wo la boti ɔɛɛzu?»

⁷ Ti googaaɔoteni, ti ɔɛ ma: «Nu nɔpe ge la botii veeni gi ya, gi va ke.» E ɔɛni ti ma: «Wa ɔalaa, à li ná-kpelei zu.»

⁸ «Kpɔkɔi zeelɛi ma, é ɔɛni ná naavolo make nui ma: «Botigɛ nuiti toli, è ti-zalaiti fe ti ya, da tɔzei nu ɔaabelagiti ma, é li ma mɔungiti pɔ.»

⁹ Zɔiti ti botii ɔɔzeini lelei ɔɔlusieɛi ma, naati ti vaani, ɛɛ pe ge sɔɔɔ ga wali ɔae ɔilagila.

¹⁰ Naa vɔluma nu mɔungiti ti vaani, ti da ɔisie ga ta sɔɔsu ga mɔinga, keɛ tiya ɔalaa ti pe ti sɔɔni ga wali ɔae ɔilagila.

¹¹ Siegi zu ti ɔɛni wali zosu da, ti ɔɛni ɔɔɛzu unsu ga peɛ keegɛi,

¹² ti da ɔɛ ma: «Weɛ botigɛ nu ɔaabelagi niiti è ti zeɔeai, naati lelei ɔila boti nɔ ɔa ti kea, tama, è da

gi-zalaiti gaa gɛ sɔli ga tiye, gɛiti gi luva folo gɛlegi wu kpain.»

¹³ E ti gɪla gooɣaavoteni, é gɛ ma: «Bɔɛ, gè la telebotala vai gɛɛni ga ɔɛ, kɛɛɛ de zoloogɛ folo luva wotii ma zalai ma ga wali gɛae gɪla, kɛɛ?»

¹⁴ Da-walii zeɣe, è li. Nà pɔ ga gè nu gaaɔbelagi zala ga è gɛvele.

¹⁵ Baa maa la nɛɛni mu gè va yiimaɣɛ ga zèaɣɔligi mu ɔaa? Baa tɛi gè faaɔɔɣɔi gɛɛzu, naama loloi gɛ è kulazu mu ɔaa?» »

¹⁶ Yesu wooɣaabelani, é gɛ ma: «Dele gana é la, nu mɔungiti ta gɛ ga ma gaaɔbelagiti, nu gaaɔbelagiti ti gɛ ga ma mɔungiti.»

Yesu saa vai ta buzeɣe vai wo fai volu

(Maleke 10:32-34;

Luke 18:31-34)

¹⁷ Siɛgi zu é gɛni lɛɛzu la Zeluzalɛme, Yesu keela puugɔ maazu felegɔiti (12) seɣeni yɛ pelei zu, ti maagelesa gɛ leve, é gɛ ti ma:

¹⁸ «À woilo, ada lɛɛzu Zeluzalɛme. Nu ná-Doun Zunui gɛ vaazu lɔɔzu zalaɣa gɪla gundigɪiti zeezu ta tɔ kalamɔinti. Ta ná-tukpɔi gaaaleve ga é za.

¹⁹ Ta dɔ zii gɪligiti zeezu ga naati ti jɛɛgɪla su, ti doɣa ga kpakɔi, naa volu ti kpado saa wului ma. Naa pɛ poluma, toɣa wuzeɣe, é gɪla saai ya foloi zavaɛiɛi.»

Maanɛɛni nii Zebedé ná-doun zunu felegɔiti ti-lee boni

(Maleke 10:35-45)

²⁰ Názuɔɛ, Zebedé anzai, ta ná-doun zunu felegɔiti, ti maabuɣani Yesu va. E nɔkɔni Yesu gɔɣɔwu, nii a kɛ é faaɔɔɣɔ vali ma.

²¹ Yesu ƣeni ma: «Begele ƣa è pɔ?» E gooƣaavoteni, é ƣe ma: «Wele dònun zunu felegɔiti ba. Da ƣena da-masadaɪ zu, va bu kae ga ti zeɪ è ƣoba, gilagi ƣe è yeezazuve, zɔɪ ƣe è ƣovezuve.»

²² Kele Yesu gooƣaavoteni, é ƣe ma: «Wo la kwɛɛ nii wo falizu ƣana. Wa zoo nɛi wo ɓɔle ga sooleɪ ma daawɔɪ nii ƣè ɓɔlezu la?» Ti ƣeni ma: «Eyei, ƣa zoo naa la.»

²³ Yesu zɛba é ƣe ti ma: «Gaama ve, wa ɓɔle ga nà-ziawɔɪ. Kele nii é ga sei wo fai kɔba zèezazuve ta kɔvezuve, naama zobo ge la veeni zèa ga ƣè fe. Naama zeizuveti ta ga naama nuiti tɔnɔ, niiti Kèè ti makegai ti ve.»

²⁴ Kaladopo puugɔɪ zɔiti ti naama wooi menigai ma, nii ƣeɣɣeloun felegɔiti ti boni, é wanani ti ma.

²⁵ Yesu zɛba é ti pɛ toli ƣoba, é ƣe ti ma: «Wo kwɛni nii a da ƣe zooiti su: Zou ƣundiɣiiti ta da zeɪ nuɓuseiti unga, nu ɓiigiti ti da zeɪ ti unga ga ta-zobogi.

²⁶ Wɔun, naa ta mina ƣe wo zaama. Kele tɔun ni nui ta ƣa pɔ é ƣe ga nu ɓii gola wo zaama, kɛni é ƣe ga wo pɛ wa-wotigɛ nui.

²⁷ Zɔɪ é pɔ é ƣe ga nu mɔungi wo zaama, kɛni naa ƣe ga wa-luɔɪ.

²⁸ Mazɔɔɔ, anɛɛ Nu ná-Doun Zunui ve, é la vaani ga nu va botii ƣe be, kele tɔ ɓɔɣɔɪ mu paave ga é botii ƣeɛ nuiti be, é zɛnvui ve ga nu mɔinmɔin unmɔɔ sabui.»

Gaazugole nu felegɔɪ valo vai

(Maleke 10:46-52;

Luke 18:35-43)

²⁹ Siegi zu ti ƣeni ƣulazu la Zeliko va, bebe wolai vileni Yesu volu.

³⁰ Gaazugfole nu felego ɣeni zeini pele ɣobave. Ti menigai ma ga Yesu ɣa é levesu ná velel, ti tɔzeini ga kpeei loa, ti da ɣe ma: «Màligii, Davide ná-Doun Zunui, gi ɣaazumaawɔingá!»

³¹ Bɛbɛi zeli lɔni ti ma ga ti maagɛ kpɔ, keɛ tɔun ti woogula sɛsɛ, ti da ɣe ma: «Màligii, Davide ná-Doun Zunui, gi ɣaazumaawɔingá!»

³² Yesu lɔni, é ti loli, é ɣe ti ma: «Lee ɣa wo pɔ ga gè ke wo vɛ?»

³³ Ti googaaavoteni, ti ɣe ma: «Màligii, gi-ɣaazuveti ti zege ma.»

³⁴ Ti maawɔin Yesu zoni, é yeevɔɔɣu ti-ɣaazuveti ba. Gaamago nɔ, ti wozaɣaani, ti vile polu.

21

Yesu lɛ vai Zeluzalɛme

(Maleke 11:1-11;

Luke 19:28-40;

Zan 12:12-19)

¹ Siɛgi zu ti maabugani la Zeluzalɛme va, ti zeelini Bɛtefazé taa goi ɣobave, Wolive wulu belei ma ɣizeɪ ɣobave. Yesu ná-kaladopo felego leveni,

² é ɣe ti ma: «À li taa goi nii zu, é wo lugɔ. Wa lɛna nɔ feya, wa soovale saai ta ɣaazu, giliai, ma yivoi lɔni koba. A ti vie, wo va ga tiye pò.

³ Ni nu a faa wona wo ma, à ɣe ma nɔ: «Màligii bɛɛɛi ɣa ti va.» Gaamanɔ toɣa ti yɛna, ti li.»

⁴ Nii ɣɛni, naa ɣa a ke, nii GALA goo wo nui boni ma yeelugɔ, naa laazeeli ga:

⁵ «À ɣe Siyɔn nubusei ma:

Welɛ da-masagi va, é vaazu è vɔ,

é ga bɔɣɔmaayei nu, é zeini soovale saai ɣɔma,

soovale saai ma yivoi qoma.»*

⁶Kaladopoiti ti liini, ti ziε ga naa nɔ, nii Yesu boni ti ma.

⁷ Ti vaani ga soovale saai ta ná-zivoi, ti ta-zege wolaiti pɛɛni ti ɔɔma, Yesu ɛ, é zeɪ kɔma.

⁸ Bebei zaama nu moinmoin ge ɣeni ta-zeɣe wolaiti pɛɛzu pelei zu, tanigaa ti da gulu bekegiti teve, ti da ti vɛɛ pelei zu.

⁹ Bebei nii pɛ ɛ ɖɛni ziezɔ Yesu luɖɔvelei, ta poluvelei, ti ɖɛni woɔɖulazu, ti da ɖɛ ma:

«Ozana† Davide ná-Doun Zunui ve!

Maliḡii tuya loo naama nui vε, nii é vaazu daaseigi zu!

Ozana GALA bε geedʒɔlɔgi ungavε!»

¹⁰ Si egi zu Yesu le e ni la Zeluzaleme, taa nuiti pe ti
de ni wuulee, ti da de ma: «Be da ga nii?»

¹¹ Bebei nii é ɣeni polu, naati ti ɣeni ti woogaavotesu, ti da ɣe ma: «Galilé yooi zu Nazalɛte GALA goo wo nui Yesu ve.»

Yesu pɔdi loo nuiti kpɛɛ vai

GALA sei vɛlei wu

(Maleke 11:15-19;

Luke 19:45-48;

Zan 2:13-22)

¹² Yesu leeŋi GALA sei vɛlei ma ɔoizuvɛ, ɛ pɔdi loo nɔiti pɛ kpɛ nɔ. E wali valibo nɔiti ta-laɔaliiti tokani, naa vɛɛ poopo pɔdi nɔiti ta-ɔɔkpɔgiti ba.

¹³ E ʒeni ti ma: «ΣΕΥΕΥΕ GALA ΣΕΥΕΙ zu ga: «Nà-
pelei ɟa loli ga GALA fali vɛlei.‡ Keɛ woun, wo ná
ɟea ga toosu nuiti dɔɔɟuzuve.»§

* **21:5 21:5** Eza 62:11; Zkl 9:9. † **21:9 21:9** *Ozana*: Maamuse wooi
nii poluve ga «kizo fai ve». ‡ **21:13 21:13** Eza 56:7. § **21:13 21:13**
Zel 7:11.

14 Gaazuḡole nuiti ta meḡele nuiti ti maabuḡani ba, GALA sei vɛlei ma ḡoizuvɛ, tama é ti ḡedɛ.

15 Zalaḡa ḡula ḡundig̃iti ta tɔ kalamɔinti ti laavɔɔ vaiti kaai ma, niiti é ti ḡɛni, ta ti doungoiti goomenigai ma GALA sei vɛlei ma ḡoizuvɛ, ti da ḡɛ ma: «Ozana Davide ná-Doun zunui vɛ,» ti yiiḡaawanani ga gola.

16 Ti ḡɛni Yesu ma: «Da nuu menisu nei, nii doungoiti ti bosu?» Yesu ḡɛ ti ma: «Eyei. Wɔun kaipa wo la de niima wooi ḡalani mu baa, nii é ḡɛɛzu ma:

«Doungoiti ta niimiɔlegiti daavɛ ḡa è da-lebiyai zɔɔsu ná?»*

17 Naa vɔluma, é ti yenɛ ná, é ḡula taai va, é li Betani, é kpidi ḡila kɛ ná.

*Kooleḡoole gului ḡoto vai
(Maleke 11:12-14, 20-24)*

18 Sobuzobui, siɛgi zu é ḡɛni ḡalesu la ma taazuvɛ, pului soni.

19 E kooleḡoole gului ta ḡaani pele ḡobavɛ. E maabuḡani ba. Kɛɛ é la ma waa nɔpɛ kaani ga, kɛni gaalaagiti nɔ. E zɛba é ḡɛ gului ma: «Eyesu pɛ è la mɔ gwaa ḡila kpala boga!» Gaamago nɔ, gului naa vɔɔni.

20 Kaladopoiti ti miná ḡaai ma, ti laavɔɔni ga gola, ti da ḡɛ ma: «Gului nii vɔɔvɛ ḡale gaamago nɔ?»

21 Yesu ḡɛni ti ma: «Gè bo wo ma ga gaamai, ni kidaalevei ḡa wo ya, wo la inɛinɛni, nii ḡani gè kɛai ga kooleḡoole gului nii, wa zoo wo kɛḡalai ḡɛ, kɛɛ é bude naa maazu, wa vɔɔ wa ḡɛ gizei nii ma:

* 21:16 21:16 Guy 8:3 bogɛ é zoloo Geleke woo zɛvɛ wɔɔmai ma.

«Wuzegɛ miná, è vili kpolodɛi wu,» tama naama vai ɔa ɔɛ nɔ ti.

²² Ni wa GALA falina ga kidaalevei, nii nɔpɛ wo falizu, wa sɔlɔɔ.»

Mini ɔa Yesu ná-zobogi zegɛzu ná?

(Maleke 11:27-33;

Luke 20:1-8)

²³ Yesu liini GALA sei vɛɛi ma ɔɔizuvɛ, é tɔɔzei ga kalagi woga. Zalaɔa ɔula ɔundiɔiti ta nuɔuseiti taluɔɔiti ti maaɔugani ba naama ziegɛ zu, ti ɔɛ ma: «Zobo kpɛgele ɔa è niima vaiti kɛɛzu la? Bɛ ɔa é ma zobogi vɛa è ya?»

²⁴ Yesu ti woɔɔaavoteni, é ɔɛ ti ma: «Nà ɔalaa, gaazaɔa gila ka bè ga gè bo wo ma. Ni wa ɔòɔaavotena, nà ɔalaa, zobogi nii gè niima vaiti kɛɛzu bu, nà naa zegɛzuvɛ lɛ ga woye niina.

²⁵ Bɛ ɔa é zobogi veeni Zan vɛ ga é ɔa batizei wo? GALA ge ɔɛni de, ɔaa nuiti kɛni de?»

Ti yɛni sulatilatisu yɔɔɔzu, ti ɔa ɔɛ ma: «Ni ada ɔɛɛna ma: «GALA ge ɔɛni de,» toɔa ɔɛ ade ma: «Lee vaa zu mu wo la ɔɛni laani Zan la?»

²⁶ Kɛɛ ada ɔɛɛna ma mɔnɔ: «Nuiti kɛni de,» kɛni ade lua bɛbɛi ná-ziiɔulai va, tɔɔzei ɛɛ pɛ ge ɔɛni devezu ga Zan ɔɛni ga GALA goo wo nu.»

²⁷ Ti zɛba ti Yesu woɔɔaavote, ti ɔɛ ma: «Gi la kwɛni.» Yesu ɔɛni ti ma: «Nɔun nà ɔalaa gè la zobogi nii zegɛzu lɛa ga woye pɛ, nii gè niima vaiti kɛɛzu la.»

*Faalaalii é vile
zunu loun felegɔiti ba*

²⁸ Yesu ɔɛni ma: «Wa ɔisizɛzu ɔale? Zunu ɔila ge ɔɛni ná, nii doun zunu felegɔ ɔɛni zea. E ɔɛni ma

mɔ̃ngi ma: «Dòun zunu, li za, è botii ɔ̃ bè leezen belei zu.»

²⁹ Naa ɔ̃ni ma: «Gè la liizu.» Naa voluma zunu loungoi naa ɔ̃gi valiboni, é li kpelei zu.

³⁰ Doun keɛɔ̃ ɔ̃ni ná-doun zunui velesiéi ɔ̃, é deve ɔ̃lagi naa nɔ̃ ve zea, naa ɔ̃ ma: «Kèè, zèè ɔ̃a bu, ná liizu,» keɛ é la keɛni é ɔ̃a li.

³¹ Doun zunu felegɔ̃ naati saama, ɔ̃e ɔ̃a é keɛɔ̃e yiima vai ɔ̃eai?» Ti Yesu woɔ̃aavoteni, ti ɔ̃ ma: «Doun mɔ̃ngi.» Yesu ɔ̃ni ti ma: «Gè bo wo ma ga gaamai, mulu zo nuiti ta koloɔ̃olo anzanuiti ta levesu wo ɔ̃a, ti li GALA ná-masadaí zu.

³² Tɔ̃zei Zan ɔ̃aani wo ɔ̃, é telebo pelei le ga woye, wo la laani da. Keɛ mulu zo nuiti ta koloɔ̃olo anzanuiti ti laani da. Anɛɛ ɔ̃alaa wo ɔ̃aazulaani miná ma, wo la valiboni wo-yiimave, wo ɔ̃a la da.»

*Faalaalii é vile
kpele make nu ɔ̃iti ba
(Maleke 12:1-12;
Luke 20:9-19)*

³³ «À woilo faalaali taɔ̃ili ma: Zou keɛ nu ɔ̃ila ge leezen belei laani, é maaɔ̃aku ga sasai, é kɔ̃ɔ̃ei lo ná dɔ̃ɔ̃i ɔ̃ula vai zu, é peɛ ɔ̃aagooza golai lo ná maaɔ̃ee vai zu. Naa pe poluma, é kpelei ɔ̃alivaani kpele make nua ma, é li zou ɔ̃ili su.

³⁴ Naama waai ɔ̃ula yeeɔ̃eɔ̃alai maaɔ̃ugazuve, é ná-botigɛ nuiti teveni kpele make nuiti ma, ga ti daamiizuve ve kpele ɔ̃aawaai zu.

³⁵ Keɛ kpele make nuiti ti looni ná-botigɛ nuiti su, ti ɔ̃lagi loɔ̃a, ti zɔ̃i ɔ̃a, ti savasiéi zɔ̃ɔ̃ ga kɔ̃tuuti.

³⁶ Kpele keɛ nui botigɛ nui taɔ̃iligaa leveni volu, niiti ti mɔ̃inni, é leve ma mɔ̃ungiti ba. Keɛ nii nɔ̃ é

zeelini nu mɔungiti ma, naa nɔ ɔa tiya balaa kpele make nuiti ti seini ti ma.

³⁷ Gaaɓelagi, é doun zunui leveni ti ma, é ɗa ɔisɛ ga: «Ta unfe doun zunui ma.»

³⁸ Kɛɛ tɛi kpele make nuiti ti ná-doun zunui ɔaani nɔ feya, ti ɔeni ɓɔɔ ma: «Pogani zeɓe nui ɔa. Ade paa, de ná-poganii zeɓe ga aɗɔnɔ.»

³⁹ Ti soni, ti kula kpelei va, ti paa.

⁴⁰ «Siɛgi zu kpele kɛɛ nui vaazu la, lee ɔa a kɛ ga kpele make nui naati?»

⁴¹ Ti goɔɔaavoteni, ti ɔɛ ma: «Toɔa nu nɔi naati paa, maawɔingɔ nɔpɛ ge la ɔɛa ba, naa vɔluma é kpelei ɔaliva kpele make nui taɔɔiligaa ma, niiti ta ɔɛ daamiizuɓɛ veezu zea ma yeeɔɔɔalɔi ma.»

⁴² Yesu ɔɛni ti ma vɔlu: «Kaipa wo la de niima wooi ɔalani GALA seɓɛiti su:

«Kɔtui nii pɛɛ lo nuiti ti ɔɛɛni ba,
naa ɔa kɛai ga sɔɓelama ɔɔtu wolai.

Maligii ɔa é niima vai ɔɛa,
tama toɔa ga laavɔɔ vaa ade ɔaazu.»[†]

⁴³ Naa ɔa é ba, ná bosu wo ma ga: GALA ná-masadaɔi ɔa ɔula wo ya, é ve nuɓuse ɔɔiligaa ya, niiti ta ɔɛ gaawaai ɔulazu.

⁴⁴ [Zɔi nɔpɛ é loozu kɔtui nii ma, naama nui ɔa ɓulukpulu. Zɔi nɔpɛ kɔtui nii a loo ma, ma nui wolowolo.]»[‡]

⁴⁵ Zalaɔa ɔula ɔundiɔiiti ta Faliziɛinti ti naama vaalaaliiti mɛnigai ma, ti gaagaaani ga tiya ɔa Yesu ɔɛni vaazu ti ma.

[†] **21:42 21:42** Guy 118:22-23 bogɛ é zoloo Geɛke woo zeɓɛ wolɔmai ma. [‡] **21:44 21:44** Wooi niiti ti [] kpaku felegɔiti zɔɔɔzu, naati ti la seɓɛ wolɔmai tanigaa zu.

⁴⁶ Ti tɔɔzeini ga so kelegele gaiziaa, keɛ ti ɣeni luazu beɛi va, tɔɔzei ɛɛ pɛ ge deveni ga Yesu ɣa ga GALA goo wo nu.

22

*Faalaalii é vile
vulu ɣoozunɛɛi va
(Luke 14:15-24)*

¹ Yesu ɔɔɛni ti vɔ volu faalaaliiti su. E ɣeni ti ma:

² «Geɛɣɔlɔgi ma masadai ɣulavɛ ga masagi nii é fɛti ɣevele ɔɛɛni ná-doun zunui ná-vului ɣɛɛ vai zu.

³ E ná-botigɛ nuiti teveni ga ti nuiti toli, niiti ti loliga ɣeni de vulu ɣoozunɛ ɣulazuvɛ. Keɛ naati ti la ɣeni keɛni, ti va va ná.

⁴ «É zɛba é ná-botigɛ nui taɣiligaa leve, ga ti naama nuiti maanɛɛnɛ, niiti ti loliga ɣeni de. E valini ná-botigɛ nuiti ma, é ɣɛ ti ma: «A ɣɛ ti ma: Gè daamii ɣevele ɔɛɛa, gè nà-nikɛ zineiti paa, ta nà-togani vagɔiti, fai pɛ kevele ɔɛɛvɛ niina. A vaana daami wo fai ma.»

⁵ «Keɛ niiti ti lolini, naati ti la vɔlɔ ta woni bɛ, ɛɛ ge liini liizu, gila ge li ná-kpalaga, zoi li ná-yaagɔ ɣɛɛzuɛ.

⁶ Mɔtaiti ti botigɛ nuiti soni, ti naati poomu, ti ti va.

⁷ Masagi yiiɣaawana vele ɣana, é ná-salaɔvusuiti teve, ti nu vaa nui naati undaavili, ti abui lo ta-laa wolai va.

⁸ «Naa volumna, é ɣeni ná-botigɛ nuiti ma: «Vulu laamianigi ɣevele ɔɛɛvɛ niina, keɛ niiti ti loliga ɣɛa de, naati ti la ɣɛa zolooni ma.

⁹ A liina mu pele zaɣalaveti. Nui niiti nɔpɛ wa ti ɣa, à ti loli fɛti ɣulazuvɛ.»

¹⁰ Botigɛ nuiti ti zɛba ti li pele zaɣalaveti, nui ma zii pɛ nɔ ti kaani, ti naati pɛ tolini, nu ɲɔiti ta nu vaɣɔiti, eyɛsu fɛti laamii wo pɛlɛi wuulaave kpekpe.

¹¹ «Masagi lɛɛni ga ɛ nuɓusei vɛtɛ. E zunui ta ɣaani, nii fɛti zɛɣɛi ta la ɣɛni kɔba.

¹² E naa ɣaazaɣani, ɛ ɣɛ ma: «Bɔɛ, ɛ leveɣɛ ɣale, ɛ lɛ vɛ, tama fɛti zɛɣɛi ta la ɛ ɣɔba, nii soloogai vulu vai ma?» Naa la ɣɛni gooɣaavote nɔpɛ sɔlɔni.

¹³ Masagi zɛba ɛ ɣɛ nɔ-botigɛ nuiti ma: «A kɔɣɔiti ta zeeiti sugili, wo pili ya etea vɛlei kpidi zu, vɛ ɣɔlɔi ta ɲiiga ziegai nɔ.»

¹⁴ Tɔɔzei nu mɔinmɔin toligɛ, kelɛ tago nɔ ɣa ziimazeɣɛgi wogai ga tiye.»

Mului zala vai Sezaal ma
(Maleke 12:13-17;
Luke 20:20-26)

¹⁵ Falizieiinti ti maagɔozani, ti ɣi fe ɓɔɣɔ vɛ, vɛlei ta zoo ti gaazaɣa sɔlɔ da, ti pili Yesu ma, nii a kɛ ti so ga tɔ ɓɔɣɔi daawooi nɔ.

¹⁶ Ti ta-ɣaladopoi tanigaa leveni ma, naa vɛɛ Elɔde volu nui tanigaa va. Naati ti ɣɛni Yesu ma: «Kalamɔn, gi kweni ga da gaama wosu, ta da kalagi wosu ga gaamai pɛ, ɛ lo naa va, vɛlei GALA ge pɔ ga nu zie la. E la vaazu bu, nu va ɛ zɛɣɛ ɛ-zie vɛle va, tɔɔzei ɛ la wɛɛzu nuiti tosuve nɔ va.

¹⁷ E ɣisu vai wo dɛɛ gi ma mu: Tɔgi vaavu nei bu ga nu mului zala Wolɔme masagi Sezaal ma, ɓaa nu mina sala ma?»

¹⁸ Kelɛ Yesu ɣɛni ta-ɣisie ɲɔi ɣwɛɛ, ɛ ti woogaaavoteni, ɛ ɣɛ ti ma: «Ee, woovele nuiti! Lee vaa zu wo sùɣɔɣɔsu?

19 A wali g̃ae gila d̃eε l̃eε ga ze, nii mului zalazu la.» Ti vaani p̃o ga wali g̃ae gila.

20 E ti g̃aazaɣani, é g̃e ti ma: «B̃e maaniini ta daasei ka é ma?»

21 Ti gooɣaavoteni, ti g̃e ma: «Sezaal ve.» E g̃eni ti ma naazu: «Deɣ̃emu, nii é ga Sezaal ñɔñɔi, à naa ve Sezaal ya, nii é ga GALA ñɔñɔi, wo naa ve GALA zea.»

22 Ti naama wooɣaavotegi m̃enigai ma, ti laaṽɔni ga gola. Ti z̃eni ná, ti zeɣ̃e koba, ti li.

*Maagaalii é lo g̃ɔṽeiti buzeɣ̃e vai va saai ya
(Maleke 12:18-27;
Luke 20:27-40)*

23 Naama volo g̃ilagi ñɔ, Saduseỹeinti ti vaani p̃o b̃e. Naati ka ti g̃e g̃ɔṽeiti ti la wuzeɣ̃ezu, ti va g̃ula saai ya. Ti niima g̃aazaɣagi woni da, ti g̃e ma:

24 «Kalam̃ɔn, Moize niima levei veeni, é g̃e ma: «Ni zunui ta a zaana, é la doun ỹeni ga voluvelei, k̃eεg̃eloin maañeεve ga é ná-poanzai ze ga anza, nii a k̃e é naa ma zuwui mak̃e.»*

25 Tama, g̃eεg̃eloun lofela g̃ea gi zaama. Ma m̃oungi vului g̃eεni, é za, é la doun ỹeni. E ná-poanzai ỹe polu gelei ya.

26 Nii ñɔ é g̃eεni ga doun m̃oungi, naa ñɔ g̃a é g̃eεni ga felesie, savasie, é ỹe zegezegezu da, é zeeli doun lofelasiei ma.

27 Gaaɣelasu, anzanui ɣalaa za.

28 Siegi zu niina g̃ɔṽeiti ti wuzeɣ̃ezu la, ti g̃ula saai ya, zunu loun lofelai naati su, ɣe g̃a anzanui a ỹe zea? T̃ɔzei seiue ti g̃ilagilagi p̃e b̃e ga anza.»

* 22:24 22:24 TSV 25:5.

29 Yesu ti wooḡaaavoteni, é ḡe ma: «Wo ḡakage, tɔɔzei wo la GALA seveiti gaag̃aazu, wo la GALA ná-zeb̃ei ḡwee.

30 Tɔɔzei siegi zu buzeḡei wosu da, nu ḡula saai ya, zunuiti ti la mɔ anza zeḡea, anzanuiti ti la mɔ zeida zini be, ta ḡeezu niina eḡe geezuḡeelaiti.

31 Nii é ga ḡoveiti buzeḡe vai, ti ḡula saai ya, kaipa wo la de naama wooi ḡalani ba, nii GALA ge bogai wo ma? E ḡeni ma:

32 «Nà ḡa ḡe ga Abalaame, Izaake, ta Zakɔbe ta-ḠALAGI.»† GALA ge la ga ḡoveiti ta-ḠALA, keḡe toḡa ga fulu nuiti ta-ḠALAGI.»

33 Kalagi nii é ḡeni bosu, naa bebẽi pẽ ziizoni, niiti ti ḡeni menisu.

Tɔgi nii kpaḡoi tɔgi pe ba

(Maleke 12:28-34;

Luke 10:25-28)

34 Falizĩinti ti menigai ma ga Yesu Saduseyẽinti daaḡfuluge, ti ḡaalẽni ba.

35 Ti zaama gila ge ḡeni ná, é ga tɔ kalamɔin ta, naa ḡeni pɔ ga é Yesu zuḡḡḡ ga gaazaḡagi. E ḡeni ma:

36 «Kalamɔn, tɔ sevẽi zu, devei beḡele ḡa kpaḡoi zoiti pe ba?»

37 Yesu gooḡaaavoteni, é ḡe ma: «‹Da Malig̃ii da-ḠALAGI nee ve ga è-yii pe, è-yenvui pe, ta da-ḡisiei pe.›‡

38 Naa ḡa é ga devei nii kpaḡoi ta fizɔgai zoiti pe ba.

39 Felesĩi ḡa ná ta nii ti ḡulaai ga ve, naa ḡa é ga: «Da è-zeiḡḡoi nee ve, eḡe da boḡoi.»§

† 22:32 22:32 Egz 3:6, 15. ‡ 22:37 22:37 TSV 6:5. § 22:39 22:39 Lev 19:18.

⁴⁰ Nii pɛgi tɔ sɛvɛi ta GALA goo wo nuiti ta-zɛvɛiti ti nu ɣalasɔ da, naati pɛ ta vuuni deve felegɔi niiti koozu.»

Kilista ta Davide ti yɔɣɔzuve

(Maleke 12:35-37;

Luke 20:41-44)

⁴¹ Tei Falizieiinti gaalea ɣɛni de ba, Yesu ti ɣaazaɣani, é ɣɛ ti ma:

⁴² «Wa ɣisiezɔ ɣale, é lo Kilista va? Wa ɣisiezɔ ga toɣa ga bɛ mavofoda?» Ti googaaavoteni, ti ɣɛ ma: «Davide mavofodai ve.»

⁴³ E ɣɛni ti ma: «Lee vaa zu mu GALA Zenvui puuni Davide yiimave, é da toli ga Maligii? Tɔɔzei é ɣɛni ma:

⁴⁴ Maligii GALA ge ɣɛni Mâligii ma:

Zei zèezazuve,

eyesu gè è zili nuiti da è ɣɔɣɔwu.»*

⁴⁵ Ni Davide ɣa tolisu ga tɔun Maligii, é leve ɣale mu, é da ɣɛ ga naa mavofodai?»

⁴⁶ Nu ɣila kpala ge la ɣɛni zooni é va googaaavote nɔpɛ fe Yesu ya. Tama é zo niina naama voloi ma, tanɔpɛ zii la mɔ ɣɛni lɔɔzu, é va gaazaɣa.

23

Yesu Falizieiinti ta tɔ kalamɔinti peelala vai

(Maleke 12:38-39;

Luke 11:43, 46; 20:45-46)

¹ Naama ziegi zu Yesu bɔɛni bebɛi ta ná-kaladopoiti pɔ, é ɣɛ ti ma:

² «Tɔ kalamɔinti ta Falizieiinti tosuve ɣa ga ti wo ɣala ga Moize ná-tɔgi.

* **22:44 22:44** Guy 110:1.

³ Nii ti bosu wo ma, à naa gɛ. Kɛɛ à mina vokaɔɔ ti-zie veleiti ma. Tɔɔzei tenegi nii ti bosu, naa lei ti va gɛ kɛɛzu.

⁴ Ta da kasɔ wuigiti gili, nii segezu baai, ti da nuiti kɔma, kɛɛ tiya bɔɔɔgoi ti la vɔɔ kɛa, ti va yeebega goi vɔɔɔu ba, ti va tago pa niikpi.

⁵ Nii pɛ ti kɛɛzu, ta kɛɛzu nii a kɛ nuiti ti va da ti vɛɛ. Naa maavele ma, maalaagi nii GALA daawooi ná tanigaa ti vu su, é zɛɛ nui yeei va ba tovalavɛ, tɔnɔiti kpaɔvɛ boani tɔnɔ va, ta-zɛɛ wolaiti daa geze yiizayiizagiti gola ɔoozakoozagai.

⁶ Ti wɔinɛ ga seizu vagɔiti fɛti laami wosuvɛti, ta lɛbiya zeizuvɛti GALA dɛbi vɛɛiti bu.

⁷ Ti wɔinɛ ga ti da ti luɔ kɛɛmavɛti, ta ti da ti loli ga «Kalamɔn».

⁸ «Kɛɛ wɔun, à mina «Kalamɔn» laasei pɛɛ bɔɔɔ va, tɔɔzei nu gila kpe nɔ ɔa é ga wa-ɔalamɔin, wo pɛ wa ga kɛɛɔɔloun gila kpegiti.

⁹ A mina nu nɔpɛ toli zooi ma ga: «Kɛɛ», tɔɔzei wo-Geɛ ɔa gila kpe, nii é geɛɔɔlɔgi zu.

¹⁰ A mina «totuɔɔ» laasei pɛɛ bɔɔɔ va, tɔɔzei totuɔɔ gila kpe nɔ ɔa é wo vɛ, naa ɔa é ga Kilista.

¹¹ Zoi é ga nu ɔii golai wo zaama, naa ɔa gɛ ga wa-wotigɛ nui.

¹² Zoi nɔpɛ é bɔɔɔ wokomaalɛɛzu, naa maa ɔa yei, zoi é bɔɔɔmaayeizu, naa unbu ɔa zɛɛ.»

Yesu zeli lo fai wooveledai ma

(Maleke 12:40;

Luke 11:39-42, 44, 47-52; 20:47)

¹³ «Maanɔɔi ɔa wo vɛ, tɔ kalamɔinti wa Fali-ziɛinti, wo ga woovele nuiti! Tɔɔzei wa geɛɔɔlɔgi

ma masadai laaḡulusu nuiti tuḡḡ. Wa baḡḡi wo la baḡzu su, wo la bega zḡiti ba, wḡin ti ma, ti va lo su.

¹⁴ [Maanḡḡi ḡa wo ve, to kalamḡinti wa Fal-iziḡinti, wo ga woovele nuiti! Toḡzei wa poanzaiti kḡligiti kulazu ti ya, wo da GALA fali zuḡḡozagiti ke, nii a ke nuḡuseiti ti va da wo ḡa. Wa-veelalai wola ḡa ḡḡu wo ma.]*

¹⁵ «Maanḡḡi ḡa wo ve, to kalamḡinti wa Fal-iziḡinti, wo ga woovele nuiti! Toḡzei wa levetebesu zooi ta kpolodei ḡa ná pe, nii a ke wo zii ḡiligi gila solḡ, wo pile wa-GALA pelei ma, tama siegi zu wo solḡḡsu da, wa ma nu ḡḡḡzu ga undaavili doin, é ḡḡu é leve wo va ga seizu felegḡ.

¹⁶ «Maanḡḡi ḡa wo ve, wḡi wo ga totuḡḡiti ti ḡaazuḡoleai! Wa da ḡḡ ma: «Ni nu ḡonana GALA sei velei ma, naa la ga faa nḡpe, keḡ ni nu a ḡonana zanugi ma, siaai GALA sei velei ma, toḡa ma ga kuye ga é naama vai laazeeli.»

¹⁷ Wḡi wo ga ḡimalala nuiti, ti ḡaazuḡoleai! Ani felegḡi naati su, beḡele ḡa fizḡgai baḡla va? Zanugi ve, baḡ GALA sei velei ve, nii é zanugi ḡadesu?

¹⁸ Wa da ḡḡ ma baḡa: «Ni nu a ḡonana zalaḡa ḡulazuve ma, naa la ga faa nḡpe, keḡ ni nu a ḡonana zalaḡai ma, nii é laani maazu, toḡa ma ga kuye ga é naama vai laazeeli.»

¹⁹ Wḡi wo ga gaazuḡole nuiti! Ani felegḡi naati su, beḡele ḡa fizḡgai baḡla va? Zalaḡai ve, baḡ zalaḡa ḡulazuve ve, nii é zalaḡai ḡadesu?

²⁰ Zḡi é kona wosu zalaḡa ḡulazuve ma, naa ḡa ḡonazu zalaḡa ḡulazuve ma, ta zalaḡai nii é laani maazu.

* **23:14 23:14** Wooi niiti ti [] kpaku felegḡiti zḡḡzu, naati ti la seve wḡlmai tanigaa zu.

21 Zoi é kona wosu GALA sei veleí ma, naa ga fonazu GALA sei veleí ma ta GALA nii é zeizu bu.

22 Zoi é konai wosu geegɔɔgi ma, naa ga fonazu GALA ná-masa kpɔkpɔgi ma, ta zoi é zeini su.

23 «Maanɔɔgi ga wo ve, to kalamɔinti wa Falizieiinti, wo ga woovele nuiti! Tɔɔzei wa puusiei gɔlazu guluwulugiti ba, veleí tufa maku neɛɛgi la ta tufa fonai, keɛ wa naati daazu goba, niiti ti ga faa biigiti togi zu: telebodai, gaazumaawɔɔngai, ta woogɛɛɔladi. Tama naa ga maanɛni ga wo da ke, wo mina fai mɔtati da goba.

24 Woi wo ga totugɔiti ti gaazugoleai! Wa wo ɔɔle deiti kpɛɛsu, nii a ke ani vulu go nɔpe ge mina leve wo-gɔdave, wa ma, wo da nɔmei ɔɔle.»

25 «Maanɔɔgi ga wo ve, to kalamɔinti wa Falizieiinti, wo ga woovele nuiti! Tɔɔzei wa wa-ɔɔle anipakaiti ta daami anipakaiti maave gbazu fo, tama ti zulaavegai ga unma wo fai ta ɔɔɔzotalai.

26 Falizieiinti woi wo gaazugoleai! A kpɔle anipakaiti ta daami anipakaiti suve nade mounpa, naa volumna maave balaa ka nade niina.»

27 «Maanɔɔgi ga wo ve, to kalamɔinti wa Falizieiinti, wo ga woovele nuiti! Tɔɔzei wo geɛve ege kabai niiti ti gobegai, ti vagai keɛmave, keɛ ti zulaavegai ga gɔvɛiti ti-ma gaeiti ta kɔzɔba anii ma zii pe.

28 Uele gana wa balaa wo la, keɛmave wa ga telebo nu nuiti gaazu, keɛ wo-yiimaveti daavege ga wooveledai ta faa nɔiti.»

29 «Maanɔɔgi ga wo ve, to kalamɔinti wa Falizieiinti, wo ga woovele nuiti! Tɔɔzei wa GALA goo

wo nuiti ta-ɣabaiti kpɛtɛzu, wo ɗa telebo nuiti ta-ɣabaiti maanɛɛ,

³⁰ wo zɛba wo ɗa ɣɛ ma: «Ni gi ɣɛni ná gi-mɛmɛwolani ta-yeeɣɛɣalai zu, gi la ɣɛni ɔɔpɛa ti ɔa, gi ɔa ɗa GALA goo wo nuiti paa.»

³¹ Naa maaɓele ma, wo ɓɔɣɔ ɣwɛɛga ga naama nuiti ti-mavofodaiti, niiti ti ɣɛni GALA goo wo nuiti paazu.

³² Naa ɣa é ba, à wo-mɛmɛwolani zeevogi ɣaɓɓela!»

³³ «Wɔi wo ga kaaliiti, pɛɛɣaali zuwuzuiti! Wa zoo ɣizosu ɣale peelalai ma, undaavili abui zu?

³⁴ Naa ɣa é ba, wɛɛ, nà GALA goo wo nuiti ta ɣima nuiti tevesu wo ma, naa ɔɛɛ kalamɔinti ba. Wa tanigaa ɔaa, wo tanigaa ɓaɗɔ saa wului ma, wo ɗa tanigaa loɣa ga kpakɔi wa-ɣALA dɛbi ɔɛɛiti bu, wo ɔile tanigaa ɔolu ga wɔinzeɣɛmai taa wolai ɣilagilagiti pɛ su,

³⁵ naa ɣa a kɛ sɔbalala nuiti kpein ti ɔaai, ti-ma ɣamai la wo unma, é zo Aɓɛle ma, é zeeli Balaki ná-doun zunui Zakali ma, nii wo paani seizu ɣadeɣaiti zɔɣɔzuɔɛ ta zalaɣa ɣulazuɔɛ.

³⁶ Gè bo wo ma ga gaamai, naa pɛ ka la niizuɔɛ nuɓuseiti unma.

*Yesu ɣɔɓ vai Zeluzalɛme ná-faa zu
(Luke 13:34-35)*

³⁷ «Ee, Zeluzalɛme, Zeluzalɛme, ɗɛi ɗa ɗa GALA goo wo nuiti paa, è ɗa yɛ naati sɔɔzu ga kɔtui eyɛsu ti za, niiti GALA ge ti levesu è ma! Wɔin wola ɣɛa mà ga gè è zu nuɓuseiti gaale ba kɔɓaɔɛ, eɣɛɓelei tɛɛ leei a ɗa ma yiɔoiti gaale la ba kovegiti bu! Kɛɛ wo la vaani bu pɛ!

³⁸ Wele, wa-velei wuunakai gana ye bɔɔɔ yeema.

³⁹ Tɔɔzei gè bo wo ma, wo la mɔ gaazulaa mà pɛ, eyesu voloi wa gɛ la ma: «Maligii tuya loo naama nui vɛ, nii é vaazu daaseigi zu!»†»

24

GALA sei velel gologolo fai

(Maleke 13:1-2;

Luke 21:5-6)

¹ Yesu ɖulani GALA sei velel wu, é da li. Ná-kaladopoiti ti maaɖugani ba, ga ti dɛɛ la, velel GALA sei velel lo pele vagai la.

² Yesu zɛba é gɛ ti ma: «Kɛbɛ tama wa niiti pɛ kaazu, kɛɛ? Gè bo wo ma ga gaamai, kɔtu ɖila kpala ge la yɛga laani bɔɔla maazu, ti pɛ ta lokasu.»

Maanɔɖɔiti ta faabaagiti

(Maleke 13:3-13;

Luke 21:7-19)

³ Tɛi é ɖɛni zeini Wolive wulu belei ma ɖize ma, ná-kaladopoiti ti maaɖugani ba ye, ti gaazaɖa, ti gɛ ma: «Bo dɛɛ gi ma, yeele ɖa naama vai vaazu ɖɛɛzu la? Naa vɔluma poogi ma begele ɖa, nu a kwɛɛ da ga è vaa vai volu ta etea gaabelo foloi maaɖugaa?»

⁴ Yesu ti woɖaaɔoteni, é gɛ ma: «À dama, nu nɔpɛ ge mina wo ɖaka.

⁵ Tɔɔzei nu mɔinmɔin ka kpɛɛ ɖisu ga ti va daaseigi zu, ti da gɛ ma: «Nà ɖa gè ga Kilista,» ta nu mɔinmɔin kaka.

⁶ Wa kɔɔiti maawoo ta kɔɔiti maalugi mɛni. A mina bɔɔɔ ye ziiɔɔɔ zu. Mazɔɔ keni naama vaiti ti gɛ, kɛɛ naa lei é va gɛ ɖɛɛzu ga gaabelagi.

† 23:39 23:39 Guy 118:26.

⁷ Mazɔlɔɔ zii ta ɔa wuzeɔe bɔɔla zii laalɔɔma, masadai ta ɔa wuzeɔe bɔɔla masadai laalɔɔma. Pulu wolaiti ta da loo, ta zou baliiti ti da ɔe ada mɔinmɔin.

⁸ Kɛɛ naa ɔa ɔe nɔ eɔe doun zɔlɔɔ koozuwanai lɔzeizuve.

⁹ «Naazu ta wo lo nuiti zeezu, ti da wo bɔlo ta ti da wo vaa. Ziiti pe ta wo wɔinzeɔe nɔun maavele ma.

¹⁰ Naa maavele ma nu mɔinmɔin ka ɔe ki-daalevei va. Ti ɔilagilagiti ti da bɔɔ yaava, ta ti da bɔɔ wɔinzeɔe.

¹¹ Zeɛ ɔala goo wo nu mɔinmɔin ka va, ti da nu mɔinmɔin kaka.

¹² Faa ɔɔi ɔaawɔlo velei ma, nu mɔinmɔin ná-nebei ɔaa ɔa lei tɔn.

¹³ Kɛɛ zɔi a lo kpaan eyɛsu gaabelasuve zeeli, naa ɔa ɔizo.

¹⁴ GALA ná-masadai ma Woo Niine Uagɔi nii laa ɔa zeeli eteai zu ná pe, nii a ke nuɔuseiti pe ti ma zeele wooi meni. Naa vɔluma fai pe gaabelasuve ɔa va niina.

Faa ɔɔu maayikiyikigi

(Maleke 13:14-23;

Luke 21:20-24)

¹⁵ «Siegi zu wo kɔzɔba vaa wolai ɔaazu la, nii GALA goo wo nui Daniyele ná-fai woni, é da ɔe ada ɔadegai»* (zɔi é sevei nii ɔalasɔ, naama nui dama, é gaadɔ ga pagɔ),

¹⁶ «naama yeɔeɔalɔ, zɔiti ta ɔe Zude, naati ti vela, ti le gizeiti ma.

* **24:15 24:15** Wɛle veti: Dan 9:27; 11:31; 12:11.

17 Ni nui ta a ɣɛna dooɔo bosuɔe ná-pele ɣɔmave, é mina yei ɣasɔ zegezu pelei wu.

18 Zɔi balaagi a ɣɛ kpalagave, naa mina ɣale ma leezu taazu, ná-sege wolai zege vai zu.

19 Naama voloiti su, maanɔɔɔi ɣa ɣɛ koma anza-nuiti be ta zɔiti ti niimi veezu!

20 A GALA maanɛɛɛ ga wa-velai mina zoloo samai ma, ɔaa dooɔo foloi ta ma.

21 Tɔɔzei naama ziegi zu, kidaaviligi wola ɣa ɲu, nii kaipa eteai ɔɔzei yee ma, keɣala la de ɣɛni, nii eyɛsu ɣɔ nu la mɔ keɣala ɣa pe.

22 Gaamazu, ni GALA ge la ɣɛni deveni ga é ta ɣula naama voloiti tieɔi la, nu nɔpe ge la bena ɣizo. Kele, nui niiti é yiimazegeai ga tiye, naati maavele ma, toɣa ta ɣula naama maanɔɔɔi ma yeeɣɣalai la.

23 «Ni nui ta a ɣɛna wo ma: «A wele, Kilista ɣa ve!», ɔaa: «Toɣa munu!», à mina la da.

24 Tɔɔzei zee Kilistaiti ta zee ɣala goo wo nuiti ta vaazu ɣulazu kelema, ti da laavɔɔ vaa wolaiti ta maabele vaa wolaiti ke, nii a ke ti nuiti yaava, ni toɣa zoo ɣeezu vɔɔ, ti naati yaava, niiti GALA ge yiimazegeai ga tiye.

25 Wele, gè wo loa ɣisu ma yeelugɔ.

26 «Ni ta ɣɛna wo ma: «A wele lee, toɣa tevebai zu,» à mina li ná pa! Baa ti ɣɛ wo ma: «Toɣa pele ɣoozu velel wu,» à mina la naa tanɔpe da.

27 Tɔɔzei siegi zu Nu ná-Doun Zunui a ɣɛna vaa la, paa vai ɣa ɣɛ eɣe mainmain nii a da ɣula folo ɣulazu velel, é da volo eyɛsu folo liizu velel.

28 Ue nɔpe ani voomai ná, miná ɣa ɗuaiti ta da ɣaale ba ná.»

Nu ná-Doun Zunui vaa vai volu
(Maleke 13:24-27;
Luke 21:25-28)

²⁹ «Naama gídaavili foloiti ta levena nɔ feya,
 foloi zu ɔa bidi,
 alugi la mɔ ná-wozakalagi vea.
 Somideɣaiti ta ɔula geeɔɔlɔgi va, ti loo bu,
 geeɔɔlɔgi zu zebeiti ta niikpi.

³⁰ «Naa voluma, Nu ná-Doun Zunui ná-poogi ɔa
 ɔula keɛma niina geezuve. Eteai zu nuɓuseiti pe ta
 da wɔlɔ niina. Ti zeba ti Nu ná-Doun Zunui ɔa, é
 da va geeɔɔlɔgi ma lonaɓiingiti maazu ga zebei ta
 lebiya wolai.

³¹ Naa voluma puɓugi ɔa veena, toɣa ná-
 geezuɣeelaiti teve eteai ɔlɔkolɔma ná pe, ti ná-
 nuiti gaale ba, niiti é yiimazegeai ga tiye, é zo zou
 bela ga, é li zou bela ga.»

Kalagi nu a sɔlɔ kooleɣoole gului va
(Maleke 13:28-31;
Luke 21:29-33)

³² «Kooleɣoole gului ná-poogi ɣe wo ve ga kalagi:
 Siegi zu ma bekegiti ti ɣeezu la yɔɔɔɔ, gaalaagi
 ma lenugiti ti da le ga, wo kweni naazu ga foɣoi
 maabuɣaa.

³³ Uele nɔ ɣana é la, siegi zu wo niima vaiti pe
 kaazu la, ti da ɣe, à kwee ga Nu ná-Doun Zunui
 maabuɣaa peɣlave va.

³⁴ Gè bo wo ma ga gaamai, yamanii nii la bega ga
 leve, eyesu niima vaiti pe ti da ɣe.

³⁵ Geeɔɔlɔgi ta zooi ta leve, keɛ nɔn daawooiti ti
 la levega pe.»

*GALA gila kpe ka é etea gaaabela foloi gẁεε
(Maleke 13:32-37;
Luke 17:26-30, 34-36)*

³⁶ «Nii é ga foloi ta yeedegalai nii naama vai vaazu gεεzu la, nu nɔpε ge la naa gẁεε. Geezuɖeelaiti ti la kwεε, Nu ná-Doun Zunui ɔɔɔɔi ɔalaa ge la kwεε, keni Gεεɖε GALA gila kpe nɔ gaa é kwεε.

³⁷ Siegi zu Nu ná-Doun Zunui gεεzu vaazu la, faiti ta da gε, eɖeɖelei é gɛni gεεzu la Nowe ná-yeedegalai zu.

³⁸ Tɔɔzei yeedegalai nii é leveni zieve golai luɔɔ, nuiti ti gɛni daamii wosu, ti da kpɔleiti bo, ti da anzaiti fulu ɔɔɔɔ ɔε ta ti-lointi bε, eyεsu naama voloi zeeli, yeei Nowe lεeni la keingi zu.

³⁹ Ti la volɔ gɛni inɛinɛni ga faa tanɔpε, eyεsu zieve golai va, é ti pε undaavili. Uele nɔ gana é vaazu gεεzu la, siegi zu Nu ná-Doun Zunui vaazu la.

⁴⁰ Naazu nu felegɔ gaa gε botii gεεzu ɔɔɔma kpalagavε, gilagi gaa zεgε, zɔi yε ná.

⁴¹ Nu felegɔ gaa gε gɔnɔgi zigazu ɔɔɔma, gilagi gaa zεgε, zɔi yε ná.»

⁴² «À gaazuɔa mu, tɔɔzei wo la kwɛni, yeei wo-Maligii vaazu la.

⁴³ A nii gaaɖa ga pago: Ni pεlε keɖɖei gɛni kwɛɛni yeedegalai kpidiu zu unma nui vaazu la, a la gaazuɔa, nii a ke é mina ná-pɛlei yε ná, naa va daaɖale.

⁴⁴ Naa gaa é ba, wa ɔalaa, à gεvele ɔεtε, mazɔlɔɔ Nu ná-Doun Zunui gaa vaazu yeedegalai ta ma, nii wo la volɔ gisieni su pε.»

*Botiɖε nu vagɔi ta botiɖε nu nɔi
(Luke 12:41-48)*

⁴⁵ «Botiḡe nui 6e ḡa mu é ga woogḡḡila nui, ta kelegelegai, nii maliḡii seidai ná-botiḡe nuiti unda, nii a ke é ḡonḡgi ve eεe zea, yeeḡḡalai ma nii soloogai?

⁴⁶ Undaanε nu ḡa ga naama wotiḡe nui, siεgi zu maliḡii vaazu la, é ka, é ḡa naa ḡe, nii ma levei veai zea.

⁴⁷ Gè bo wo ma ga gaamai, maliḡii ḡa sei kḡligiti pe unda.

⁴⁸ Keε ni toḡa ga botiḡe nu nḡi, é zεba é ḡa ḡe 6ḡḡo ma: «Maliḡii la vaazu fala,»

⁴⁹ é 6ḡzei niina ga é ḡa ná-botiḡe nḡḡiti doḡa, é ḡa daami wola wo, é ḡa dḡi 6ḡle ta dḡzo nuiti,

⁵⁰ naazu maliḡii ḡa vaazu foloi botiḡe nui ḡi ge la ba la, yeeḡḡalai nii é la kwεε.

⁵¹ Maliḡii ḡa faa zei ma ga gola, é so velei nu a ḡa woovele nuiti so da. Miná ḡa ḡḡi ta niiga ziegai ná.

25

Faalaalii é vile anzalopo puugḡiti ba

¹ «Naazu, geegḡḡgi ma masadai ḡa ḡula ga anzalopo puugḡ, niiti ti ta-lanboiti seḡeni, ti ḡa li anzazinigi laaḡomisu.

² Dḡlugḡiti ti ḡeni ga ḡimalala nuiti, dḡlugḡiti ti ga ḡima nuiti.

³ Zḡiti ti ḡeni ga ḡimalala nuiti, naati ti ta-lanboiti daavegaiti seḡeni, ti la ḡulḡ ḡili kpḡni ba.

⁴ Keε ḡima geleiti ti ḡulḡ vuuni gooleiti su, ti kpḡ ta-lanboiti ba, ti ti zeḡe.

⁵ Tei anzazinigi la ḡeni vaani fala, niimenii leveni ga ti pe, tama ti niini.

⁶ «Kua zaamai, zezei woni, ti ɖɛ ma: «Anzazinigi vaa! A ɖulana, wo daaɖomi!»

⁷ Anzalopoi naati pɛ ti wuzegeni, ti ta-lanboiti kpɛɛ.

⁸ Zɔiti ti ɖɛni ga ɖimalala nuiti, naati ti ɖɛni ɖima geleiti ma: «A ɖi ɖɔ wa-wulɔiti su, tɔzei ɖá-lanboiti ta ga za.»

⁹ ɖima geleiti ti ɖɛni ti ma: «Ba-o, gulɔi niiti ti la kula ɖɛa ade va, tɔun à li yaaɖoiti pɔ be, wo ta ɖɛya ná ɔɔɖɔ vɛ.»

¹⁰ «Siɛgi zu ti ɖɛni liizu la gulɔi ɖɛyazu, anzazinigi vaani. Zɔiti ti ɖɛvele ɔɛɛni, naati ti yɛni polu, ti lɛ vulu ɖɛɛ vɛɛi wu, ti pɛɛi laaɖulu.»

¹¹ «Tago zuɔɔzaai ma, anzalopoi zɔiti balaa ti vaani, ti da tolighi wo, ti da ɖɛ ma: «Màliɖii, màliɖii, pɛɛi laalao gi vɛ.»

¹² Kɛɛ é ɖɛni ti ma: «Gè bo wo ma ga gaamai, gè la wo ɖwɛɛ.»

¹³ A ɖaazuɔa mu, tɔzei wo la foloi ta yeeɖɛɖalal ɖwɛɛ.»

*Faalaalii é vile
botiɖɛ nu savagɔiti ba
(Luke 19:11-27)*

¹⁴ «Toga ɖɛ eɖɛ zunui nii é ɖɛni liizu siɛi ma, é ná-botiɖɛ nuiti toli, é zeɔa é ná-naavoloi ɖaliva ti ma ga ti da suyaagɔ.

¹⁵ E wali ɖae ɔɔlugɔ veeni ma mɔungi ya, é felegɔ ve gila zea, é wali ɖae ɖila fe ma ɖaabelagi ya. E feeni ɛɛ pɛ zea, é zoloo ti-zɛɛiti ma. Naa voluma, é wuzegɛ niina, é li siɛi ma.

¹⁶ Zɔi é wali ɖae ɔɔlugɔi zɔɔɔni, é suyaagɔni, é ɔɔlugɔ ɖili ɔɔɔ ba.

17 Zoi é felegoi zolbɔni, naa balaa suyaagɔni, é felego ɣili solɔɔ ba.

18 Kɛɛ zoi é solɔɔni ga gila, naa liini, é zɛɣei ɔɔ zooi wu, é maligii ná-walii loɔɣu su.

19 «Sulebini ɣeɣe, eyɛsu botiɣɛ nui naati ti-maligii zɛba é ɔɔ, é ɣɛ ti ɣonabo bɛ.

20 Zoi é dɔɔlugoi zolɔɔni, naa ɔaani ga wali ɣae loɔlugoi ta ma lonɔ dɔɔlugoi zɔiti, é ɣɛ ma: «Màligii, wali ɣae loɔlugɔ ɣa è feeni zèa, gè dɔɔlugɔ ɣili solɔɔɣɛ ga ma lonɔgi. Wɛɛ tiya ɔa.»

21 Maligii ɣɛ ma: «Naa ɔaɣɛ, da ga botiɣɛ nu ɔaɔ, nii nu a zoo laazu da. E ɣɛa ga lada nu faa goi zu. Naa ɣa é ba, nà faa wolaiti kaliva niina è ma. ɔa, è ɣoozune pò.»

22 «Zoi é felegoi zolɔɔni, naa balaa ɔaani, é ɣɛ ma: «Màligii, wali ɣae felegɔ ɣa è feeni zèa, gè felegɔ ɣili solɔɔɣɛ ga ma lonɔgi. Wɛɛ tiya ɔa.»

23 Maligii ɣɛ ma: «Naa ɔaɣɛ, da ga botiɣɛ nu ɔaɔ, nii nu a zoo laazu da. E ɣɛa ga lada nu faa goi zu. Naa ɣa é ba, nà faa wolaiti kaliva niina è ma. ɔa, è ɣoozune pò.»

24 «Gaabelasu, zoi é gilagi zolɔɔni, naa ɔaani to balaa, é ɣɛ ma: «Màligii, gè ɣɛa kwɛɛni ga da ga zunui nii ná-fai wola baai. ɔɛ è la moloi vazani ná, miná ɣa da da teve ná. Nii è la siinni, naa ɣa da da gaawaai ɣula.

25 Gè ɣɛni luazu, gè liini, gè da-wali ɣae loɔɣu zooi wu. Wɛɛ ba, da-walii zɛɣɛ.»

26 «Kɛɛ maligii ɣooɣaavoteni, é ɣɛ ma: «Da ga botiɣɛ nu ɣɔɣɔɣu! Da ga ɣaka nu wolai! E ɣɛa kwɛɛni ga ɔɛ gè la moloi vazani ná, miná ɣa nà da teve ná, nii gè la siinni, naa ɣa nà da gaawaai ɣula.

²⁷ E maa gɛa nɛɛni, é li ga nà-walii, è fe ɔange la nuiti zea. Naazu, siegi gè gɛlegai ma la, gè gɛa liizu gè nà-walii zege, naa ɔɔ maalamai va.»

²⁸ Maliḡii gɛ ma: «A wali gɛei gɔla zea, wo fe zɔi ya, nii puugɔi zea.

²⁹ Mazɔɔɔ zɔi ani zea, ta gɔ ve naa ya volu, eyɛsu é ɔɔɔva zea. Kɛɛ zɔi ani la zea, anɛɛ zɔɔgoi é zea, naa gɔ gɔla zea.

³⁰ Botiḡe nu nɔi nii nɔnɔi, à so, wo pili ya etea velel kpidii zu, ve gɔlɔi ta niiga ziegai ná.» »

Tukpɔ gɛabelagi leve vai

³¹ «Siegi zu Nu ná-Doun Zunui vaazu la ná-lɛbiyai zu, ta geezugɛelaiti pɛ, toḡa zeɪ ná-lɛbiya masa kpɔkpɔgi gɔ.

³² Ziiti pɛ ta gɛale ba kakala. Toḡa ti yeeḡaaḡwe, velel baala make nui a ɔa baalagiti zeeḡaaḡwe la ta boliiti.

³³ Toḡa baalagiti pu ga yeezazu velel, é boliiti pu ga ḡɔvɛzu velel.

³⁴ «Naa voluma, masagi gɔ gɛ naati ma, ti zeezazu velel: «Wɔiti Kɛɛ ná-tuyai wo ma, à va, wo masadai zege ga wɔnɔ, nii kɛvele ɔetɛai wo ve, kaite etɛai ɔetɛ yee ma.

³⁵ Tɔɔzei pului ḡɛni mà, wo ḡɔnɔgi ve zèa. Kpɔɔle wɔin sɔni, wo zieɪ ve zèa. Gè ḡɛni ga wɛɛin, wo yeezei bù.

³⁶ Maaɲakai ḡɛni de, wo seḡe loo kɔba. Gè ḡɛni zeeɔɛzu, wo va wo laali mà. Gè ḡɛni kasoi gɔ, wo va pò bɛ.»

³⁷ «Naama ziegi zu, telebo nuiti ta gooḡaavote, ti gɛ ma: «Màliḡii, yeeɛ gɔ gi è ḡaani la, pului è ma, gi ḡɔnɔ fe è ya? Baa kpɔɔle wɔin è ma, gi zie ve è ya?

³⁸ Yeele ɔa è ɔeni la ga weɛin, gi yeezei è wu, ɔaa gi è maɔnakai ɔa, gi seɔe loo è ɔɔba?

³⁹ Yeele ɔa è ɔeni zeeɔezu la, ɔaa è ɔe kasoi ɔa, gi va laaliizu è ma?»

⁴⁰ «Masagi ɔa ti woɔɔaavote, é ɔe ma: «Gè bo wo ma ga gaamai, siegi pe su wo ɔeni naa ɔeezu la kèeloin niiti gila kpalaɔ be, niiti ti yeemalɔidei, na ɔa wo keeni bè.»

⁴¹ «É zɔba é ɔe naati ma, ti kɔvezu vele: «Wɔiti wo ɔotoai, à zee ɔɔba, wo li ɔɔɔɔ abui zu, nii kevele beɔai Inegi ve ta ná-keelaiti.

⁴² Tɔzei pului ɔeni mà, wo la ɔɔɔgi veeni zèa. Kpɔle wɔin sòni, wo la ziei veeni zèa.

⁴³ Gè ɔeni ga weɛin, wo la ɔeni yeezeini bù. Maaɔnakai ɔeni de, wo la seɔe looni ɔɔba. Gè ɔeni zeeɔezu, gè kasoi ɔa, wo la laaliini mà.»

⁴⁴ «Naama ziegi zu, tiya ɔalaa ta goɔɔaavote, ti ɔe ma: «Màliɔii, yeele ɔa gi è ɔaani la, pului è ma, kpɔle wɔin è ma, è ga weɛin, ɔaa è maɔnakai, è ɔa zeeɔe, ɔaa è kasoi ɔa, gi la è maaleveboni?»

⁴⁵ Názu toɔa ti woɔɔaavote, é ɔe ma: «Gè bo wo ma ga gaamai, siegi pe su wo ɔeni naa ɔeezu la kèeloin niiti gila kpalaɔ be, niiti ti yeemalɔidei, na ɔa wo la ɔeni keeni bè.» »

⁴⁶ «Naati ta li ɔɔɔɔ undaaviligi zu, kee telebo nuiti ta li ɔɔɔɔ zenvui zu.»

26

*Yaavai ɔili vai Yesu ma
(Maleke 14:1-2;
Luke 22:1-2;
Zan 11:45-53)*

¹ Yesu begai ma ga kalagi naati pe bo, é ɣeni ná-kaladopoiti ma:

² «Wo suɣwɛni ga folo felegɔ voluma, Pake fetii ɣa ɣulazu, tama názu ɣa ti vaazu Nu ná-Doun Zunui lɔɔzu la nuiti zeezu, ti kpadɔ saa wului ma.»

³ Zalaɣa ɣula ɣundigɔiti ta nuɓuseiti ta-lotuɣɔiti ti zeba ti ɣaale ba zalaɣa ɣula ɣundigɔi wolai Kayife ná-koizuve.

⁴ Ti pe ti zolooni ma ga ti kelegele ɣaizie ga ti Yesu zo dɔɣfuzu, ti paa.

⁵ Kele ti ɣeni bɔɣɔ ma: «Kenɛ ade mina ke fetii zu, nii a ke ade mina wutu teve bebei zaama.»

Gulɔ maku nɛɛnɛgi zie vai Yesu ma

Betani taazuve

(Maleke 14:3-9;

Zan 12:1-8)

⁶ Yesu ɣeni Betani, gee nu wolɔmai Simon ná-pelei wu.

⁷ Anzanui ta maaɓuɣani ba, goolei ɣeni zoni zea, kpɛɛai ga aaleɓatelegi, daavegai ga gulɔ maku nɛɛnɛgi, nii sɔngɔi wola ɓaai. Siɛgi zu Yesu ɣeni la daamii wosu, anzanui gulɔ maku nɛɛnɛgi vuuni nɔungi zu.

⁸ Kaladopoiti ti miná ɣaai ma, ti yiiɣaawanani ga gola, ti da ɣɛ ma: «Niima vaa zuɣologolo ka lee?

⁹ Nu a la zoo gulɔ maku nɛɛnɛgi nuu ɔɔdizu ga sɔngɔ wola, ma walii ve bala nuiti zea.»

¹⁰ Kele Yesu naama vai ɣwɛɛgai ma, é ɣɛ ti ma: «Lee vaa zu wo anzanui nii ɓɔɓzu? Faa vapa gola ɣa é kea bè.

¹¹ Bala nuiti ta wo va yeenɔpe, kele nɔun gè la vaazu yesu wo va yeenɔpe.

¹² E gulo maku neɛnɛgi nii vua kòlɔgi ma, nii a ke é màaɖulu vai ɖeɛle ɔɛɛ.

¹³ Gè bo wo ma ga gaamai, ɔɛ nɔɔɛ niima Woo Niine Vagɔi laazeelizu ná eteai zu ná pɛ, nii ɔalaa anzanui nii keai, naa laa ɖa zeeli, é ɖe ga ɖizɛsui ná-faa zu.»

Zudase yeezei vai Yesu yaava vai wu

(Maleke 14:10-11;

Luke 22:3-6)

¹⁴ Naama ziegi zu, keela puugɔ maazu felegɔi (12) ɖila, nii daaseigi ɖeni ga Zudase Isekaliyɔɛ, naa liini zalaɖa ɖula ɖundigɔiti pɔ bɛ,

¹⁵ é ɖe ti ma: «Ni ná Yesu lɔɔna wo yeezu, wali lielegɔ ɖa wa fe zèa?» Ti wali ɖae vuusavagɔ (30) veeni zea.

¹⁶ E zo niina naama ziegi zu ma, é ɖeni yeeɖeɖala vagɔ ɖaiziezu ga é Yesu lɔ ti yeezu.

Yesu ta ná-kaladopoiti ti Pake daamii wo fai

(Maleke 14:12-21;

Luke 22:7-13, 21-23;

Zan 13:21-30)

¹⁷ Bului nii leɛɛ la su, naama vetii ma volo mɔungi, Yesu ná-kaladopoiti ti vaani, ti ɖe ma: «Mini ɖa è pɔ ga gi Pake daamii ɖeɛle ɔɛɛ ná è ɔɛ?»

¹⁸ Yesu ti woogaaɔoteni, é ɖe ma: «À li taazuɔɛ, zunui inke ɔɔ bɛ, wo ɖe ma: «Kalamɔn ɖe: Nà-yeeɖeɖalai zeelia, è ɔɔ bɛ ɖa gè Pake fetii ɖulazu ná, gá nà-kaladopoiti.» »

¹⁹ Kaladopoiti ti naa ɖeɛni, nii Yesu ti leveni ma. Ti Pake daamii ɖeɛle ɔɛɛni.

²⁰ Kpɔkɔi zeeliai ma, Yesu zeini daami laɔalii ɖakala ta keela puugɔ maazu felegɔiti (12).

²⁹ Gè bo wo ma, gè la mɔ ansaɔɔ gwaai ma dei nii ta ɔɔlea pɛ, eyɛsu foloi ada kpɔle la vɔɔma ga niine, Kɛɛ ná-masadai zu.»

³⁰ Ti ɔɔgai ma ga guyei loo, ti ɔɔlani, ti li Wolive wulu ɔɔlei ma ɔɔzei ma.

Yesu bo fai ga Piyɛɛ ɔɔa vaazu ɔɔɛzu ba

(Maleke 14:27-31;

Luke 22:31-34;

Zan 13:36-38)

³¹ Yesu zɛba é ɔɔ ti ma: «Za ɔɔidii wo pɛ wa vaazu ɔɔɛzu bà tɔɔzei nii va é vaazu ɔɔɛzu ga ze, mazɔɔɔ sɛvɛvɛ GALA Sɛvɛi zu ga: «Nà vaazu baala make nui loɔazu, naazu baala kpulugi zu ɔɔa vaza.»*

³² Kɛɛ siegi zu gè wuzegɛzu la, gè ɔɔula saai ya, nà tosu da wo luɔɔ Galilé yooi zu.»

³³ Piyɛɛ kpɔɛi zegeni, é ɔɔ ma: «Anɛɛ ni zɔiti pɛ ta ɔɔɛzu è va, tɔɔzei nii va é vaazu ɔɔɛzu ga de, nɔn gè la ɔɔɛa è va pɛ.»

³⁴ Yesu ɔɔeni ma: «Gè bo è ma ga gaamai, za kpɔidii nɔ, tɛɛ zinei va ɔɔ é ɔɔɛ, ɔɔa vaazu ɔɔɛzu bà ná zeizu ɔɔ sava.»

³⁵ Piyɛɛ ɔɔeni ma volu: «Anɛɛ balaa da zaazu vɔɔma, naa ɔɔa ɔɔ, kɛɛ gè la ɔɔɛa è va pɛ.» Kaladopoi zɔiti balaa ti lɛni ga naama woo ɔɔilagi nɔ.

Yesu GALA fali vai Gɛɛsemane

(Maleke 14:32-42;

Luke 22:39-46)

³⁶ Naa voluma, Yesu ta ná-kaladopoiti ti zeelini adavɛ ta, vɛ ná laaseigi ga Gɛɛsemane. E ɔɔeni ti ma: «À ze vɛ, siegi zu nɔn gè liizu la munu, gè GALA fali.»

* 26:31 26:31 Zkl 13:7.

³⁷ E zeba é Piyele zege ta Zebedé ná-doun zunu felegaiti. Naama ziegi zu, é tōzeini ga é lo gaazuḡili wolai zu, ziiḡolo wolai vili ma.

³⁸ E ḡeni ti ma: «Ziiḡoloi ṽoova zīimave ma, eyesu é ḡe é pāa. A ye ve, ade ḡaazuḡa ṽooma.»

³⁹ E lago liini fōen luḡo, é laave zoi ma, é GALA fali ḡani, é ḡe ma: «Ee, Kēē, ni toḡa zoo ḡēezu, soolei ma daawoi nii maḡooza bā. Kele anee naa ve, ziima vai mina ḡe, kenī dōnoi nō.»

⁴⁰ E ḡaleni ma kaladopoiti pō be, é ti ḡa niizu. E ḡeni Piyele ma: «Deḡemu wo la zooni, wo va ye bā, ade va ḡaazuḡa ṽooma lele ḡila daawu!

⁴¹ A ḡaazuḡa, wo GALA fali, wo mina va loozu tēgai zu. Nui yenvui laavege ga kisie vagoiti, kele zebe la kpusei va.»

⁴² Naa voluma, é maḡoozani ti va sie laa velesiei zu, é GALA fali, é ḡe ma: «Ee, Kēē, ni ziawoi nii la zooga maḡoozazu bā, kenī ḡe ḡoole la, zēe ḡa bu, è-yiimai nō ḡe.»

⁴³ E ḡaleni ma volu, é kaladopoiti ka niizu, tōzei niimenii ḡoini ti la ga gola.

⁴⁴ E zeba é ti ye ná, é maḡooza ti va mōnō, é GALA fali sie laa zavasiei zu, é da le woo ḡilagi nō ma.

⁴⁵ Siegi zu é ḡaleni ma la, é va ná-kaladopoiti pō be, é ḡeni ti ma: «Wa de niizu, wo da loogo? Yeegēgalai zeelia, Nu ná-Doun Zunui ḡana va loozu kotoba nuiti zeezu.

⁴⁶ A wuzege, ade li. Zoi é yāavazu, wēle ba, é vaazu.»

Yesu zo fai

(Maleke 14:43-50;

Luke 22:47-53;

Zan 18:3-12)

⁴⁷ Yesu ɣɛni dɛ ɓɔɛzu, eyɛsu Zudase ɗa unkula, nii ɛ ɣɛni ga keela puugo maazu felegɔi (12) ɣila. Bɛbɛ wolai ɣɛni polu, boɣa zɔkpɔiti ta kpekpe kpuɣaiti ti zoni ti ya. Zalaɣa ɣula ɣundigɔiti ta nuɓuseiti ta lotuɣɔiti ka ti bɛbɛi naa leveni.

⁴⁸ Yaava nui Zudase poo gila dɛɛni ga tiye, ɛ ɣɛ ti ma: «Zɔi nɔpɛ gɛ nɛɛɛzu, gɛ laaɓɛ komaga, tɔ ɣana, à so.»

⁴⁹ Naa ɣa ɛ kɛɛni, ɛ sakpani nɔ Yesu ma, ɛ ɣɛ ma: «Kalamɔn, ɗa ná!» E nɛɛɛni ga daaɓɛ komagai.

⁵⁰ Yesu ɣɛni ma: «Bɔɛ, nii ɛ ɓaai kɛɛzu, naa ɣɛ!» Naa ɓoluma, zɔiti ti maaɓuɣani, ti yeeɓɛɛ Yesu ma, ti so.

⁵¹ Naama ziegi zu, Yesu ná-siepoluuti gila ge ná-boɣa zɔkpɔi ɣulani ma laɣagi zu, ɛ pili zalaɣa ɣula ɣundigi wolai ná-duɔi ma, ɛ naa woii leve ba.

⁵² Yesu ɣɛni ma: «Da-woɣa zɔkpɔi lo ma laɣagi zu, tɔɔzei zɔiti kpein ti kɔɔi ɣɔɔzu ga boɣa zɔkpɔi, ti undaa ɣa ɓili ga boɣa zɔkpɔi.

⁵³ Da kaazu ga gɛ la bɛna zoo gɛ ɓa wooɣula Kɛɛ ma ɓaa? A la zoo ɣani nɔ ɛ geezuɣeelai ma waa mɔinmɔin teɓe, ti ɓa, ti ɓɔ ɓà.

⁵⁴ Kɛɛ naazu GALA Sɛɓɛi zu wooiti daa ɣa zeeli ɣale? Tɔɔzei ɛ bogɛ ga ɓele ɣa faiti maanɛai ga ti ɣɛɛ la.»

⁵⁵ Yesu zeɓa ɛ ɣɛ bɛbɛi ma: «Wo ɓaɓɛ nɔn so fai zu ga boɣa zɔkpɔiti ta kpekpe kpuɣaiti, eɣɛ toosu nu zo faa? Folo-o-folo gɛ ɣɛa ɣɛɛzu zeini GALA sei ɓelei ma ɣoizube, gɛ ɗa nà-kalagi ve, wo la sòni názu.

⁵⁶ Kɛɛ niima vaiti pɛ kɛɛɓɛ, naa ɣa a kɛ GALA goo wo nuiti ta-zeɓɛiti su wooiti daazeeli.» Naa ɓoluma, kaladopoiti pɛ ti zegeni koba, ti ɓela.

Yesu gɛɛ vai tukpɔɔaaleve nu wolaiti kakala
(Maleke 14:53-65;
Luke 22:54-55, 63-71;
Zan 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Zɔiti ti Yesu zoni, ti liini la zalaɔa ɔula ɔundiɔi wolai Kayife ná-koizuvɛ, vɛ to kalamɔinti ta totuɔɔiti ti ɔaalɛni ba ná.

⁵⁸ Piyɛɛ vilɛni polu ɔoozama, eyɛsu ti zeeli zalaɔa ɔula ɔundiɔi wolai ná-koizuvɛ. E lɔɔni koizuvɛ, é zeɪ salavusuɪti koba, nii a kɛ é kwɛɛ, vɛlei naama vai ɔaabelazu la.

⁵⁹ Zalaɔa ɔula ɔundiɔiiti ta tukpɔɔaaleve nu wolaiti ti ɔɛni zɛɛ zeeleiti gaiziezɪzu Yesu laalɔɔma, nii a kɛ ti tukpɔɔaaleve ga é za.

⁶⁰ Kɛɛ ti la ɔɛni zeele zɔlɔɔsu, anɛɛ balaa zɛɛ zeele mɔɪnmɔɪn ge vaani, ti ɔa bɔɔɔ lɛ. Gaabelasu, felegɔ vaani, ti ɔɛ ma:

⁶¹ «Nii ɔa kɛai ma: «Nà zoo gè GALA sei vɛlei ɔolo, gè lati, gè to volu folo savagɔ laawu.» »

⁶² Zalaɔa ɔula ɔundiɔi wolai wuzɛɔɛni, é ɔɛ ma: «È la nuu tanɔpɛ gaavotesu, nii niima nuiti ti bosu è laalɔɔma?»

⁶³ Kɛɛ Yesu maagɛni kpɔ. Zalaɔa ɔula ɔundiɔi wolai ɔɛni Yesu ma volu: «Nà è ɔaazaɔasɪ su zɛnvu su ɔALAGI laaseigi zu, ga è gaamai wo gi ma, ni ɔa ɔa è ga Kilista, GALA Doun Zunui.»

⁶⁴ Yesu ɔooɔaavoteni, é ɔɛ ma: «È boga ɔa bɔɔɔi. Kɛɛ nà bosu wo ma, é buɔɛ naa maazu, é zo niima ziegi ma, wa vaazu Nu ná-Doun Zunui ɔaazu, é zeini Zɛbɛi-Pɛ-Maliɔii yeezazuvɛ, é ɔa va geegɔlɔgi ma lonaɔiingiti maazu.»

⁶⁵ Zalaɔa ɔula ɔundiɔi wolai zeɔa é ɔɔba zɛɔɛiti balivali ga, kidaaviligi maavele ma, é ɔɛ ma: «É

woo nɔiti boga GALA daalɔɔma, zeele ɔegele ɔa ade ɔɔɔi ba niina? Wo woo nɔi nii menigai na!

⁶⁶ Wa ɔsieszu ɔale?» Ti goɔɔaavoteni, ti ɔe ma: «Maaneɔe ga ɔ za.»

⁶⁷ Naazu ti laaɔei vilini gaazu, ti ɔa ɔɔɔa. Tanigaa ti ɔeni goizuloɔazu,

⁶⁸ ti ɔa ɔe ma: «Be ɔa ɔ ɔ loɔaai? Naama nui le ga giye, ɔei ɔ ga Kilista!»

Piyele ɔele vai Yesu va

(Maleke 14:66-72;

Luke 22:56-62;

Zan 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Naama ziegi zu, Piyele yeni zeini eteave, koi zaamave. Botiɔe anzanui ta maaɔɔani ba, ɔ ɔe ma: «Da ɔalaa, ɔ ɔeni Galilé nui Yesu va.»

⁷⁰ Kele Piyele zegeni ga ɔe pe gaazu, ɔ ɔe ma: «Nii mu ɔ bosu, gɔ la vɔlɔ gaɔɔazu.»

⁷¹ Tei ɔ liini ga nu lezu vele, botiɔe anzanui taɔili ge kaani, ɔ ɔe zɔiti ma, niiti ti ɔeni ná: «Zunui nii ɔeni Nazalete nui Yesu va.»

⁷² E zegeni ga volu, ɔ ɔona vɔlɔ, ɔ ɔe ma: «Gɔ la zunui nii ɔwe pa!»

⁷³ Ná tago keai ma, zɔiti ti ɔeni loni koizuve, naati ti maaɔɔani Piyele va, ti ɔe ma: «Gaamazu, ɔa ɔalaa ɔa ga niima nuiti ti ta, nu ɔa naa ɔweesu ɔ ɔɔ woovi nɔ va.»

⁷⁴ Piyele zɔba ɔ ɔe ma: «Gɔ ɔonaa, GALA ge ɔɔɔa, ni zɔe ɔa gɔ bosu, gɔ la zunui nii ɔwe pa!» Gaamago nɔ, tee zinei ɔɔni.

⁷⁵ Piyele ɔigi looni naama woovi zu, nii Yesu boni ma ga: «Tee zinei va ɔe ɔ ɔɔ, ɔa vaazu ɔelezu ba ná zeizu ɔe sava.» E ɔulani, ɔ wɔlɔ ga gola.

27

Yesu gɛɛ vai Pilate gɔkala

(Maleke 15:1;

Luke 23:1-2;

Zan 18:28-32)

¹ Sobuzobui, zalaɔa gɔla gɔndigɔiti pɛ ta nuɔuseiti ta-lotugɔiti ti gɔaleɛni ba, ti deve uɔma ga ti Yesu vaa.

² Ti Yesu gɔlini, ti lii la, ti dɔ zou zeve gɔndigɔi Pilate yeezu.

Zudase wana dɔɔ vai, ɛ ɔɔɔ vaa

(Kɛɛwotiiti 1:18-19)

³ Zudase nii ɛ Yesu yaavani, naa kweɛgai ma ga ti ɔega ga Yesu zaa vai leve, wanai lɔni, ɛ wali gae uususavagɔi (30) zege, ɛ lii la zalaɔa gɔla gɔndigɔiti ta totugɔiti pɔ.

⁴ E gɛni ti ma: «Gɛ koto zegea ga gɛ sobalala nui gɔweɛ vai wo ma!» Ti googaaɔoteni, ti gɛ ma: «Da-vaa gana, gɔun gá vaa nɔpɛ ge la naa zu!»

⁵ Zudase wali gaeiti pilini ya GALA sei velei wu, ɛ li, ɛ ɔɔɔ zeɛ.

⁶ Zalaɔa gɔla gɔndigɔiti ti wali gaeiti zeveni, ti gɛ ma: «Tɔgi la vaani bu ga ade va niima walii u GALA sei velei wu naavoloi ma, tɔzei nu zɔngɔi ve.»

⁷ Tɛi ti beni ga zoloo ma, ti liini, ti pɔlɔ ligɔ lo nui ná-zooi gɛya ga ma walii, ti naa gɛ ga weɛinti ta-gɔbamave.

⁸ Naa gɔ ɛ kɛa zooi naa laasei pɛai la ga «ɲamaba yooi» zaaɔa.

⁹ Uele gana GALA goo wo nui Zelemi laawooi vileni la su, nii ɛ boni ga: «Ti wali gae uususavagɔi

(30) zegea, nii Izilaye le mavofodaiti ti zolooni ma ga songoi.

¹⁰ Ti pɔlo ligi lo nui ná-zooi geyaa la, velel Maligii देंवेनी ला.»*

Pilate Yesu gaazaga fai

(Maleke 15:2-5;

Luke 23:3-5;

Zan 18:33-38)

¹¹ Yesu loni zou zeve gundigii gakala, naa gaazaga, é ge ma: «Da ga è ga Zuifuiti ta-masagi?» Yesu googaavoteni, é ge ma: «Da bogoi è boga.»

¹² Siegi zu zalaga gula gundigii ta totugiti ti geni maaloozu la, é la geni ti woogaavoteni.

¹³ Pilate zeba é ge ma: «È la nuuma maalooiti menisu, nii ti bosu è laalagoma baa?»

¹⁴ Kele Yesu la geni maalooi tanope googaavoteni. Naa ga é zou zeve gundigii wola laavooni.

Yesu zaa vai leve vai

(Maleke 15:6-15;

Luke 23:13-25;

Zan 18:39–19:16)

¹⁵ Pake fetii gula laa gilagila, zou zeve gundigii gena kasoga nu gila pile bebei ve, nii nape a la maavalina.

¹⁶ Tama naama ziegi zu, zunui ta geni kasoi ga, nii togogulani gola, daaseigi geni ga Balaase.

¹⁷ Pilate bebei gaai ma gaaleai ba, é ti gaazagani, é ge ma: «Nu felegoi niiti su, be ga wo po ga ge pile wo ve, Balaase, baa Yesu, nii é lolisu ga Kilista?»

¹⁸ Mazolo é sugweeni ga toloi maavele no ga é kea, ti Yesu levega la po.

* 27:10 27:9-10 Zkl 11:12-13; Zel 18:2-3; 19:1-2; 32:6-15.

¹⁹ Siɛgi zu é ɣɛni zeini la tukpɔɣaalevezuɔɔ, anzai wooleveni ma, naa ɣɛ ma: «Mina dɔnɔ zeɣe telebo nui nii ná-fai tɛi su, mazɔlɔɔ za bidii gè wola ɔɔlɔɔɔɔ segi zu, tɔɔzei ná-fai va.»

²⁰ Kɛɛ zalaɣa ɣula ɣundigɛiti ta totuɣɔiti ti lɔɔni bebei unsu ga naati ti Balaɔase vile fai zuvali, kɛɛ ti Yesu undaavili.

²¹ Zou zeɔɔ ɣundigɛi kpɔɛi zeɣeni volu, é bebei ɣaazaɣa, é ɣɛ ma: «Be ɣa niima nu felegɔiti su, wo pɔ ga gè pile wo ɔɔ?» Ti gooɣaavoteni, ti ɣɛ ma: «Balaɔase!»

²² Pilate ti ɣaazaɣani, é ɣɛ ma: «Lee ɣa mu ná kɛ ga Yesu, nii é lolisu ga Kilista?» Ti pɛ ti gooɣaavoteni, ti ɣɛ ma: «Kpado saa wului ma!»

²³ Pilate ti ɣaazaɣani volu, é ɣɛ ma: «Faa nɔi ɔɔgele ɣa é kɛai?» Kɛɛ tɔun ti ɣɛni wola ɔainsu sese, ti da ɣɛ ma: «Kpado saa wului ma!»

²⁴ Tɛi Pilate kaani ga goo la vɔnisu ti ma, kɛɛ ta nɔ ɣa é vilisu zɔngɔi zu, é ziei zeɣeni, bebei ɣaazuyɛ ba, é yeagba, é ɣɛ ma: «Zunui nii zaa vai la unma pɛ. Wo yɔɣɔzu vaa ɣana.»

²⁵ Bebei gooɣaavoteni, ti ɣɛ ma: «Saa vai ɣa ga gi unma ɣasɔ, gá gi-lointi!»

²⁶ Pilate zeɔa é Balaɔase vile ti ɔɔ. E devei veeni ga ti Yesu loɣa ga kpakɔi. Naa begai ma, é teveni ti ɔɔ kpado vai zu saa wului ma.

*Nɛɛɣulasui nii salavusuiti ti kɛni ga Yesu
(Maleke 15:16-20;
Zan 19:2-3)*

²⁷ Zou zeɔɔ ɣundigɛi ná-salavusuiti ti liini ga Yesu zou zeɔɔ ɣundigɛi ná-koizuvɛ, ti salavusu bulugi pɛ gaale ba koba.

²⁸ Ti ná-segeiti kula kɔba, ti sege ɔai golai ta loo kɔba.

²⁹ Ti ɔaingi vɛleni ga masa bɔɔlogi, ti dɔ unma, ti seeli kpakui la zeezai ɔa, ti zɛba ti da vile niibiga kakala, ti da ɲɛɛɔɔla su, ti da ɔɛ ma: «Da ná, ee, Zuifuiti ta-masagi!»

³⁰ Ti ɔɛni laaɔɛi vilisu ma. Naa volu, ti seeli kpakui ɔulani zea, ti da doɔa la nɔungi zu.

³¹ Ti begai ma ga ɲɛɛɔɔla su, ti sege wolai ɔulani kɔba, ti ná-segeiti too kɔba, ti lii la ga ti kpado saa wului ma.

Yesu ɔado vai saa wului ma

(Maleke 15:21-32;

Luke 23:26-43;

Zan 19:17-27)

³² Ti ɔulazuve taai va, ti ɔomini ga zunui ta, nii daaseigi ɔɛni ga Simon, Silɛne nu ɔɛni de. Salaɔusuiti ti kɛɛni zea ga maaɔaa vaa ga kɛni é Yesu zaa wului zege.

³³ Ti zeeliai ma aɔɛ ta, ve ná laaseigi ɔa Gɔlegota (nii poluve ga «unkala aɔave»),

³⁴ ti dɔai veeni Yesu ya ga é kpɔle, nii ti supuni ga gaazulati ani ɔonai. Kɛɛ é kɔɔɔgai ma, é la mɔ ɔɛni kɛɛni, é va kpɔle.

³⁵ Siɛgi zu ti ɔɛni la ga kpado saa wului ma, salaɔusuiti ti ná-segeiti gaagwɛɛni va ga kpaku-toomai.

³⁶ Naa voluma ti zeini koba ga ti make kpaan.

³⁷ Ti saa ungi zeɔɔni, ti kpakpa un maazuve, ti ɔɛ ma: «Zuifuiti ta-masagi Yesu ɔa.»

³⁸ Ti ti ɔadɔni vɔɔma saa wuluiti ma ta toosu nu felegɔ, gilagi ɔɛni zeezazu velei, zai ɔɛ kɔɔɔzu velei.

³⁹ Zɔiti ti ɣeni levesu ga ná velel, naati ti ɣeni ungi niikpisu, ti da poomu,

⁴⁰ ti da ɣe ma: «Ɗei è GALA sei velel ɣolozu, è to volu folo savago laawu, ɓɔɔ ɣizona! Ni da ga GALA Doun Zunui, ɣula saa wului ma, é yei.»

⁴¹ Zalaɣa ɣula ɣundiɣiiti balaa, ta tɔ kalamɔinti, naa veɛ totuɣɔiti ba, ti ɣeni neɛɣɣulazu su, ti da ɣe ma:

⁴² «É zɔiti kizoga, keɛ é la zooga é va ɓɔɔ ɣizo! Nii ɣa é ga Izilayeɛ masagi? E yei leɛ, é ɣula saa wului ma, naazu gá la da niina!

⁴³ E ɣitoga GALA ba, é da ɣe ma: «Nà ga GALA Doun Zunui,» ni GALA ge neɛve ve ɣiteɣite, naa kizo na.»

⁴⁴ Uele nɔ ɣana toosu nuiti balaa, niiti ti ti ɓadɔni uɔɔma saa wuluiti ma ta tiye, ti ɣeni neɛɣɣulazu la su.

*Yesu zaa vai
(Maleke 15:33-41;
Luke 23:44-49;
Zan 19:28-30)*

⁴⁵ Foloi gaalɔgai ma, kpidi veɛni zooi zu ná pe, eyesu lelei zavasiei ma kpɔkɔ voloi.

⁴⁶ Kpɔkɔ volo lelei zavasiei ma, Yesu kpee looni ga woo wola, é ɣe ma: «Eli, Eli, lama sabaketani?» (nii poluve ga «Nà-GALAGI, nà-GALAGI, lee vaa zu è ɣelea bā?»).†

⁴⁷ Siegi zu ti naama wooi menini da, zɔiti ti ɣeni ná, naa tanigaa ti ɣeni ma: «Toɣa Eli lolisu.»

⁴⁸ Ti ɣila ge bizeni, é sege buɣai lɔ dɔɔ bodai wu, é gili seeli kpakui va, é tete Yesu ma ga naa kpɔle.

⁴⁹ Keɛ zɔiti ti ɣeni ma: «Ze ná! Ada ka ni Eli ɣa va, é kizo.»

† 27:46 27:46 Guy 22:2.

⁵⁰ Yesu bainni volu ga woo wola, naa voluma niina zii loo.

⁵¹ Naama ziegi zu, kwεpele segezuḡoozagi nii é ḡeni zeleni GALA sei vεlei wu, naa valini ga su fele, é zo ungave, é yei buuve.‡ Zooi balini, fasaiti ti valivali.

⁵² Kabaiti daalaoni, GALA nu moinmōingaa ti-ma woveiti ti wuzegε,

⁵³ ti ḡula kabaiti su. Siegi zu Yesu wuzegeni la, é ḡula saai ya, ti leeni Zeluzalεme taazuve, nu moinmoin ge ti ḡaani.

⁵⁴ Siegi zu Wolεme zalavusu ḡundigii ta salavusui niiti ti ḡeni welezu Yesu ma, ti zou balii ḡaani la, naa vεε fai pε ba niiti ti ḡeni ḡεεzu, dualuagi lōni ti zu, ti ḡε ma: «Gaamazu, zunui nii ḡεa ga GALA Doun Zunui!»

⁵⁵ Anzanu moinmōingaa balaa ti ḡeni loni ḡoozama, ti da wele ná va. Naati ti ḡeni ga zōiti ti ḡeni Yesu volu, kaite é zo Galilé yooi zu, ga ti da maalevebo.

⁵⁶ Naati saama, Magedala nui Mali ḡeni ná, naa vεε Zake ta Zozεfe ti-lee Mali va, naa vεε Zebedé ná-doun zunuiti ti-lee balaa ba.

Yesu maaḡulu vai

(Maleke 15:42-47;

Luke 23:50-56;

Zan 19:38-42)

⁵⁷ Kpɔkɔi zeeliai ma, zunui ta vaani, é ga naavolo nu, daaseigi ḡeni ga Zozεfe, Alimaté taazuve nu ḡeni de. To balaa é ḡeni ga Yesu ná-kaladopoi ta.

⁵⁸ E liini, é Yesu ma boomai maavali Pilate ma. Pilate devei veeni ga ti Yesu ma boomai ve zea.

‡ **27:51 27:51** Wele vε: Egz 26:31-33.

⁵⁹ Zozɛfe Yesu ma ɔɔmai zegeni, é maavelevele ga geze ɔole segei,

⁶⁰ é da kaba niinei zu, nii é ɔɔni fasai va ɔɔɔ ma vaa ma. Naa ɔluma é kɔtu zɛɛɛ golai ɔilikilini, é da kabai la, é ɔa li niina.

⁶¹ Magedala nui Mali ta Mali zɔi ti ɔeni zeini ná kabai laawu.

Kabai make vai

⁶² Dooɔo foloi ma ɔevele ɔetɛi levegai ma, poluma zobui, zalaɔa ɔula ɔundigɔiti ta Falizɛinti ti liini ɔɔma Pilate ɔɔ ɔɛ,

⁶³ ti ɔɛ ma: «Màligɔi, gi sugwɛeni ga siegi zu zɛɛ nui nii ɔeni la vulua, é ɔeni ma: «Folo savago a levena, ná wuzegɛzu, gè ɔula saai ya.»

⁶⁴ Soma mu é devei ve ga ti kabai make ga pagɔ folo savago laawu, naa ɔa a kɛ ná-kaladopoiti ti mina va, ti va ma ɔɔmai unma ná, naa ɔluma ti va ɔa ɔɛ nuɔuseiti ma: «E wuzegɛa, é ɔula saai ya.» Zɛɛ ɔaabelagi naa ɔa ɔɔu ma mɔungi va.»

⁶⁵ Pilate ɔeni ti ma: «Zɛɛ ɔa bu, à salavusuiti segena, wo li, ti ɔa wɛɛ kabai ma ga velei wo ɔa la.»

⁶⁶ Ti liini, ti kabai maaɔɛɛ vai ɔevele ɔetɛ. Ti yeevogi yeni kɔtui va, ti salavusuiti sei ná.

28

Yesu wuzegɛ vai, é ɔula saai ya

¹ Dooɔo foloi levegai ma, ɔɔɔɔi ma volo mɔungi sobuzobui, Magedala nui Mali ta Mali zɔi ti liini wɛɛzu kabai ma.

² Gaamago, zou ɔali wolai ɔɛɛni. Mazɔɔɔ Maligɔi ná-geezuɔeelai ɔila ge yeini, é kɔtui ɔilikili, é sege kabai la, é ze maazu.

³ Gaazuvɛ ɣɛni eɣɛ mainmain, ná-segeiti ti ɣole pepe eɣɛ kobe kolegi.

⁴ Salavusui niiti ti ɣɛni wɛɛzu kabai ma, naati ti zu ɣɛni ɓalizu ga duai, ti loo eɣɛ ta za.

⁵ Kɛɛ geezugɛelai ɓɛni anzanuiti pɔ, é ɣɛ ti ma: «À mina lua. Gè kwɛni ga Yesu ɣa wo gaiziezu, nii ti kpadɔni saa wului ma.

⁶ E la mɔ vɛ, é wuzɛɣea, é ɣɫa saai ya, eɣɛvelei é boni la. A va, wo wɛɛ, vɛ é ɣɛa laani ná.

⁷ Naa voluma, à li fala, wo bo ná-kaladopoiti ma ga é wuzɛɣea, é ɣɫa saai ya. Wɛɛ tɔun vɔlɔ, é toga da wo luɣɔ Galilé yooi zu, miná ɣa wa ka ná. Naa ɣa é ɣɛa bè ga gè bo wo ma.»

⁸ Ti zɛɣɛni kabalavɛ ga suvilɛ, ti-yiimavɛ laavegai ga dualuagi ta koozunɛ wolai. Ti ɓizɛni ga ti naama wooi laazeeli kaladopoiti ma.

⁹ Gaamago Yesu ti laaɣomini, é ɣɛ ti ma: «Wo unga.» Ti maabugani ba, ti velevele ga kɔɣɔiti, ti nɔkɔ bu.

¹⁰ Yesu zɛba é ɣɛ ti ma: «À mina lua. A li, wo ɣɛ kèɛlointi ma, ti li Galilé yooi zu, miná ɣa ta kàa ná.»

Salavusuiti ta-voluvaawogi

¹¹ Siɛgi zu anzanuiti ti ɣɛni la pelei ma, salavusui niiti ti ɣɛni kabai makesu, naa tanigaa ti lɛɛni taazuvɛ. Nii pɛ é ɣɛɛni, ti naa wo zalaga ɣɫa ɣundigɔiti ma.

¹² Tɛi naati ti ɓɛni ga zoloo faa ɣɫa ma ta totuɣɔiti, ti wali wola veeni salavusuiti zea,

¹³ ti ɣɛ naati ma: «Wa da ɣɛ ma nɔ: «Gi yeɣɛ niizu, ná-kaladopoiti ti va kpidii, ti unma.»

¹⁴ Ni kola vaa ma zou zɛvɛ ɣundigɔii a mɛnina, gá vɛ zii ɣa, nii a kɛ kpɔlɔ mina zeeli wo ma.»

¹⁵ Salabʉsuti ti yeezeini naama walii wu, ti naa wo, nii zalaḡa ḡula ḡundiḡi wolaiti ti boni ti ma. Zaaḡaza naama wooi vazage Zuifuiti saama.

Yesu ná-kaladopoiti teve fai

(Maleke 16:14-18;

Luke 24:36-49;

Zan 20:19-23;

Kɛɛwotiiti 1:6-8)

¹⁶ Kaladopo puugɔ maazu ḡilagiti (11) ti liini naama ḡizei ma Galilé yooi zu, vɛ Yesu ná lɛɛni ga tiye.

¹⁷ Siɛgi zu ti pɛtɛni la, ti nɔkɔni bu, kɛɛ anɛɛ naa vɛ, tanigaa ti ḡɛni inɛinɛsu.

¹⁸ Yesu maaḡugani ti va, é ḡɛ ti ma: «Zobogi pɛ feeve zɛa geegɔlɔgi zu ta zooi ma.

¹⁹ A li mu, wo ziiti pɛ kɛ ga ná-kaladopoiti, wo ti batize Ɛɛɛɛ GALA, ta Doun Zunui, ta Zɛnvu Nadagai laaseigi zu,

²⁰ wo ti ḡala ga ti naati pɛ so, nii ḡɛ wo leveai la. Welɛ, ná yesu wo va foloi pɛ su, eyɛsu etea ḡaaḡela foloi zeeli.»

GALA Daawoo Z_ευεi
Portions of the Holy Bible in the Toma language of
Guinea
Des portions de la Sainte Bible dans la langue de la
Guinée Toma

copyright © 2023 Pioneer Bible Translators and The Bible Society in
Guinea-Conakry

Language: Toma

Translation by: Pioneer Bible Translators

Texte copyright © 2023 Traducteurs Pionniers de la Bible et Alliance
Biblique en Guinée.

Cette œuvre est mise à disposition selon les termes de la Licence Creative
Commons Attribution - Pas d'Utilisation Commerciale - Pas de Modification
4.0 International.

This translation is made available to you under the terms of the Creative
Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in
any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are
licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses,
please contact the respective copyright owners.

2025-07-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 8 Jul 2025 from source files
dated 9 Jul 2025

95f995fa-1e05-5170-a262-d0f7dabeeddf